KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

SIRP JA VASAR 39 '74

EESTI NSV KULTUURIMINISTEERIUMI, KIRJANIKE LIIDU, KUNSTNIKE LIIDU JA HELILOOJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA 27. SEPTEMBER XXXIV AASTAKÄIK

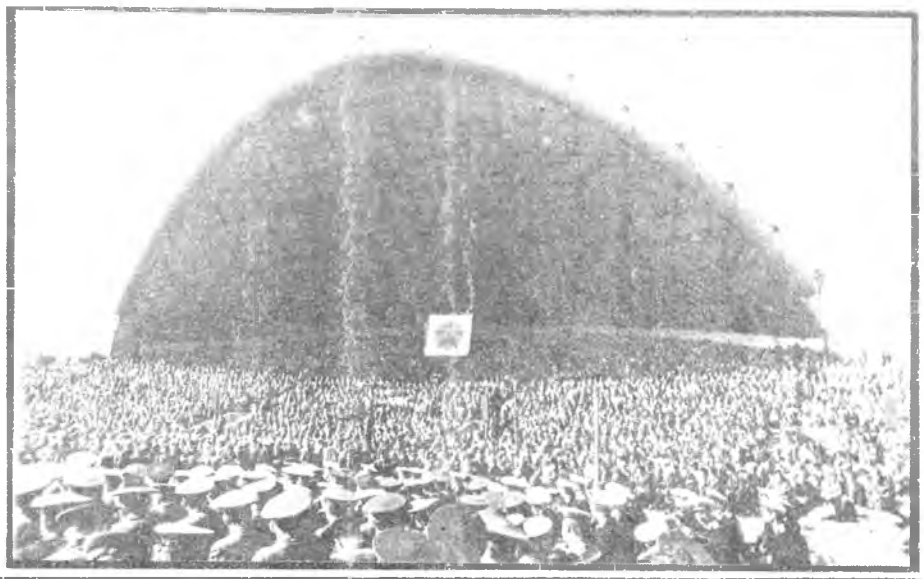
INTERVISIOONI GRAND PRIX—«MEREVAIGUST LAINE»

«EESTI TELEFILMI» VÄRVILISTELE DOKUMENTAALFILMIDELE «KIHNU NAINE» JA «VAARAO SÕJAVÄGI» (STSENARIST, REŽISSÖÖR JA OPERAATOR MARK SOOSAAR). HINNANGULIST LOETE 6. LK.

TALLINNA ÜLIKOOL
Akadeemiline Raamatukogu

SILME EES OLI JÄLLE KORD TOONANE SÕJASÜGIS

Kui Eesti Laskurkorpuse dessantüksus oli kiirmarsil Tallinna tunginud ja äkkrünnakuga linna juhtpositsioonid hõivanud, leitnant Lumiste aga oma meestega punase lipu Pika Hermanni torni heisanud, oli suur osa Eesti territooriumist veel vaenlase võimuses. Ent pealinn oli vaba ja see andjs fašistidele järjekordse moraalse hoobi. Ei olnud enam jõudu, mis oleks suutnud peatada sünnimaad vabastavate sõjameeste rünnakuhoogu. Ja siiski ei tulnud võit kergelt. Selle eest maksti ränka verehinda. Ees ootasid veel Saaremaa dessant, Tehumardi, Kuramaa ...

Nüüd, kolm aastakümmet hiljem, teavad seda kõik. Sellest on palju kordi räägitud ja põhjalikult kirjutatud.

Ja ikkagi tulevad kõik need toonased sündmused, episoodid, seigad, tunded ning meeleolud jälle ja uuesti kõne alla, kui saavad kokku asjaosalised ise, endised rindemehed, Suure Isamaasõja veteranid.

Sõjasõprade ja polgukaaslaste kohtumisrõõmu oli taas näha ja kuulda piduehtes Tallinna tänavail. Mitu päeva kestsid Tallinna ja kogu Eesti NSV vabastamise 30. aastapäevale pühendatud pidustused. Alguse said need õieti juba juulikuus, kui fašistlikest okupantidest vabastamise aastapäeva tähistasid Narva linna töötajad. Augusti algul kandusid pidustused Võrru, kuu lõpul Tartusse, siis Valka ja edasi järjekorras teistesse linnadesse ning rajoonidesse, niisamuti nagu oli 1944. aasta sügisel kulgenud vabastajate lahingutee.

... Pühapäev, 22. september. Pidustuste kulminatsiooniks kujunes sõjaveteranide rongkäik, mis traditsiooni kohaselt algas Vabastajate monumendi juurest. Reipalt sammusid hallipäised veteranid mööda rahvahulkadest palistatud Tallinna tänavaid Lauluväljaku poole. Rivis oli rohkesti neid, kes tookord, 30 aastat tagasi, varahommikul esimestena Tallinna jõudsid ja linna vabastuslahingutest osa võtsid. Tallinlaste tänu ja austuse märgiks ulatati möödujaile ohtralt kauneid sügislilli.

Päike, muusika, lilled, tervitushüüded, pioneeride ja õpilaste spaleerid, tuules voogavad lipukangad — kõik sulas kokku üheks kirevaks ja meeldejäävaks vaatepildiks.

Lauluväljakul leidis aset kontsertmiiting. Sõjaveterane ja külalisdelegatsioone mitmest vennasvabariigist ning Vene NFSV oblastist ja linnast tervitasid Tallinna TSN Täitevkomitee esimees I. Kallion, EKP Tallinna Linnakomitee sekretär N. Johanson, kindralpolkovnik I. Moroz, erukindralmajor K. Aru jt.

Tallinna garnisoni puhkpilliorkestri esituses kõlasid sõja-aastatel populaarsed olnud lauluviisid. A. Aleksandrovi «Püha sõda» ja E. Arro «Punaarmee marss» sõjaveteranide ühendkoori ettekandes manasid vaimusilma ette karmide aastate rasked heitlused. Taas tõi meestele naeru suhu Hardi Tiidus, kelle särtsakad ja humoorikad kupleed mõjusid alati tujutõstvalt. Pärast rahvakunstiansambli «Sõprus» hoogsat esinemist laulsid Kalmer Tennosaar ja Heli Lääts, seejärel Viktor Gurjev ja Teaduste Akadeemia naiskoor. Vaheldusid esinejad. Tuhanded inimesed aplodeerisid meie nimekatele kunstimeistritele.

Pärast kontserti käis rohkesti veterane uudistamas tänapäeva lahingutehnika näituse väljapanekuid. Eks siingi olnud, mille üle mõtteid vahetada ja mida võrrelda sellega, mis oli 30 aastat tagasi. Ja siis siirduti üheskoos välisöökla poole, kus tossasid kümned katlad, et märjukesesõõmu peale sõdurisuppi maitstes veel kord meenutada kaugeid noorusaegu, lahinguid, sõjasõprust ja ka neid relvavendi, kes võidukevadet näha ei saanud. Kuid ilma nendeta ei oleks olnud võitu.

EESTI NSV JA TALLINNA FAŠISTLIKUST OKUPATSIOONIST VABASTAMISE 30. AASTAPÄEVA PIDUSTUSTELT

... 22. septembrile eelnenud päevadel oli pidustuste kava samuti tihe. Meenutame lühidalt.

19. SEPTEMBER. Tõnismäele kogunesid endised Eesti Laskurkorpuse sõjamehed, kindralleitnant Lembit Pärna omaksed, sõbrad ja tallinlaste esindajad. Piduliku miitingu avas Tallinna täitevkomitee esimehe asetäitja A. Repp. Orkestrihelide saatel langes kate

graniidist mälestustahvlilt. Sealt võib lugeda: «Selles majas elas 41. Kaardiväe Eesti Tallinna Laskurkorpuse endine komandör kindralleitnant Lembit Pärn.»

Samal päeval avati Kiek in de Kökis juubelile ja sõjaveteranidele pühendatud fotonäitus «Tallinn eile ja täna».

EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi ja ühingu «Teadus» korraldatud teaduslik konverents Suure Isamaasõja ajaloo uurimise tähtsusest rahuvõitlusele ja noore põlvkonna sõjalis-patriootilisele kasvatusele peeti samuti 19. septembril.

20. SEPTEMBER. Leidis aset EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Ülemnõukogu pidulik istung, mis oli pühendatud Eesti NSV saksa fašistlikest röövvallutajaist vabastamise 30. aastapäevale. Ettekandega esines EKP Keskkomitee esimene sekretär sm. J. Käbin. Istungist osavõtnud läkitasid tervituskirja NLKP Keskkomiteele, NSV Liidu Ülemnõukogule ja NSV Liidu Ministrite Nõukogule. Istungi lõppedes oli suur pidupäevakontsert.

V. I. Lenini monumendi juures seisid sel päeval auvalves Tallinna garnisoni sõjamehed. Monumendi jalamile asetasid lilli vabariigi partei- ja valitsusjuhid, pidustustele saabunud delegatsioonid, pealinna, samuti teiste linnade ja rajoonide esindajad.

Vabastajate monumendi juures korraldati pidulik miiting, mille avas EKP Tallinna Linnakomitee sekretär N. Johanson. Rohkete pärgade ja lilledega austati ja mälestati neid sõjamehi, kes andsid oma elu Tallinna vabastuslahinguis. Paraadsammul möödusid igavesest tulest linna garnisoni väeosad.

Samal päeval anti sõjaveteranidele kätte valitsuse autasud ja mälestusmedalid töötajate sõjalis-patriootlikust kasvatusest aktiivse osavõtu eest. Autasud andis üle EKP Keskkomitee teine sekretär K. Lebedev.

21. SEPTEMBER. Tartu maantee äärde rajatavasse Vabastajate salusse kogunesid vabariigi partei- ja valitsusjuhid, linnavõimude, töökollektiivide ja noorsoo esindajad, samuti pidustustele saabunud külalisdelegatsioonid ja sõjaveteranid. Sel päeval istutati sinna 30 noort pihlakat. See on mälestusmärk, mis kunagi ei tuhmu, vaid muutub üha võimsamaks ja kaunimaks.

JAAN JENSEN

29. IX 1904—27. VII 1967

29. septembril möödub seitsekümmend aastat Eesti NSV rahvakunstniku Jaan Jenseni sünnist. Sündinud Pärnumaal Vana-Vändras väiketaluniku perekonnas, juhtis ta eestlasliku visadusega oma tee Vändra metsade tagant läbi küla- ja kihelkonnakooli Pärnu gümnaasiumi. Pärnus tekkis edasipüüdlikul noorukil tõsisem kunstihuvi, mis viis ta edasi Tallinna A. Janseni ja P. Areni juurde kunstiõpinguid jätkama. Teenides tollal ülalpidamist kinode reklaamimeistrina, joonistas ta vabal ajal karikatuure. Juba 1928. aastal leidsid need tee ajalehtedesse ja 1933. aastal esmakordselt ka avalikule kunstinäitusele. Pöördeline 1940. aasta osutus määravaks Jaan Jenseni edasisele arengule. Lisaks loovale satiirikule vallandus nüüd ta isiksuse teine pool — ühiskondlik organisaator ja võitleja. 1943. aasta karmil jaanuarikuul seisis ta Jaroslavlis Eesti Nõukogude Kunstnike Liidu hälli juures. 1946—1950 töötas J. Jensen õppejõuna Eesti NSV Riiklikus Kunstiinstituudis ja seejärel kaksteist aastat Eesti Kunstifondi juhatuse esimehena. Oma elu viimased viis aastat pühendas ta peamiselt Kunstnike Liidu töö juhtimisele. Seda rasket, vastutusrikast ja komplitseeritud tööd tegi ta seltsimeheliku otsekohesuse ja printsipiaalsusega, hinnates samas mõistvalt erinevaid loomingulisi individuaalsusi. Iseloomu tasakaalukus ning loomupärane heatahtlikkus tagasid J. Jenseni käega juhitava töö edukuse ning tõid talle laia populaarsuse ka väljaspool kunstnike professionaalset ringi. Jaan Jenseni ootamatu surm 1967. a. suvel tabas raskelt kogu Eesti kunstnike peret ja vabariigi üldsust. Olid ju möödunud vaevalt mõned lühikesed kuud Kunstnike Liidu viimasest kongressist, kus ta valiti kolmandat korda Kunstnike Liidu esimehe vastutusrikkale kohale, ja äkki katkes kõik ...

Kommunistina osales J. Jensen energiliselt Kunstnike Liidu parteiorganisatsiooni tegevuses. Aastail 1964—1967 oli ta EKP Keskkomitee liige. Tema teeneid eesti nõukogude kunsti arendamisel on hinnatud Nõukogude Eesti preemiaga.

Eesti NSV Kunstnike Liit tähistab J. Jenseni 70. sünniaastapäeva ühise väljasõiduga kunstniku sünnikohta Rausale Vana-Vändras.

R. Tiituse joonistus

SERGEI SARTAKOV

AMMENDAMATUS

«Literaturnaja Gazeta» 4. septembri numbris tehti kokkuvõte ajalehe veergudel toimunud diskussioonist «Töölisteema piirid». Diskussiooni algatas väljaande käesoleva aasta esimeses numbris kriitik B. Anašenkov, mõttevahetusest võtsid osa kirjanikud ja kriitikud J. Antropov, G. Guljev, M. Kolesnikov, F. Mussin, V. Šapošnikov, A. Makajonok, J. Okljanski, N. Samohhin, V. Sobko, I. Šamjakin jpt.

«Mõttevahetus on lõppenud, ent jutuajamine meie kaasaegse kirjanduse peateemast pole loomulikult ammendatud. On ju selle probleemid ja otsingud kogu nõukogude kunsti probleemid ja otsingud, meie kunsti peaülesandeks jääb aga ikka kaasaegse inimese sügav uurimine,» öeldakse toimetusepoolses kokkuvõttes. Alljärgnevalt avaldame Sergei Sartakovi mõtisklused kõnesoleva mõttevahetuse lõpetuseks.

Hea on botaanikutel, geoloogidel ja üldse kõigil neil, kellel on olemas täpselt väljatöötatud teaduslik terminoloogia! Löövad käsiraamatu lahti, võrdlevad lille või kivi selle üksikasjalise kirjeldusega — kõik klapibl ja suskavad seljakotti.

Kirjanduses nii ei saa. Mõistagi saab romaani näidendist või poeemist täie veendumusega eraldada, ent määrata näiteks kindlaks, kas on tegemist psühholoogilise või «tootmisromaaniga», armastus- või olustikuromaaniga, pole enam sugugi lihtne: «puhtatõulisi» teoseid tuleb harva ette. Tavaliselt on tegu «hübriididega», tihtipeale üsna kaugete isendite ristamisega. Katsu siis selgust saada!

Diskussioonis «Töölisteema piirid», mis seaduspäraselt köitis nii kirjanike, kriitikute kui lugejate tähelepanu, apelleerisid vaidlevad pooled sageli oma mõnikord lausa polaarselt vastandlike seisukohtade kaitsmiseks võib-olla just nimelt sellepärast ühtedele ja samadele jutustustele ja romaanidele. Ühed tõendasid, et konkreetsed teosed on kirjutatud töölisteemal. Teised, vastupidi, väitsid, et mitmed ilmselged tunnused tõendavad, et töölisteemaga neil mingit otsest suhet ei ole.

Üks ja seesama tegelane tunnistati kord evivaks küllaldasel hulgal isiklikke omadusi, et saada õigust olla liigitatud töölisteemal kirjutatud romaani kangelaseks, kord jälle arvati tal sellised omadused üldse puuduvat. Kas termin on ebatäpne? Või pole kirjaniku mõte selgelt väljendatud ja teose ideeline olemus on segane?

Arvamused põrkasid kokku ja läksid lahku. Kes ta siis on, see meie ajastu loomingulist tööliskiassi kehastav kangelane? Kas see, kes suurepäraselt ja vaimustunult töötab, kuigi tal on võib-olla vähearenenud vaimsed omadused ja igapäevases elus on ta moraaliideaalist kaugel? Või see, kelle silmaring on lai, kes ühiskondliku moraali küsimustes on printsipiaalne ja aus ning üldse kõigi vastu hea, töös näeb aga üksnes teenistusallikat ning seepärast tunnistab tööd ainult kui paratamatust? Kelle peab kirjanik positiivseks eeskujuks valima? Või isegi positiivsust eriti rõhutamata . . .

Ent mind jälitab rahutukstegev mõte: mõnikord kaob puude taha mets, teinekord jälle pole metsas puid näha, elu aga on nii keerukas ja mitmetahuline, et tõmmata ilukirjanduses selget piiri meie kaasaegse ühiskonna sotsiaalsete gruppide vahele on üsnagi raske. «Töölisteema» kui niisugune on sedavõrd laialivalguv termin, et temale orienteerumine tähendab sõita mööda laevateed, mis pole märgistatud valge ja punasega, nagu ette nähtud, vaid kirjude, paljuvärviliste boidega.

Mulle meenuvad lapsepõlve ja noorusaja muljed. Inimvool tänaval. Tasus vaid kuulata paljuhäälse rahvahulga kõnet, vaadata tema riietust ja välimust, ning kui ka mitte just väga kerge vaevaga, siiski vähemasti oli võimalik määrata nende inimeste sotsiaalset kuuluvust: kes on teenistuja, kes käsitööline, kes maamees.

Proovige tänapäeval kas raudteevagunis, bussis, linnatänaval või teatrisaalis paigutada inimest ühte või teise sotsiaalsesse gruppi! Välimusest ma ei räägigi, aga alustage temaga vestlust ning püüdke seda teha mõttelaadi, silmaringi ning keele puhtuse põhjal! Püüdke vestelda võõraste inimestega kõige keerulisematel teemadel — poliitikast, filosoofiast ja majandusest —, või arutage uuemaid kirjandus- ning kunstiteoseid. Kahtlen, kas te oma vestluskaaslaste ankeediandmeid järele uurimata suudate küllalt täpselt öelda, kes on kes.

See on meie ühiskonna peamise arenguliini tulemus: järkjärguline ühtlustumine, füüsilise ja vaimse töö vastuolude kadumine. See on konkreetne tõend arenenud sotsialistliku ühiskonna edukast lähenemisest kommunismile.

Seepärast tundub mulle kaasaegse ilukirjandusliku teose kangelase — ja ka teoste eneste — range «klassifitseerimine» pimesi tulistamisena.

Seejuures ei saa mõistagi läbi ilma kindlate terminiteta. Ühesõnaga: seni kuni inimesed pole veel termotuumaenergiat rakendanud, tuleb põletada kivisütt ning naftat. Paljude kirjandusterminite ebatäiuslikkusest ning laialivalguvusest hoolimata oleme siiski sunnitud neid kasutama.

Ja veel: kas «töölisteema» seisab kaugel endisest «tootmisromaanist»?

Siinkohal võib jällegi vaielda terminite kasutamise täpsuse üle, ent selge on see, et kunagi oli sõnakombinatsioonil «tootmisromaan» ilmne irooniline maik man. «Tootmisromaaniks» peeti teost, mis sarnanes rohkem heas kirjanduslikus esituses tehnoloogilise traktaadiga või ilukirjandusliku aruandega tööstusettevõtete tööst.

Vanades sõnalahingutes, kus suures osas väljendati igati õigeid mõtteid, tuli siiski ette ka puuduste äärmuslikku suurendamist, arvan, et nii hüperboolset puhtakujulist «tootmisromaani» pole kunagi keegi kirjutanud. Väiksema või suurema sügavuse ning põhjalikkusega käsitleti neis tingimata ka karaktereid ning ühiskondlikke konflikte, samuti eluolustikulist külge. Sellise romaani reputatsiooni ei tõmmanud alla mitte teoses kirjeldatud tootmistehnoloogia, vaid kirjaniku vähene meisterlikkus. Teemantide lihvimine on suur kunst. Teemandilihvijatest romaani kirjutamine on veelgi suurem kunst. Teemandilihvijal kui ilu loojal on tegemist ainult teemandiga, kirjanik kui ilu looja peab tegemist tegema nii teemandi, lihvija kui ka nendega, kelle jaoks vääriskive lihvitakse. Mis aga peamine, kirjanik ei tohi üksnes ilu ümetleda, vaid tal tuleb meeles pidada karmi elutõde.

Nii või teisiti, aga «tootmisromaan» sai negatiivse hinnangu. Paljud kirjanikud hakkasid end sellest žanrist eemale hoidma, arvates, et siin ei saavuta edu ega liiguta lugeja südant.

Viimasel ajal aga võime rõõmuga tunnistada, et «töölisteemal» kirjutatud näidendid, luuletused ja romaanid meie paljurahvuselises kirjanduses on haaranud kaasa laia lugejateringi ning võitnud tunnustuse. Ühiskondliku mõtte areng tõendab, et kui kunstiteoseid, mille peakangelaseks, M. Gorki sõnadega öeldes, on töö või täpsemini — tööprotsessis organiseeritud inimene, kui selliseid eredaid, andekaid teoseid on vähe, siis peab lugeja leppima ebaküllaldase, «valguvaese» vaimutoiduga. Säärane toit aga teda mingil juhul ei rahulda. Kirjanduse praegune «tagasipöördumine» meie elu põhisisu juurde, tagasipöördumine kõrgemal professionaalsel tasemel on tälesti seaduspärane, nii nagu on seaduspärane ka lugeja huvi selliste teoste vastu.

Teaduse ja tehnika revolutsiooni ajastul muutub elu aina keerulisemaks. Leiab aset erinevate teaduste pidev vastastikune rikastamine ja ühtesulamine. Pole enam puhtalt üksildast, teistest teadustest eraldatud teadust. Seesama protsess areneb ka kirjanduses. Kordan, ka praegu pole peaaegu enam olemas «puhtatõulist» žanrit — ainult tootmis- või olustikulist, üksnes armastus- või seiklusromaani. Ühel või teisel astmel on kõik need elemendid omavahel orgaaniliselt läbi põimunud. Väevõimuga neid üksteisest eraldada pole mingit mõtet.

Teaduse ja tehnika revolutsiooni sajand, uued inimesed ja karakterid. Kui jutt on kangelasest, kes peaks kõige enam köitma lugeja tähelepanu ning kes autori idee kohaselt peaks eriti olema lugejale südamelähedane kõlbelise eeskujuna, siis ei saa ma kuidagi nõustuda, et see kangelane on tingimata karmi või isegi halastamatu karakteriga. Ma mõistan, et niisugused karakterid sünnivad seaduspäraselt kui terav protest poputava, pisiteemalise ja hambutu kirjanduse vastu. Jah, aeg nõuab: selliseid inimesi peab olema. Selliseid inimesi peab olema palju. Ma ei püüa hakata neid kõrgelt pjedestaalilt alla tirima, mõistagi on nad head, oma tööle andunud inimesed, kuid arvan, et nende karmi ratsionaalsust, ebameeldivat okkalisust, emotsionaalset piiratust ühiskondliku ideaali pähe esitada on siiski ülepakkumine. Mulle tundub, et siin on tegemist tolle omapärase vaatega, nagu võiks «puhtatõulise» kirjanduszanri taoliselt olla olemas ka «puhtatõuline» teaduse ja tehnika revolutsiooni ajastu karakter — fanaatiline teoinimene, kellele selle omaduse pärast andestatakse kõik muu.

Mõistagi on teaduslik-tehnilise revolutsiooni ajastu inimene kvalitatiivselt teine. See aga ei tähenda, nagu muutuks ta järk-järgult (veel vähem äkki) kuivikutaoliseks väiklaseks egoistiks seoses sellega, et tema elus hõivab masin järjest suurema osa. Kitsas spetsialiseerumine, mis praegu teaduses, tehnikas ja tootmisprotsessides paratamatult aset leiab, ei too endaga kaasa samasugust spetsialiseerumist inimtunnetes.

Teaduse ja tehnika revolutsiooni mõju inimesele ei väljendu minu meelest tema iseloomu põhjalikus ja äkilises muutumises, vaid selles, et tema intellekt läheb avaramaks, mitmekülgsemaks ning laiahaardelisemaks. Erinevate iseloomuomaduste kombinatsioon inimeses sarnaneb Mendelejevi keemiliste elementide tabeliga. Selle alus on ilmsesti igavene, muutumatu, nii nagu teda moodustavad tuntud elemendid. Seejuures aga jätavad aastad talle oma pitseri. Uraan ja alumiinium (pean siin silmas nende praktilist tähtsust) on praegu kulla ja hõbedaga teistsuguses vahekorras kui varem, meie kaasaegne füüsika aga oskab moodustada nii ühtesid kui teisi kombinatsioone. «Inimhinge omaduste tabel» allub neilesamadele seadustele, miski ei kao seal lõplikult. Sotsiaalsed muutused meie ühiskonnas toovad aga paratamatult kaasa ühtede omaduste tugevnemise ning teiste nõrgenemise. Kuid mitte plahvatuslikul teel.

Mõistagi pole tänapäeva kirjanik võimeline peensusteni mõistma teaduslik-tehnilise progressi kogu keerukust, vaevalt et ta suudab siin võistelda inseneride ja akadeemikutega. Võistelda aga tuleb, et mitte jääda teadusemaailma käsitledes profaaniks. Mis aga puutub elu ühiskondlikusse, poliitilisse ning psühholoogilisse küljesse, siis siin ei tohi kirjanikul olla ainult ligikaudseid teadmisi. Ta peab nagu peopesal nägema kaasaegses ühiskonnas esinevaid konflikte, nii sotsiaalseid kui puhtinimlikke, intiimseid. Muidu ei suuda ta tungida lugejate mõistusse ja südamesse. Koputada uksele, arvestamata selle avamist, on mõttetu, parem juba jätta koputamata.

Tänapäeval ei saa arst panna täpset diagnoosi üksnes haamrikese ja stetoskoobi abil, tal on tarvis üha uusi ja uusi tööriistu, instrumente, aparatuure. Niisamuti ei tohi kirjanik jääda loomingulisse tardumusse, ta peab pidevalt uut otsima. Kuid mis suunas? Mismoodi? Siin pole võimalik midagi ette ütelda, see tähendaks eneseupitamist ja valede nimedega rääkimist. Kõik öeldu on vaid valjuhäälne mõtisklemine, mitte rohkem.

Ent ma ei arva, et oleks tarvis maakera käsitsi pooleks saagida lootuses, et üht poolt sellest on võimalik peopesal hoida ja oma silmaga uurida tulist magmat selle sees, ma ei arva, et rahvuslike traditsioonide kiire lõhkumise teel, romaani, näidendi või luuletuste «akrobaatilise» ülesehitusega saavutame suuri ja püsivaid võite. Niisugused suunitlused tunduvad mulle viljatuna. Vaasi pandud lilled mõni aeg küll veel õilmitsevad, siis aga paratamatult närtsivad, võrseid ja seemneid nad ei anna. Niisamuti ei arva ma, nagu ülendaks kirjanikku hoolimatu ümberkäimine sõnaga, vabadus selle piirini, et sõna muutub lugejale arusaamatuks ning kujuneb tühjaks kõristiks.

Ma arvan, et kirjutamine iidsetest aegadest kehtivate keele loomuliku arengu seaduste küllalt vabades piirides, kirjanduslike võtete ja vormide peenetundeline ja hoolikas täiustamine, lugejaid magnetina tõmbavate meie kaasaegsete tugevate karakterite loomine pakuvad kirjanikule veel palju imepäraseid ja erutavaid avastusi.

Tuleb vaid otsida ja otsida. Alati otsida.

Võib-olla leiame siit uue, loomingulist impulssi ergutava mõttevahetuse võimaluse. See aga toob alati kasu.

AIRA KAAL

LÕIKUSKUINE

Odrapõllu ohakad,
need kasvatavad villa,
jumikaist ja kanarbikust
pool maailma lilla!
Mets ei raatsi enam peita
oma rikkaid ande,
aed ei raatsi peletada
mustasulgseid linde.
Jorjenid ja krüsanteemid —
õite hiiglakerad
noogutavad kõikidele,
muudkui teretavad.
Ma ei räägi kõrvitsaist,
need kalliks maksma läevad.
Paisub kuldseid gloobusi,
mis . . . mädanikku jäävad.
Ükski haav ei kasva kinni —
pisikute pidu . . .
Hingesse jääb idanema
mõrkjas mürgiidu.
Lõikuskuine lopsakus,
ka sel on omad pahed.
Aga rohutirts ei tee ju
hea ja kurja vahet:
«Andke rohtu, andke rohtu,
keetke raudrea teed!
Siis ei kaeba ma teid kohtu,
siis teid sallin veel.»
Nii ta hüpleb, nii ta keksleb.
Oleks tõesti hull,
kui nüüd temal poleks elu
laia taeva all!

MIS ON • valmis, • tooksil, • kavas?

RAIMOND KAUGVER lõpetas hiljaaegu uue, paarisajaleheküljelise romaani, mis kannab pealkirja «Keerdtrepp». Teos on puhtal kujul praegusaegne, tähelepanuorbiidis, nagu tema varasemateski teostes, peamiselt eetilised probleemid. Romaani tegelasgalerii on üsna kirju: inimestevaheliste suhete probleeme esindavad taksojuht, restorani ettekandja, autoinspektor, kooliõpetaja, kes kõik nii- või naasuguste suhetega omavahel seotud.

Käsil on kirjanikul korraga mitu žanrit: jutustus «Külalisteraamat», viieosalisena kavandatud kriminaalkuuldemäng «Bridž viiekesi» ning koolielu käsitlev näidend. Viimane kannab nime «Sellised me oleme» ning on mõeldud õpilastele mängimiseks (VIII—X klass).

Kavas on kirjanikul senistele tõsiseilmelistele teostele vastukaaluks üks ulakas ja humoorikas romaan, situatsioonikoomikal ning inimloomuste koomikal põhinev humoorikate portreede galerii.

Sügiseks on Raimond Kaugver planeerinud endale järjekordse sõidu Siberisse, Jakuutiasse Sangari kaevandusrajooni. Kaevanduselu ei ole R. Kaugverile tundmatu maa, niisiis arvab ta sealt kaasa toovat mitu olukirjeldust. Oktoobri algul viib komandeering ta koos grupi meie kirjanikega Volga ja Kaama autotehasesse.

Talvel on aga kavas sõit Bulgaariasse, kus on lavastatud mitu R. Kaugveri näidendit.

«Mida annab reisimine?»

«Võõraste tundmaõppimine aitab paremini oma maad ja rahvast tundma õppida: teistega võrdlemine aitab endast terviklikumat pilti luua, võrdlus toob kaasa uusi aspekte, avardab arusaamu ja annab uusi sügavusi,» arvab kirjanik.

REIN SALURI

SALONG

Meie linnas on minu jaoks ikka selliseid paiku, kuhu ma esmakordselt satun, tundmatud tänavad, seninägemata majad, terved linnaosad, kuhu juhtud tulema vaid haruharva ja jääd üllatunult seisma: kuidas see võimalik on, siinsamas oma linnas, mida sa arvasid tundvat, mida sa sissesõitnutele oled tutvustanud, näidanud ajaloolisi vaatamisväärsusi ja juhtinud asjatundlikult tähelepanu mõnele huvitavale pisiasjale, valgele hobusepeale kusagil kinnises hoovis, prügikonteinerite vahele peitu pugenud, on äkki võõras ja tundmatu maailm?

Nagu nüüdki. Ma lonkisin sihitult ringi (või tuleb see üllatavalt korduv esmakohtumise tunne ainuüksi sellest, et ma käies tavaliselt ümbrust märkamata enda ette maha vahin) ja leidsin ennast ootamatult tänaval, mida ma varem polnud tähele pannud või kus ma tõepoolest varem polnud käinud. Tänav oli küllaltki lai, vähemalt meie linna mõistes, majad umbes pool sajandit tagasi ehitatud, ranged ja piisavalt esinduslikud. Jäin seisma suure klaasvitriini ette, tegelikult on kõik vitriinid ju lihtsalt aknad, ja lugesin kuulutust, mis kutsus ennast lugema juba sellepärast, et oli kirjutatud tavaliste tagasihoidlike suurte trükitähtedega, ei surunud ennast peale, ei üritanudki piiku püüda ja just seetõttu sundis seisma jääma ja lugema.

Kuulutus teatas, et siin moesalongis valmistatakse kiiresti ja soodsate hindadega rõivaid nii meestele kui naistele.

Kõhklesin hetke ja lükkasin laia klaasukse lahti. Tavaliselt tunnen ennast rätsepate, juuksurite ja hambaarstide juures ebamugavalt, nendest sõltumine on nii täielik, absoluudile lähenev, et ma lükkan juuste lõikamist (ilmetu nägu peeglis, midagi lammaste pügamise moodi) ohtlikult kaua edasi, istun vaid häda sunnil hambaarsti tooli ja tulen rätsepa juurest tagasi, õlad kitsad ja varrukad pikad.

Suures ruumis oli jahe ja hämar, ma köhatasin kohmetult ega jõudnud otsustada, kas jääda või tagasi tänavale minna, kui ühes seinas kardinad liikusid (kolmas kell, etendus algab) ja nähtavale ilmus mees, meister, rätsep. Ta naeratas ja viipas mind sõnatult tahapoole, märkasin, et riide- ja materjalinäidised olid siiasamasse ette ooteruumi välja pandud, ometi allusin tema kutsele. Kui ma siia olen sattunud, siis täidan vastuvaidlematult iga käsu ja soovi, kuuletun täielikult. Mees ulatas mulle säravvalge kaardi, luksuspapile trükitud teksti, kõike seda tegi ta sõnatult ja naerusui.

«Austatud salongikülastajad!

Meie ettevõtte töötajad, kelle meisterlikkuses te isiklikult veenduda võite, (seal oli tõepoolest terve seinatäis tunnistusi või aukirju) ei suuda kahjuks teiega tavalisel kombel suhelda, johtuvalt kõneaparaadi rängimast defektist — täielikust tummusest. Et korvata kahetsusväärselt ühepoolset suhtlemist, on meie ettevõttes kasutusele võetud lihtne ja mugav seadeldis, mis tagab meeldiva vastastikuse mõistmise ja teie soovide eduka täitmise kõigi teid rahuldavate üksikasjadeni. Teil tarvitseb vaid ühendust võtta vastava kommunikatsiooniseadeldisega.

Andestage, et kulutasime teie aega selgituse peale!»

Ma ei osanud midagi öelda ja nii oli salongis ikka endiselt vaikne. Mees polnud sel ajal, kui ma kummalist teksti lugesin, oma naeratusest loobunud, tõmbas nüüd lahti veel ühe eesriide ja me astusime kolmandasse ruumi, mis oli juba nende rätsepakabiinide moodi, kus ma varemgi püksimõõtu olin andnud.

Siiski, ma olin juba ette valmistatud edasisteks üllatusteks, isegi suuremateks kui need paar nuppu peeglite vahel, viis peegelpilti olid koos minuga veidi pettunud, olin lootnud leida eest mingi keerulise juhtimispuldi, aga nüüd ulatas mees mulle metallist mütsikese — ahhaa, küüntest kübar lastakse käiku — ja ma panin selle endale pähe.

Mees ütles, see tähendab, ta ei öelnud midagi, lihtsalt vaatas mulle otsa ja hoidis suud kinni, muigas mõistvalt ja heatahtlikult, aga ma kuulsin, kuidas ta ütles: «Te harjute sellega kiiresti.»

«Kas see on midagi mõtete edasikandmise moodi?» küsisin ja imestasin kohe: tõepoolest, kõik oli nii loomulik, isegi läikiva murumütsiga peegelpildid ja kinnise suuga rääkiv mees.

Meister raputas pead.

«Me ei anna selgitusi seadeldise töötamise põhimõtte kohta. Lõppeks tulite siia ju endale riideid tellima, mitte kommunikatsiooniseadeldistest loengut kuulama?» lisas ta naljatades ja ma pidin temaga nõusse jääma.

«Jah, muidugi, kuigi te teenindate nii omapäraselt, et unustad tahtmatult, misjaoks siit uksest sisse astusid.»

Mul polnud algusest peale mingit tahtmist endale midagi õmmelda lasta, ma võisin ju niisama sisse tulla ja moeajakirju sirvida.

«Te kuulute ilmselt niinimetatud kõhklevate klientide hulka, kui ma ei eksi?» küsis (see tähendab, ei küsinud, aga mida ta siis tegi?) meister. «Te sooviksite midagi uut ja mugavat selga, millega te ei tunneks ennast ebameeldivalt ei moenarride hulgas ega konservatiivide seltskonnas?»

Kavaldab, rebane, olgu kommunikatsioon mis tahes tasemel, räägitagu mütsiga või ilma, mina annan alla. Nüüd sokutab ta mulle türgi siidist kottpüksid jalga ja ma maksan talle jootraha peale.

«Ausalt öeldes pole mul ühtegi korralikku ülikonda,» ütlesin enesekaitseks ja see jäi minu viimaseks ütlemiseks, sest meister võttis jutuotsa (?) enda kätte ja ma kuulasin (?) teda nagu lummunu, ainult noogutasin pead, kui ta pakkus välja revääri laiust või muid minule tabamatuid peensusi. Ma langesin jälle sellesse apaatiasse, mis mind alati rätsepate, juuksurite ja hambaarstide juures valdab, ainult praegu polnud tuska ega sõltuvustunnet, oli lihtsalt meistri jutt ja minu noogutused, ma ei jõudnud ega tahtnud oma sõna sekka öelda. Me olime osad ära vahetanud, tema, kes mulle vabandavaid seletuskirju oli lugeda andnud, rääkis, igatahes ma kuulasin teda, ja mina olin vait. Kahetsusväärselt ühepoolne suhtlemine, nagu kirja oli pandud, aga ma ei kahetsenud midagi.

Sentimeetrite ja pikkuste-laiuste vahele rääkis meister mulle kellestki monsieur'st, kes oma uusimate mudelitega hakkab tõenäoliselt moemaailmas lähimatel aastatel ilma kujundama, lisas pisiseiku selle tulevase maekuninga eraelust, kes pidavat kinni ütsnagi rangest askeesist, lausa näljutavat ennast, ja tema miljonärimaja sarnanevat pigem kloostriga, paksude seintega kõledad ruumid, kus ta ihuüksi elab. Aga suure varandusega peavadki ilmselt kaasnema mingid meeldejäävad veidrused, kõik see ainult suurendab mainet ja sissetulekuid, selgitas meister, ja ma olin temaga päri.

Ta rääkis mulle veel maast ja ilmast, kuulasin tema isikupärast, mahlakat keelt ja alles enne lõppu, kui meister kõik mõõdud ja muu minu noogutamiste heakskiidu saatel oli kirja pannud, mõtlesin korraks, et ma lootsin tema häälelt mingit tehislikku kõla, aga häälgi oli tavaline ja inimlik, veidi kare bass.

«Loodan, et te jääte meiega rahule. Külastage meid viie päeva pärast. Või tohime teile koju teatada?» kummardus meister uksel ja ma surusin ta kätt, tavaliselt ei tee ma seda kunagi.

«Ma tulen ise,» ütlesin meistrile ja me jätsime hüvasti.

Ikka veel nähtu ja kuuldu mõju all, kõndisin aeglaselt mööda vaikset inimtühja tänavat edasi, vaatasin ennast mingi teise suure vaateakna ees — juuksed sassis ja hämmeldunud —, tõmbasin käega üle juuste ja sõrmed puudutasid kuklal jahedat metalli.

Hirm tuli silmapilkselt, kiskusin küüned nupu taha veriseks ja aknast karjus tumm nägu vastu.

«Kes ma nüüd siis olen?» jõudsin veel mõtelda, juba tuli esimene käsk.

ANDESTATAGU

OTSEKOHESUST

AIME MARIPUU. «MA KÜSIN». Jutustused. Kirjastus «Eesti Raamat». Tallinn, 1974. 152 lk.

Aime Maripuu esikkogu «Majas rappuvad seinad» nägi trükivalgust 1971. Tollastele jutustustele on järgnenud nüüd uus kogu «Ma küsin» 1971. ja 1972. aastal valminud lühiproosaga. Nii on seekord võimalus teha järeldusi juba ulatuslikuma ja pikemaaegse loomingu põhjalt; retsensent võib julgemalt alla kriipsutada üht või teist autorile omast kunstilist eripära ja suundumist.

Esikkogus hakkasid arvustajatele üksmeelselt silma esmajoones A. Maripuu karakterid. Isepärased ja isepäised, eelistatult naistegelased on esiplaanil käesolevaski raamatus. Ent endisest silmahakkavam on, et autori karakterikujundus pole üksnes ta tugevus, et just siia on samal ajal kätketud ka tõkked, mis takistavad tal arvestatavamat saavutamast.

Lühidalt öeldes: kirjaniku tähelepanu keskuses on ikka süvenenumalt ühekülgselt kirgede müstika.

Alustaksin nii: A. Maripuu tegelaste iseloom ei avaldu kujunemises, neid karakteriseerib rõhutatult ettemääratus; siit nende muutumatus ja saatuslikkus, alatine kaasasolek ja saatuslikkus. Ajalised tagasivaated tegelaste minevikku üksnes kinnitavad niisuguse püsivkindluse järjepidevust. Nimijutustuse pihtija tunnistab küll ka kahtluste võimalust, kuid see on vaid surmamineja hetkekõhklus; kogu ta möödunud elu on näide vastupidisest — minevikust omaenese teed omaenese vere kutse sunnil, ka teiste arvamuste kiuste. Seitse aastat on jutustuse «Tee läbi tuulemurru» peategelane Krit elanud oma mehe Hannese kõrval. Nüüd, kesk tormijärgset tuulemurdu avaldab ta mehele, et nende kooselu on olnud algusest peale eksitus.

Krit vajab enda läheduses jätkuvat põlemist, seda, mida pole suutnud oma elus anda Hannes, aga suudab tolle isa Sander Passander. Kriti läbi aegade vastupandamatu jõuga kutsuv kiindumus Sandri vastu on ette ära määratud, vastakutiminek Hannesega on möödapääsmatu.

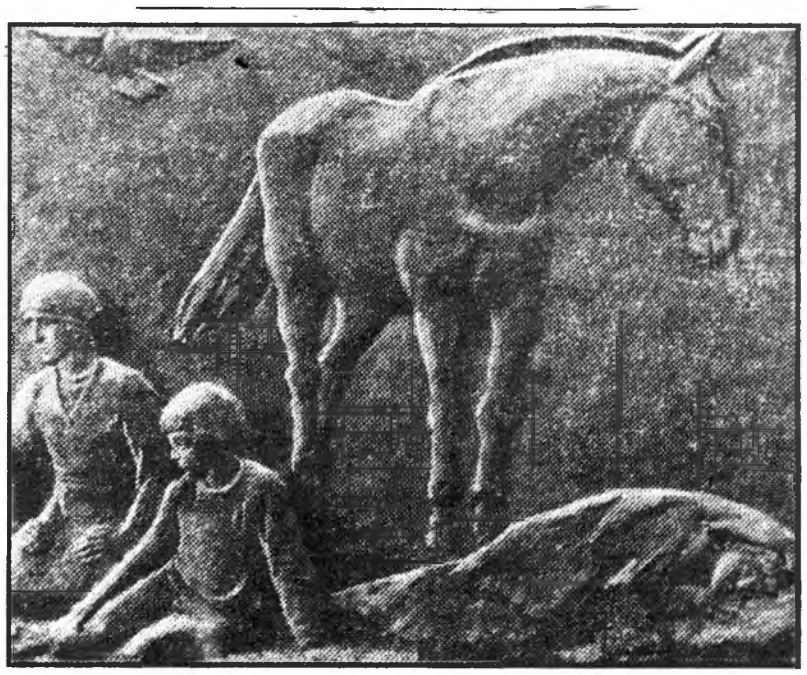
Huvitavamaks ja mitmekihilisemaks on niisuguses naabruses saanud mitmel puhul suhteliselt kõrvalised tegelased: jutustuses «Tee läbi tuulemurru» eriti Sander Passander, kellel jätkub sirget selga muugi kui iseenda hingeeluga tegelemise tarbeks. See on mees, kes rajab sõjajärgses külas sotsialistliku ühiselu aluseid ja võitleb bandiitidega, kelles on jõudu teisigi arvestada ja ennast nende suhtes käskida. Temagi puhul juhib küll autori sulge nähtav huvi mitte niivõrd sotsiaalse kui esmajoones psühholoogilise vastu, ometi on tegemist rikkama inimnägemisega või teisiti sõnastades — autori kindlasuunalist inimvaatlust ületava karakterimõtestamisega.

Jutustustes on tundmustejõu saatuslikkuse ja hukutavuse kõrval mitmel teiselgi juhul võimalik avastada ühiskondlikke vaatenurki, eriti siis, kui jutuks on minevik. Kunstilist kaalu on neil lõikudel siiski napilt. Tahaks korrata seda, mida järeldasin A. Maripuu esimese lühiproosakogu puhul: aja ja ruumi reaalid lihtsalt ei huvita autorit. Ja kui ta siit ometi midagi oma tegelaste käitumise motiveerimiseks abiks võtab, muutub ta tekst enamasti abitult skemaatiliseks. Näiliselt püsib autor reaalsuse keskel, ent niisuguses tegelikkusemaailmas, mis on kirjutajal stiliseeritud ühtaegu idülliliseks ja müstiliseks.

Kogus «Ma küsin» avaldatud proosapalade saatjad on kõuevankrite mürinad ja saladuslikud legendid, jaaniöö lõkketule «sätendav kuldvihur» ja «udurõsked sõnajalad», neid vahendavad meile tuulemurdu eksinud inimeste vastastikkuminek, meelemõistuse minetanud üksiklase meenutuskatked, surma ootava vanakese pihtimusjutlus. Eelkõige on eesmärk erakordse meeleolumaailma loomine. Oluline osa on viimases kirjeldusel, pildi kujundamisel oma tegelastest ja mingist alati otsekui pooleldi peidus olevast romantilisest õhkkonnast, mis neid inimesi ümbritseb ja mis meenutab jutustuse «Mätasjärve mailt» vanavanaema, kellel suu seitsme luku taga. Kuskiltpidi on see meeleoluõhkkond ikka magusvalus ja ülendavõnnetu. Jälle peab keegi ülekohtuselt kannatama, loobuma, ennast ohverdama, jälle ollakse kellegi tundesiiruse ja ohvrimeelsuse vastu jäme ning mõistmatu. Siin on täitumatut igatsust ja eleegiat. Kõige sellega on kaasluses autori ilutsev-dekoratiivne sõnapruuk.

A. Maripuu «Ma küsin» pole suutnud kaasa minna eesti uuema proosa mitmekülgseks saanud inimvaatlusega. Küll on see suhteliselt puhtakujulisemaid melodramatismi avaldusi meie viimaseaegses kirjanduses. Autoril pole öelda avastuslikku ega värsket sõna ka uudisloomingu psühholoogilises suundumises, pigem kompromiteerib ta seda. Lisaks on ta ennast kordav ega avalda erilisi märke oma suletud ringist väljapürgimiseks. Kahjuks.

ENDEL MALLENE

1968. aastast seisab Orjolis Okaa kaldal S. Turgenevi monument. Selle autorid, Moskva skulptor Gennadi Bessarabski ja arhitekt Anatoli Sviridov jätkavad Turgenevi teema edasiarendamist. Nad kavandavad memoriaalkompleksi, mille tsentrumiks saab monument. Sinna viib allee, mõlemal küljel suure sõnameistri teostest ainet saanud reljeefidega kaunistatud pronkssambad. Kompleks tervikuna peab valmima tuleval aastal.

Pildil üks sambaid süžeelise reljeefiga «Bežini luhast».

ESTICA

■ **18. septembri «Literaturnaja Gazeta» avaldas publitsistitribüünil Villem Grossi kirjutise Tallinna vabastamise 30. aastapäevaks «Täna, 30 aastat tagasi . . .»**

■ **Pealkirja all «Aadu Hindi saar» avaldas ulatusliku sissevaate kirjaniku loomingusse «Literaturna Ukraina» (10. sept.). Autoriks on lehe toimetustöötaja Hanna Zajets, kes suvel ukraina kirjanduse ja kunsti päevil Eestis viibides kohtus alles hiljuti ukraina keeles ilmunud «Tuulise ranna» (esialgu I osa) autoriga.**

KEELEVEERUD

MÕNI SÕNA SÕNADEST

Miks mitte «emapuhkus»? Eesti keelde on sügavasti uuristunud sõna «dekreetpuhkus». Sõna tekkelugu pole raske taibata. Kui Nõukogude valitsus otsustas hakata andma naistele tasulist puhkust uue kodaniku ilmaletoomiseks, andis ta selle kohta dekreedi. Dekreetidega on aga reglementeeritud igasugust sorti puhkused, nii et sõna «dekreet» külgeliitmine seda puhkuseliiki sisuliselt eristada ei aita. Sõna «dekreetpuhkus» üldpruugitavust on küllap soodustanud meie ülikombekus, sest öelda «sünnituspuhkus» oleks ju vuih! ja uih!

Aga miks mitte öelda «emapuhkus», nagu ütlevad soomlased («äitiysloma») ja tšehhid («mateřská dovolená»)? Minu arust kõlab väga ilusasti ega peaks ka kellegi kõrva kriimustama.

«Kraana tõmbas vibu vinna ja laskis noole lendu.» Pikemalt mõtlemata on meie keelde laenatud tehnikasõna «kraananool». Ometi peaks nool kuhugi lendama või vähemasti millelegi viitama, siin pole ei üht ega teist. Kujultki leiab vaevalt mingit sarnasust.

Paneksin ette «kraanakook» või siis «kraananokk». Kaevukooguga on see tõsturiosa igatahes üpris sarnane nii ülesannetelt kui ka väliselt.

Meisternäitlejad kohe koolipingist? Mind ajab alati muhelema, kui loen või kuulen, et noored teatrijüngrid lähevad näitlejameisterlikkuse tundi, õpivad selle ja selle käe all näitlejameisterlikkust jne. Kas pole meisterlikkus siiski midagi, mis tuleb alles aastate ja kauaste kogemustega? Nagu pisut pentsik oleks väita harjutustunnis omandatavat kohe lausa meisterlikkust. Või siis, kui vähemasti järjekindel olla, peaksid ka rohelised maalikunstisellid nimetama oma esimesi pintsliharjutusi kunstimeisterlikkuse õppimiseks, muusikakoolis omandatagu siis klaverimeisterlikkust, ülikoolist saadagu teadusemeisterlikkust jne. Kas poleks siiski parem tagasihoidlikumalt rääkida lihtsalt näitlemise või siis näitlemiskunsti õppimisest?

Henn Käämbre

SEGADUS seadusandluse JA seaduse ÜMBER

Juristid öeldakse olevat väga täpsed mehed terminoloogias, sätetes ja igasugustes tõlgendustes. Aga ometi on neil ühes asjas ebatäpsus. Nii võetakse täiesti adekvaatsetena mõisteid *seadus* ja *seadusandlus*. Sellest siis paljudes kirjutistes hästi suur segadus. Ometi on asi päris selge. *Seadusandlus* on tegevus, mille tulemusena valmivad ja leiavad kinnitust *seadused*, meile kõigile kohustuslikud juriidilised aktid. NSV Liidu konstitutsioon ja liiduvabariikide konstitutsioonid määravad seadusandlikeks organiteks NSV Liidu Ülemnõukogu ja liiduvabariikide ülemnõukogud. Need meie maal kõrgeimad organid annavad seadusi. NSV Liidu Ülemnõukogu on vastu võtnud ka mitmeid seadusandluse aluseid, mis määravad kindlaks seaduste väljatöötamise korra ja nende ulatuse.

Lehitsesin hiljuti ilmunud raamatut «Vastab Nõukogude Liit». Selleski on järjekindlalt ära vahetatud terminid *seadus* ja *seadusandlus*. Mitmel leheküljel on seetõttu jõutud lausa absurdsuseni. Näiteks lk. 81: «Nõukogude seadusandluse järgi on kehtestatud mitmesugune vastutus majandusjuhtidele ja administratiivtehnilisele personalile, kelle süü tõttu toimus seadusandluse rikkumine: distsiplinaarne vastutus alluvuse korras, administratiivne vastutus töö ohutu korraldamise eest, kriminaalvastutus tööseadusandluse kuritegeliku rikkumise eest.» Peab mõnel majandusjuhil ikka kõrge positsioon olema, et ta saab tööseadusandlust kuritegelikult rikkuda! Tegemist on ikkagi tööseaduste (või töökoodeksi teatavate sätete) kuritegeliku rikkumisega. See raamat pole kahjuks erand.

Muide, raamatus «Vastab Nõukogude Liit» on lk-l 128 sõnaselgelt öeldud: «NSV Liidu Ülemnõukogu on aga Rahvusvahelise Üliõpilaste Liidu liige.» Kas rabav uudis või toimetaja lohakus?

LEMBIT SIIMASTE

Tallinn

VÄITEID JA VASTUVÄITEID

Arved Palm Haapsalust leiab, et Eesti Raadio on võtnud endale «tänamatu ülesande tuua eesti keelde sõna *küprioot*, selle asemel et öelda *küproslane*. Või toome veel midagi üle, näiteks *odessiidi* või *kongoleesi*? Ja siis veel see väliskommentaatorite *faarvaater!* Sada korda paremini kõlaks ju *sõiduvesi*.»

Tartlane **Olev Mikenberg**, kes tegi SV-s 31. 5. 74 ettepaneku nimetada iga muu valitsus peale riigivalitsuse *haldeks* (vrd. vene правительство ja управление), ei ole rahul kaaslinlase Viljar Kasemaa vastuargumentidega (SV 2. 8. 74). «Ei ole mingit alust öelda, et *valitsema* ja *haldama* on samased mõisted. Jaotub ju õigusteadus muuhulgas riigiõiguseks, mis käsitleb kõrgemate riigivõimuorganite tegevust, ja haldus- e. administratiivõiguseks, mille uurimisaineks on alamate võimuorganite tegevus. Näiteks majavalitsus pole mingi valitsusorgan, vaid ikka haldusorgan. Ja veel — sõna *halle* puhul toimivat «segavad assotsiatsioonid ... anglosaksi *hall*'iga». Ei noh, miks mitte siis juba saksi linna Hallega või meremeeste Suure Halliga? Jään oma ettepanekule kindlaks, kuni tuleb uus ning parem.»

Silver Anniko kirjutab mitmesuguseist keelekultuuri ja -korralduse asjust:

«Huvi emakeele vastu ei ole meil vist kunagi varem olnud nii üldine ja suur kui praegu. See on seda üllatavam, et emakeele tunnid pole enamikule koolipoistele-tüdrukutele olnud need kõige meeldivamad oma suhtelise raskuse ja näilise kuivuse tõttu. Raadios ja ajakirjanduses esinevad keelemehed on aga rahva hulgas väga populaarsed, eriti kui nad annavad küsimusele vastuse ega suuna küsijaid ainult sõnaraamatuid lehitsema või kohaliku keelepedagoogi poole pöörduma. Sealjuures ei pruugi eriti karta ühe ja sama probleemi mõnesugust kordumist eetris või perioodikas. Igal saatel on teatud määral ainukordne auditoorium, igal kirjutisel osalt uus lugejaskond. Korduvalt kuuldud estraadilauluke tüütab ehk rohkem kui korduvalt, ent hästi esitatud huvitav keeleseik.

Kas ei oleks võimalik korraldada nüüdisaegse fraseoloogia kogumist ja väljaandmist? Usun, et sellest saaks minev keeleraamat, mis oleks toeks kirjameestele ja ergutaks rahva keeleloomingut. Oleks mõtet ka uurida noorte argood, mis minu tähelepanekute kohaselt on pidev loomeprotsess ja teatud määral uueneb umbes iga viie aasta tagant. Kui siin pisut teadusliku tähelepanu pöörata ja selgitada, mis on hea ja mis on halb, saaksime juurde noorusvärske keeleallika, milles avastame ehk pärleidki. Samal ajal oleks noorte argoo registreerimine ja periodiseerimine abiks sulemehele, kes kirjutab ühe või teise ajajärgu noortest.

Lõpuks paar praktilist märkust. *Selvla* on hea sõnaleid, kuid soovitan seda mitte selvekaupluse sünonüümiks, vaid tähistama iseteeninduseettevõtteid üldse, näit.: Selvekaupluste, selvesööklate ja selvepesumajade esindajad tulid kokku, et arutada selvlate probleeme.

Arvete õiendamine ei ole praegu ajakirjanduskeeles käibel õiges tähenduses. Selle sõnaga märgitava tegevuse taga ei ole mingeid arveid ja õiendamine on näiteks massimõrva kohta liialt leebe väljend.»

Johannes Türn arvab SV-s 31. 5. 74 taunitud lühendise *kapehitus* puhul, et täiend *kapitaal-* on liitsõnas *kapitaalehitus* täiesti liigne nii lühendamata kui ka *kap*-iks lühendatult. «Meil on ehitusministeerium, ehituskomitee, ehitusvalitsused, ehitustrustid. Ainult ehitusosakonnad esinevad tihti ja ehitusvalitsused mõnikord täiendsõnaga *kapitaal-*. Ehitus on aga alati kapitaalehitus, teine asi on remondiga. Remont on tõesti vahel kapitaalremont (erinevalt jooksvast remondist), kuid sedagi võib nimetada näit. suur-, põhjalikuks või täisremondiks.»

Vastab
Vidrik Vassermann.

Minult küsitakse, kas järgmine kuulutus on korras: Segakoor vajab kiiresti lauljaid.

Vastan. Antud kuulutus on täiesti absoluutselt korras, sest mida kiiremini laulmist reeglina läbi viiakse, seda hoogsam on ka võimaliku kontserdivaataja meeleolu. Aga kui suurt tähtsust antud reaalne fakt kultuuririndel objektiivselt etendab, seda mõistab iga kompetentsiga varustatud isiksus kui niisugune.

KAI LAITINEN 50

Täna saab viiekümneseks rahvusvahelise mainega kirjandusteadlane filoloogiadoktor professor Kai Laitinen. Eesti kirjandushuvilisele on ta tuttav 1967. a. «Loomingus» ilmunud ülevaatega soome uuemast kirjandusest ning artiklite ja ettekannetega Aino Kalda elu ja loomingu teemadel. Soodsat vastukaja leidis meie arvustuses K. Laitise 1967. a. eri raamatuna ilmunud tihedakoeline ja sisumahukas kirjanduslugu «Suomen kirjallisuus 1917—1967», mis on kättesaadav ka saksa ja rootsi keeles.

Üle kahe aastakümne on K. Laitinen töötanud Aino Kalda loomingumonograafia koostamisel, mullu ilmus trükist uurimuse esimene osa «Aino Kallas 1897—1921», mida autor kaitses doktoriväitekirjana Helsingi ülikoolis 7. septembril 1973. Kuivõrd monograafia objektiks on kirjanik, kes kuulub ühtaegu nii soome kui ka eesti kirjandusse, on meiepoolne huvi K. Laitise uurijatöö tulemuste vastu eriti mõistetav. Põguski tutvumine mahuka teosega (395 lk.) annab tunnistust avara eruditsiooniga teadlase väga põhjalikust ja süvenenud kursisolekust käsitletud veerandsajandi eesti kirjanduse üldtausta ja paljude üksikprobleemidega, mis on võimaldanud autoril anda veenvalt argumenteeritud käsitluse Aino Kalda kujunemisloost.

Kai Laitinen (paremal) ning «Keele ja Kirjanduse» peatoimetaja Olev Jõgi Tallinnas.

Kai Laitise tulemuslik uurijategevus jätkub, valmimas on monograafia teine köide.

Häid tähtpäevatervitusi, jõudu ja jaksu edaspidiseks!

AUGUST EELMÄE

MÕRASEID PÄRLEID

NÕ 22. 6. 74. «Stamp stiilis»: Pole huvituseta märkida, et K. Tšukovski astus stambi vastu välja II üleliidulisel kirjanike kongressil.

Samas artiklis veidi allpool: Vaevalt kvaliteetsemad on lausete, eriti uute lõikude alustused fraasidega: «Nagu ma juba mainisin ...», «Pole huvituseta märkida ...» jne.

(Hm ...)

*

Raadio 27. 6. 74. Vikerkaja: Esimesed kurvad faktid on jõudnud Tartu Vetelpäästeühingusse.

(Sinna jõudsid kurvad sõnumid, mitte faktid ise.)

*

«Edasi» 17. 7. 74. Kuulutus: Raudteeklubis 25. juulil kell 20 Kalinini draamateatri külalisetendus — Ameerika dramaturgi E. Old'i «Kõik aias».

(Vaene E. Albee, mismoodi küll tema nime on käänatud ja väänatud! Rekord näib nüüd olevat tartlaste valduses.)

*

«Kodumaa» 17. 7. 74. ««Tallinnfilmi» «Ooperiball»»: «Ooperiballis» mänqivad kaasa ka vanad maalid ja saksooni portselan.

(Ime veel, et polooni magnaate ei pandud seal bavaari õlut jooma!)

*

«Õhtuleht» 31. 7. 74. «RAT «Estonia» Leningradis»: Kevadel möödus 20 aastat esimesest qastrollist Neevalinnas.

(Saksa-vene qastroll on muiduqi palju šikim kui eesti külalisetendus, kuid ka näit. lava asemel võiks öelda eesti keeli bjuune ja teatrikevadete asemel korraldada teatrifrjuulinquid.)

*

SV 2. 8. 74. ««Kihnu naine» ja eesti teledokumentaalfilmi traditsioonid»: Ent selle suuna (nii ebaedu kui ka edu) rüppe ladestus aastast aastasse reaalse aja ilminqute materialiseerimise hindamatu väärtuseqa kogemus.

Televisioon 7. 8. 74. «Aktuaalne kaamera», väliskommentaator: Saksa FV püüab avaldada oma mõju suurenemist Lääne-Berliinile.

(Jutte sülle sadestumise niisuguseid filminqute retransleerimise lugeda-kuulata selgeid on hea.)

*

RH 29. 8. 74. «Vihmaqa tuled põlema!»: Meie vabariigis juurutati pooltuledega sõitmine.

Raadio 10. 9. 74. Vikerkaja: Aastate jooksul see käimine Bulgaariast siia ja siit Bulgaariasse süveneb.

(Nüüd on siis sõitmise juurutamise ja käimise süvendamise küsimuste seismine arendatud.)

*

Raadio 18. 8. 74. «Tere hommikust, põllumehed!», kolm teadlast vestluses, üks neist: Võrtsjärv on meie autoriteetsemaid veekogusid. (———) Melioratsioonist sellel järvel saab nii-öelda Võrtsjärvstroi.

(Autriteetstrahbum!)

TOOMAS HAVI Tallinnast

*

NH 11. 8. 74. «Sport»: Finaalkohtumise väravateta normaaja järel lõid kiievlased kolm väravat Vorošilovgradi «Zarja» väravasse.

(Põruta värav või toimetuse aknasse.)

*

RH 15. 8. 74. «Sport»: «Siis aga sai palli oma valdusse A. Tammiste ja saatis selle püüdmatult korvi.

(See on teile uudis: kossumäng kollkipperitega.)

ANDRES LEPIK
Tšernjahhovskist

VÄLJAVÕTTEID FILMIPRESSIST

INTERVISIOONI VII FILMIFESTIVAL «INIMENE JA MERI» RIIAS 3.—6. SEPTEMBRINI

V. Juhane, «Pärast teise päeva programmi». «Padomju Jaunatne» 6. sept. 1974.

Harva võis sel filmide läbivaatusel kohtuda kujundliku detailiga, filmimetafooriga parimas mõttes. Näis isegi, et dokumentaalne telefilm on unustanud selle vahendi. Ja äkki — «Kihnu naine»!

Punane meri, punane taevas, seejärel punased seelikud, madarajuurtega värvitud punane kedrus, uuesti sama värvi meri, siis sinine, roheline, ent see pole enam tähtis. Tähtis on, et niisuguseid punaseid seelikuid nagu Kihnu saare naistel ei leidu mujal terves Eestis, et meri, taevas ja laste naer on siin sama värvi. Kuidas saab seda edasi anda must-valgel ekraanil, ei tea. Ilmselt ei saagi, see oleks hoopis teistsugune film.

Kihnu naised künnavad, külvavad, kasvatavad lapsi, igale tüdrukule kootakse punane seelik, ainult selles seelikus saab ta Kihnu saare tõeliseks esindajaks. Meeste osaks on meri. Kihnu saart ei püüa keegi maha jätta, pulmi peetakse siin vaid kord elus, koos möödub terve elutee. Ei saa unustada nägu aknal: noor naine saadab pärast pulmi oma meest, kes sõidab ära punasel mootorrattal, ja naise silme ees kangastub tee, linguv ja pööranguline, selle lõpul astub kaks kühmutõmbunut — vanataat oma eidega.

Ent kõige tähtsam on — laulud. Esimest korda tundsin ma nii selgelt sõnade «laul» ja «elu» lähedust, jaotamatust. Laul kõlab hälli ääres, pingutava töö ajal, pulmapeol, kõlab kui naiste ohe ja hingus.

«Kõike seda tuleb hoida alles, meie rikas maa suudab seda,» ütleb diktoritekst. Inna Tšurikova häälega kõnelevad meiega uhked naised Kihnu saarelt.

A. Kuržijamskaja, «Kolm jalga kilu all». «Sovetskaja Kultura» 13. sept. 1974.

Seda filmi («Kihnu naine» — J. R.) võiks soovi korral nimetada etnograafiliseks. Temas on laulud, jutlemine tavadest, mis kestavad esiisadest saati ja mida siingi au sees hoitakse. Ent sellega ei piirduta.

Te saate teada, et Kihnu naine koob endale ise seelikuriide, värvib ise kedrust, ja koos perenaise aastatega kaovad eredad triibud tema seelikust. Ent see on ainult huvitav detail. Tähtsam on muu: et värvida rliet kõigi nende silmatorkavalt erksate värvidega, tuleb saarelt leida kindlaid maarohtusid ja lilli, tuleb hästi tunda oma kodupinda, armastada seda... Sõnaga, ära rebi end lahti koduhelidest, -värvidest, -kommetest.

See on väga tark ja õpetlik film merest, mis sunnib igaüht järele mõtlema omaenda elu üle.

N. Kolbajeva, «Lainetel kitsas, inimestel avar». «Sovetskaja Molodjož» 6. sept. 1974.

Kui palju on vaatajale selles viiekümnes minutis! See on Kihnu naise poeetiline monoloog. See on lüüriline jutustus kõigist Kihnu saare naistest, naise kohusest, naise saatusest. See on filmpoeem väikesest saarest.

M. Soosaare teoses on kõik harmooniline: pildirida, muusika, sõna. Puhtad ja läbipaistvad värvid, maa ja mere hääled loovad osavõtutunde saare elust, tundub, et kohe paiskub sinuni mere värske hingus. Ent kõige oivalisemad on — Kihnu õrnad ja tugevad naised, elu ja kauniduse kaitsjad.

M. Pjarns, Läti NSV teeneline kunstitegelane, «Mida näitas konkurss. Märkmeid festivali «Inimene ja meri» kokkuvõtetest». «Sovetskaja Latvija» 10. sept. 1974.

«Kihnu naine» on vaieldamatult autorifilm sõna täies mõttes. Mark Soosaar on stsenarist, režissöör, operaator. Filmidokumentalistide jaoks on see suur õnnestumine. Maailma dokumentaalfilmi ajaloost teame selliseid nimesid nagu Joris Ivens, Dziga Vertov, Robert Flaherty, Roman Karmen, kelle parimad teosed olid just autoritööd. Võimalik, et selles on üks tähtsamaid märke dokumentaalfilmi kui kunsti kujunemisel teiste kunstiliikide seas.

Tegelikkuse süvaanalüüs, sekkumine Kihnu saarel jälgitud ellu, erk faktiuurimine — see on Mark Soosaare loomingumeetod. Ainult sellest oleks kunstile siiski vähe, kuid kaamerat hoidis käes erutatud inimene, kõrgendatud emotsionaalsusega kunstnik, kes oli veel lõputult armunud oma tagasihoidlikesse kangelastesse ning elas koos nendega üle rööme ja argipäevi. Ent ka sellest ei piisa erutava kunstiteose loomiseks. Noor looja otsis elu võrdkuju, eredaid väljendusvahendeid oma kehastumiste jaoks...

Ja nüüd on meie ees film, mis sisaldab palju suurepärast. Oivaliselt leitud objektid, täpne kaadrikompositsioon, värv, mis ei ole enam värv, on omandanud omaenda mõttelise kõla. Poeetilised kaadrid, loodud värvilise solarisatsiooni abil, on kaotanud formaalse võtte tähenduse, saanud autorimõtte võimendajaks ja samal ajal uueks leheküljeks värvilises televisioonilises kinematograafias.

G. Freimanis, «Viiskümmend üks minutit tõelise kunsti võimuses». «Cina» 6. sept. 1974.

Saan jagada vaid esimesi muljeid selle 51 minutit kestva filmi («Kihnu naine» — J. R.) üle. Ta üllatab inimese ja looduse filosoofilise, dialektilise ja sotsiaalse vaatenurgaga.

Režissöör ja stsenarist M. Soosaar asetab iga detaili, ka kõige pisema, oma kohale. Siin on täielik usaldatavus. Ja kusagil ei märka stampe. Kui palju kordi oleme niinimetatud merefilmides näinud kajakaparvi, tuuleliilide all painduvaid puid, paatide rodu. Ka «Kihnu naises» on kivid ja puud, kajakad ja luiged. Ent kui me silmame naist adra taga ja samal hetkel kajakaparve lendu tõusmas künnivaolt, tärkab sümbooline pilt elust, mis voolab ja lainetab, vaibub ja süttib, sellel on oma tõusud ja mõõnad.

Vanaema istub paadis, jalge ees koer, ja heegeldab. Ta kuulatab laulu armastusest, ilma milleta pole võimalik selles ilmas elada. Sel hetkel punub operaator naise näo ümber päikesevärvid. Me võime mõelda, mida soovime. Võimalik, et see on armastuse helk, mis nüüd on muutunud armastuseks lastelaste vastu. Võimalik, et see on vanadus temale omase aroomiga. Sellesse vanaemasse on sisse põimitud filmiloojate peamõte kinnitada meile ammu tuttavates piltides inimese püsivat elujaatust.

Pealkirja all **«Eesti tuletorn on kõige heledam»** («Cina», 6. sept. 1974) on avaldatud intervjuud festivali žürii liikmetega.

GUNARS SALTAIS (žürii esimees): «Kui varasemaid premeeritud filme võrrelda sel festivalil näidatutega, siis «Merevalgust laine» saanud eesti ekraaniteosed, tundub mulle, ületavad kõigi eelmiste konkursside laureaate.»

ŽANIS GRIVA (žürii liige): «Võin öelda, et sel korral oli kõik parem kui varem. Esiteks oli osavõtjaid rohkem. Tei-

NUKUTEATRI VÕIMALUSED JA DIAPASOON

M. KOROLJOV

Leningradi nukuteatrimees ja õppejõud M. Koroljov on teinud meie teatriteaduses esimese katse teoreetiliselt mõtestada nukuteatri olemust.

Oma raamatus «Nukuteatrikunst» väidab ta sel teatriliigil olevat potentsiaalseid võimalusi viie kõige põhilisema esteetilise omaduse väljendamiseks. Need oleksid heterogeensus, paljusüsteemsus, kunstlikkus, tinglikkus, fantastilisus.

Potentsiaalsete võimaluste olemuse mõistmiseks peab arvestama, et oma loomuselt on nad üksteisele vastukäivad, sest on tekkinud kahe vastandliku komponendi — näitleja ja kunstniku — sünteesist ja nende komponentide üksteisele vastukäivatest seaduspärasustest: dünaamika—staatika, loomulikkus—kunstlikkus, ruumilis-ajaline—ainult ruumiline eksisteerimisvorm, loominguprotsessi subjekti ja objekti kokkulangemine—nende eraldatusjne.

Ühe või teise — nukunäitleja või kunstniku-skulptori — ülekaal loominguprotsessis määrab tänapäeval konkreetse teatri ja lavastuse laadi. Praegusel ajal tõuseb kunstniku osakaalu küsimus üha rohkem tähelepanu keskpunkti ja aegamööda kannab see vilja. Nukuteatrite kunstnikel tuleks meeles pidada S. Obraztsovi sõnu: «Kui kunstnik ei mõtle selle peale, kuidas nukk hakkab mängima, siis ei ole ta tõeline nukuteatrikunstnik. Sellest ei piisa veel, kui ta mõtleb tulevasest vaatemängust kui oma joonistatud pildist...» Meie ajal püüdleb suurem osa nukuteatreid selle poole, et ta näitlejakollektiiv oleks kõrgel meisterlikkuse astmel ja oskaks seejuures ka oma kunsti väljendada, ilmsiks tuua kunstniku kaudu. Teiselt poolt, kunstnikutöö peaks samuti olema kõrgel tasemel, vaba ja tingimata lavaloomingule kaasa aitama. Ja poleks mingit häda, kui ühtedes teatrites oleks mõnel määral ülekaalus näitlejatöö, teistes aga domineeriks kunstnik: teatrid oleksid vaid erisugusemad.»

Et meil nukuteatri spetsiifikat ja võimalusi üldiselt väga vähe tuntakse, siis avaldame M. Koroljovi raamatust lühendatud kujul kaks peatükki, mis ka mitteprofessionaalile huvi võiksid pakkuda.

PALJUSÜSTEEMSUS

Nukusüsteeme võib liigitada traditsioonilisteks, väga ammu leiutatuteks ja uuteks, XX sajandil kasutusele võetuteks. On olemas järgmised nukusüsteemid: marionetid, käpiknukud, varrasnukud, varjunukud, varjamatult juhitavad nukud ja vertepnukud. Neid kuut süsteemi võib lugeda põhiliseks, sest kõik meie kaasaegsete leiutatu ei kujuta midagi põhimõtteliselt uut ja kuulub seepärast ülalnimetatute hulka või moodustab mõne nende hübriidi. Põhimõtteliselt võiks lisada veel mõned vanaaegsed rahvalikud süsteemid, ainult et professionaalses nukuteatris neid praegu peaaegu ei kasutata. (Ungari teatrifolklooris näiteks kohtame omapärast vormi: esitaja istub põrandal, jalad laiali, ja jalgu ühendavate niitide abil juhib põrandal liikuvaid paberist nukke. Muistsed vietnami nukunäitlejad juhtisid oma nukke vee alt; ise läbi kõrre hingates.)

Põhimõtteliselt uueks lähenemiseks, mis viimaste aastakümnete jooksul kinnistunud, on iga lavastuse jaoks erilise, spetsiaalselt selle jaoks kohandatud variandi otsimine. Lavastajad ja kunstnikud teevad seda, leidmaks uusi väljendusvahendeid. Järelikult aja jooksul nukuliigutamise viiside hulk veel suureneb.

Mida siis kujutavad endast nukusüsteemid? Missugune on side nukusüsteemi ja näitlejakunsti vahel? Kas nukusüsteemidel on mingid kindlad žanriomadused?

Nukusüsteem tähendab nuku liigutamise põhimõtet, teiste sõnadega — nuku liikumapanemise tehnilist printsiipi, mis tihedalt seotud nuku materiaalse ja kunstilise anatoomiaga. Nukusüsteeme võib vaadelda samuti kui üht tähtsamat nukuteatri üldist väljendusvahendit. Just seepärast, et nukusüsteem on ka veel väljendusvahend, püüavad tänapäeva nukuteatrid lahti saada ainult mingile ühele süsteemile spetsialiseerunud vanaaegsete teatrite konservatiivsest suletusest.

Praegusel ajal mängivad paljud teatrid nii varras- kui ka käpiknukkudega. J. Demmeni loodud Leningradi teatril on veel marionetid. Nii on teatril võimalus ühe kindla näidendi tarvis valida kõige sobivam nukusüsteem.

Mille poolest siis kuus traditsioonilist süsteemi üksteisest erinevad? Nad erinevad kauguse poolest, mis eraldab näitleja kätt nuku liikuvatest osadest.

Ja siin on erinevuse diapasoon väga suur: alates orgaanilistest süsteemidest, kus nukk on näitleja käega otseses kokkupuutes, ja lõpetades keeruliste mehaaniliste süsteemidega, samuti nendega, millel üldse puuduvad liigutamisvahendid.

Kõige lähemal näitleja elavale käele on käpiknukud (vene Petruška, inglise Punch, prantsuse Polichinelle jt.). Kõige lähemal sellepärast, et näitleja labakäsi on nuku sees. Nukusse peidetud käsi mängib temaga otse, ilma abivahenditeta. Kõik inimkäe keerukad liigutused on selle süsteemi valduses.

Käpiknukul — kõige orgaanilisemal ja vahetumal — oleks rikkaim väljendusvõimaluste gamma, võrreldes teiste nukusüsteemidega, kui ta liikumine poleks piiratud inimese käe anatoomiaga.

Mõnikord tundub, et Petruška, Punch, Kasper ja teised on kunagiste monarhitroone ümbritsenud kääbuste ja monstrumite salasugulased. Pole ime, et neil nukkudel sündis vastuolulise liikumis-anatoomilise struktuuri ja sellele vastava groteskse väljanägemise tõttu ka groteskne hing.

Käpiknukk on temporütmi poolest kõige elavam, kiirem, osavam ja kergem. Võimaluste piires on täiustatud tema liigutamise süsteemi ning anatoomiat. Kuid mängiva käe põhimõte — käsi nuku sees — ei luba suuri muutusi. Käpiknukk ei saa olla eriti suur ega eriti väike, näitleja labakäe suurus piirab ta mõõte.

Näitleja käe kaugenemine nukust enesest vähendab nuku orgaanilist artistlikkust. Peale käe kauguse ja keerulise mehaanika on tähtis osa ka veel nuku suurusel ja kaalul. Ning on veel üks, eriti tähtis tegur — nuku sees olevate liikumapanevate vahendite iseloom.

Seepärast on näitlejaorgaanikale kõige võõramad kaht tüüpi, nimelt raskelt, skemaatiliselt juhitavad ja staatilised, ilma liikumapanevate vahenditeta nukud. Need on robotnukud ja mulaažnukud. Neid võib pidada traditsioonilise vertepnukkude järglasteks, ehkki mitte päris otsesteks. Vertepnukud on kõige väheliikuvam süsteem; nad olid omal ajal tuntud Valgevenemaal ja Ukrainas. Nukud — staatilised kujutised — liikusid mööda kitsaid lavapõrandasse lõigatud pragusid. Selle muistse vormi tänapäevaseks sugulaseks võib pidada nukke, mida juhitakse altpoolt läbi jalgade.

Nukke, mis on näitlejast eemaldatud, keerukalt mehhaniseeritud, rasked või muude näitlejatööd segavate omadustega, ei saa pidada kõlbmatuiks, vastunäidustatuiks kunstilistel eesmärkidel kasutamise suhtes. Tänapäeva lavastajaile on nad sageli väga tarvilikud. Ei tohi ainult unustada, et neil nukkudel ei saa olla näitlejaga täielikku ühtekuuluvust, et need on «lavastajanukud» ning seepärast tuleb neid mõõdukalt kasutada.

Kaks arleklini. Näide nukunäitleja virtuoosliikkusest: ta juhib marionetti, mis omakorda juhib teise, tillukese marioneti liikumist.

Õrnade tunnete minister («Alasti kuningas» Murmanski teatris). Varjamatult juhitav nukk.

seks, filmide kvaliteet on tõusnud. Täiesti uus aspekt inimese ja mere suhtes on antud mõlemas eesti telefilmis, nii «Kihnu naises» kui ka «Vaarao sõjaväes».

Ajalehes «Govorit i Pokazõvajet Moskva» (11. sept. 1974) ütleb Bulgaaria režissöör **L. Batuleva**:

«Mind vallutasid M. Soosaare tööd «Kihnu naine» ja «Vaarao sõjavägi». Vallutasid teravalt asetatud probleemidega, mis omakorda on põimunud hämmastava lüürilisusega. Ja see, et auhind «Merevaigust laine» läks Eesti Televisioonile, on seaduspärane.»

V. Juhane, «Kas teab süda, kui ääretu on meri». «Padomju Jaunatne» 8. sept. 1974.

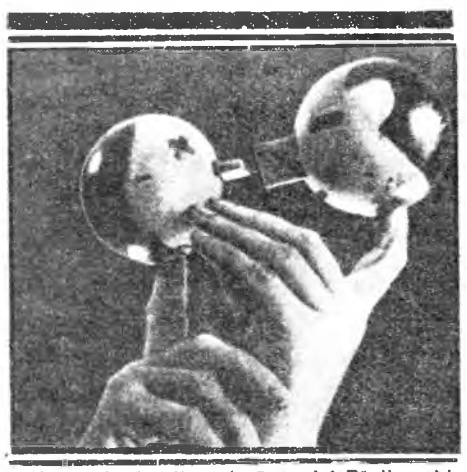
■ Jälle ootamatus ja rõõm — töö Eesti Televisioonilt, dokumentaalfilm «Vaarao sõjavägi». See on kõrgeklassiline publitsistika, mitte suured sõnad, alasti välted, vaid teaduslikult ja majanduslikult põhjendatud tõendid, võimendatud suure kunsti emotsionaalsusest.

■ Arutelul kuuldus mõte, kas ei sunni meid filmid Kihnu ja Ruhnu saare inimestest sügavamalt ja tõsisemalt mõtlema nende juurte üle, millega oleme kasvanud oma maa ja mere külge, kui need filmid, milles näidatakse meremeeste ja kalurite tööd vaid kõige pealiskaudsemal viisil: natuke plaani, natuke romantikat, natuke koduigatsust, natuke tagasipöördumise rõõmu. Konstateeritakse — niisugune on elu — ja patsutatakse õlale, noh, näed, sa oled tubli, tuled eluraskustega toime. See meenutab eredavärvilist kompvekipaberit, mis ulatatakse nutvale lapsele.

Võib-olla peab aga just filmipublitsistikasse ja kunsti rüütatu hoolt kandma selle eest, et tiheneksid inimese ja mere seosed; võib-olla avameelsed ja karmid tööd kujundavad inimisiksust, aitavad meremehe, kaluri uhkust ning au kasvatada palju enam kui filmid, mis illustreerivad neile tuttavaid, kõigile teada asju.

■ Anne? Või vastutus, kohusetunne, mis käsib oma töösse panna end tervenisti, panna oma mõtted, teadmised, tajumused, mis ju teebki filmid ja nende loojad erinevaks? Võimalik. Ent võib-olla on asi hoopis milleski muus: kas filmitegija või loominguline rühm täidab lihtsalt tööplaani järjekordset punkti või käsitleb ta o m a probleemi, oma teemat, seda, mis erutab teda kui kodanikku, kui loojat kõige enam.

Refereerinud **JAAN RUUS**

Keranukud esitavad sõrmedel Tšaikovski romanssi. Number NSV Liidu rahvakunstniku S. Obraztsovi soolokontserdist.

Artistlikud (ja näitleja jaoks raskedl) on traditsioonilised süsteemid — hiina varjunukud ja marionetid. Näitleja asub siin nukust horisontaalsete varraste või niitide kaugusel. Mehaanika on lihtne ja laseb nukul erksalt ning detailselt näitleja sõrmede väikseimatele liigutustele reageerida. Need mõlemad süsteemid kasutavad vabalt kogu lava kõrgust: nukud võivad hüpelda, õhku tõusta, lennata. Nad ilmuvad täies kehapikkuses, on anatoomiliselt rikkad ja mitmekesised. Ruumiliste marionettide anatoomia on küll muidugi rikkam kui varjunukkude oma.

Orgaanilisemad ja näitleja käega otsesemalt seotud on varrasnukud (jaava nukud). Nad ühendavad endas ühelt poolt marionettide ja teiselt poolt käpiknukkude eeliseid. Nad ei sõltu nagu marionetidki käe anatoomiast ja nõnda võib nende kuju ning suurus peaaegu piiramatult varieeruda. Nuku käsi juhitakse vabalt varraste abil, mida saab nii tõmmata kui ka enesest eemale tõugata.

Varras- ehk jaava nukkude temporütm on natuke aeglasem kui kõige kiirematel käpikutel, aga palju elavam kui marionettidel. Nende misanstseenilised võimalused on üsna piiratud. Varrasnukkudel on palju variante, on nad ju kõige väljendusrikkamad. Nad võivad olla väga miniatuursed, aga ka hiiglasuured. On täitsa võimalik ette kujutada, et ühel heal päeval ilmuvad suurtele staadionidele gigantsed varrasnukud. Iga nukku, mis eraldi autole monteeritud, juhivad pikkade varraste ja vastava pealtigutamismehaanika abil kolm nuku keebi alla peitunud näitlejat. Autojuhi kõrval istub aga selle nuku režissöör. Hääl kostab läbi tugeva raadiovõimenduse. Mitte mingid muud teatrivaatemängulised vahendid pole staadionil võrreldavad niisuguste nukkudega, mis esitaksid näiteks Sophoklese tragöödiat «Kuningas Oidipus» või Majakovski «Müsteerium-buff».

(Järgneb)

MOSKVA-MÄRKMEID

VELLO POHLA

(Vt. «Sirp ja Vasar» nr-d 37 ja 38)

Leenini raamatukogu hiiglaslik kolmas saal on salapärane. Tohutult kõrge lagi, avarad aknad mõlemal pool, ühes seinas suur fresko: peamiste elukutsete esindajad ülevas töös. Sajad inimesed istuvad laudade taga, mis väikeste vaheseinrilulitega eraldatud, näed ainult oma vasakut ja paremat naabrit. Võid tellida miljonite raamatute seast ükskõik millise. Õhus on tööpinge, verbaalse informatsiooni laeng. Kõik loevad, teevad märkmeid, kiirustavad, seda võib isegi kuulda. Vabu kohti ei ole.

Ja kui vahel rebid end puhkuseks raamatust välja, siis tunned ja mõtled: peaks ise veel kord jalgratta leiutama, et jälle teada saada, mis ta tegelikult on. Hetkeline, ilus ja naiivne reaktsioon informatsioonimürgitusele.

Samas tuleb ka ketserlik mõte jätta osa fakte, teadmisi vahele. Võib-olla omandada kõigepealt suhted, tervik ja alles siis objektid ning komponendid? Võib-olla saame siis kõik konspekteerijate asemel loojaiks? Üks on ilmne: marksistliku mõtlemise sügavus ja võimalused on vaevalt juba lõpuni tunnetatud ja rakendatud.

Loen ja loen, kirjutan ja kirjutan. Vahel tuleb hirm peale, sest tajun, kui meeletult raske on kujundada miljonite raamatute sisust tervikut, omandada seoste loogikat. Pealegi «solvab» viimane iga inimest, iga eriala (rääkimata kodanlikust erahuvist), «solvab» traditsioonilist teadustki, sest tervik ei saa arvestada endassesuletud maailmade kõiki põhjendusi ja huve. Igaühel on justkui o m a õigus ja nende õiguste armaada võib lõpuks hävitada isegi elukeskkonna, kõnelemata inimlikust tõest.

Lääne massikultuuris ongi «oma õiguse» hordid saavutanud suurt edu. Globaalselt käib ökoloogialahing. Ja kahe sotsiaalse süsteemi võitlus väljendab samuti tõe ja «õiguse» vastandlikkust.

. . . Pärast 8—10 tundi tööd annavad silmad alla. Ei suuda enam. Tänaseks jätkub.

Metroosse sisenemisel tervitab sama tuttavlik lõhn mis 20 aastat tagasi. Imetlusväärne puhtus ja täpsus. Eskalaatoril laskudes või tõustes tuleb vastassuunast rida või kaks inimesi. Paigal seistes, kuid siiski liikudes kanduvad nad minuni justkui teadmatusest. Väsimus ratsionaalsest mõtlemisest teravdab läbitungivat taju. Võõras inimene püsib vaateväljas vaid mõne sekundi, kuid see «tutvus» on plahvatuslikult rikas. Elulugu. Mõtted. Unistused. Peaaegu iga keskealine või vanem inimene kannab endas sõda — haavadena, tardunud leinana. Veel kord tajun vene hinge avarust ja vahetust, tööd tegeva inimese jõudu. Kuid tingimata peab nägema inimese silmi, muidu jääb mulje, et mööduvad kujud sõidavad siin maa all edasi-tagasi, eesmärgita, lihtsalt selleks, et sõita . . .

*

Suurimaks üllatuseks Moskvas sai mulle taidluskunsti üleliiduline näitus deviisi all «Au töölel». 300 000 töö hulgast oli valitud ligi 3000. Seekordne valikuprintsiip oli varasematest hoopis erinev, laiem. Määravaks ei peetud professionaalse kunsti tehniliste kaanonite järgimist, vaid korduvmatut maailmataju, mis otseselt seotud looja isiksusega. Väljapanekus valitses käsituse suur mitmekesisus. Oli ka äärmusi: professionaalse kunsti mehaanilist, võltsi ja küündimatut j ä r e l e t e g e m i s t ning mineviku rahvakunsti autentset j ä l j e n d a m i s t. Kuskil vahepeal, rahvakunstile lähemal, asub suur taidluskunsti ala, mis pole ei üks ega teine ja mida näitusega kaasnenud üleliidulisel nõupidamisel nimetati k o l m a n d a k s k u n s t i k s. Seda ala pole filosoofid ega kunstiteadlased õieti veel uurinudki, tal puudub lalem ühiskondlik tunnustus ja küllaldane materiaalne abi.

Näituse paljude tööde iseloomulikke jooni: maailma vahetu tabamine tervikuna; siirad tunded ja otsekohesus; mitte peegelduse tõepärasus, vaid elamus; jutustavus; «naivsus» ja spontaansus; värvide «runolikkus»; mitte niivõrd olemasoleva kirjeldus, kuivõrd eetiline hinnang; kutselise kunsti põhimõtete pidev taasavastamine isikupärases vormis.

Näiteks ühe 21-aastase sovhoositöölise maal «Heinaaeg». Õhtu. Linnulennult metsad ja heinalagendikud kaugele silmapiirini välja. Osa inimesi on tööd lõpetamas, mõned ujuvad, teised söövad. Sinetav, muinasjutuline rohelus, siin-seal põleb lõkkeid, hallikas suits tõuseb pühalikus vaikuses kõrgelekõrgele. Kõikehaaravuse tunne, poeesia, soe inimlikkus, kunsti lummus. Niisugust pilti saab maalida ainult see, kes armastab isamaad ja loodust. Ma ei nimeta tema nime, seda tööd Tretjakovi galeriisse ei võeta. Ja pole tarviski: see polnud autori eesmärk.

Taidlus tänapäeva tähenduses kujunes alles pärast Oktoobrirevolutsiooni ja sai meie ühiskonnas sõna otseses mõttes rahvalikuks kunstiks, milles avaldub V. I. Lenini väljendit kasutades «rahva filosoofia». Nõupidamisel öeldi korduvalt, et me pole veel jõudnud taidluse olemuse ja osatähtsuse mõistmiseni. Taidleja töö kohta võib ju väita: valesti või küündimatult joonistatud, primitiivne ja naiivne, võib öelda, et tänapäeva inimene on arenenum, maailmaks lihtsalt niisama ja omapead. Kuid eneseväljendus- ja loomistung elab inimeses edasi, saab üha valdavamaks ning ka selle realiseerimisvõimalused on meie ühiskonnas olemas. Peab see tung siis suunduma masinlikku kollektsioneerimisse või üksnes elukutseliste kunstiloomingu formaalsesse ja osalisse järeletegemisse? Miks enamasti juba algklassides surutakse maha ja halvatakse laste loomulik joonistamisviis?

Praegu peaks sihikindlalt stimuleerima i s e t e g e m i s t, o m a l o o m i n g u t, t a i d l u s t. Laulmist ja laululoomist, maalimist, fotografeerimist, kaunistamisoskust, «kehataidlust» (keha arendamist ja tugevdamist näiteks tervisespordina), mõtete ja tunnete väljendamisilu, mõtestatud seose loomist loodusega jne. Taidluse traditsiooniline määrang ise on valesti mõistetav ja paljus moonutatud nõudega anda nn. valmiskunsti, mida saaks fikseerida, mõõta, müüa, etendada. Taidlus on eelkõige protsess, eneseületamine, teiseksSaamine, e l a m i s v i i s, mis ei välista tulemuste kunstipärasust ja üldmõistetavust. Kuid taidlus ei lähtu elukutsest, kunsti tegemise ametist ega ka niivõrd elukondlikust «tarbest», nagu seda teeb tavaliselt rahvakunst. Kõiki neid erinevaid külgi ei saa muidugi täielikult vastandada, kuid samuti ei tohi neid ka samastada, kaotada piire nende vahelt.

«Kolmas kunst» on olemas, tal on professionaalsest ja rahvakunstist erinev sisu ning sotsiaalne tähendus. Selle kunsti arendamisel kaob ka professionaalse «kõrgkunsti» ja massilise auditooriumi vahelt barjäär, mis on säilinud klassiühiskonna pärandina. Sest siis kujuneb avatud ja tasakaalustatud inimene, keda ei tõkesta suletus ning piiratus, mis said alguse klassivastuoludest. Ja siis ei loo ka kutseline kunstnik mitte niivõrd kaanonite ja turu jaoks, vaid rahvale.

«Kolmas kunst» on järgmise sajandi kunst.

*

Kuidas ehitada sild mineviku, oleviku ja tuleviku vahele ja tuua ajamõõde tajutavamalt meie tormavasse maailma? Kuidas seondada rahvuslik, rahvalik, internatsionaalne ja ideoloogiline nii, et nad avalduksid üksteise kaudu?

Suzdalis avastasin endale taas vanad vene ikoonid. Tänu sellele, et sinna sõites laius mõlemal pool teed Ополье — ligi tuhandeaastased vene põllud. Tänu sellele, et saatjaks oli giid, kes kolmetunnise reisivestluse ajal oskas seostada suurvürstid ja dekabristid, sunnitööliste tee Vladimirka, Puškini, Tšehhovi, revolutsiooni, looduse, kosmoselaevad ning kirikuarhitektuuri. Pärast lugesin läbi Vladimir Solouhhini «Mustad tahvlid», milles ta kirjutab ikoonide kui vene hinge, vaimsuse «kollektsioneerimisest». Kirglikku jutustust läbib mõte, et ikoonide ja kirikute hävitamine pärast revolutsiooni oli barbaarsus. P r a e g u oleks see tõepoolest barbaarsus, kuid siis oli tegemist kultuuriaktiga, inimliku nõudega, et väljuda vanast, ületada tardunud ja pidurdav traditsioon.

Kas tõesti kasutada minevikku, mööndunud pelgupaigana praegusaja eest? Nii ei pääse me ikkagi, nii kaotame jõu ja pühadustunde. Säärane põgenemine oleks ainult uus meelelahutusvorm. Nagu seda on ka nn. tarbijalik etnograafism.

Kuidas ühendada inimese intiimset maailma üha suureneva märkide maailmaga, kuidas ühendada tunne, mõistus ja revolutsioon?

Ü h e n d a m i n e on võimalik ainult uue elutunnetuse alusel, tänapäeva probleemide kaudu.

Näiteks rahvuslik kultuur võib vastanduda meie ajal internatsionaalsele kultuurile ja rahvuslikkus proletaarsele internatsionalismile, kui need ei sisalda vana ja uue väärtussüsteemi vastuolu tunnetamist, meie kaasaja «ökoloogilise» kriiside arvestamist, mõtte ja tunde dialektikat. Pole võimalik teha kunsti, kui unustame tänapäeva olemuse — ü l e m i n e k u uuele, sotsialistlikule ühiskonnale. Paratamatult ähvardab siis oht sattuda elitarismi või estetismi.

Vassili Šukšin ütles hiljuti ajalehes «Pravda»: «Nüüd on aeg palju avaramateks mõtisklusteks, praegu on vaja uut jõudu ja julgust, on vaja mehisust avada elu uusi sügavusi ja probleeme.»

*

Kursuste lõpul käisime Vladimir Iljitš Lenini elu- ja tööruumides Kremlis ning Gorkis.

Meie riigi looja kohta on avaldatud nii palju põhjalikke ja haaravaid mõtteid, et võimatu on veel midagi lisada. Kuid üks asi on sõnad, hoopis midagi muud tähendab viibida Leninile kuulunud ruumides, näha teda ümbritsenud esemeid, vahetult tajuda meie juhti inimesena.

Siin adud Lenini geniaalsuse allikat: see oli tema lihtsus, sügav inimlikkus, sisemaailma avarus.

Siin mõistad, miks Lenin nii ebatavaliselt palju jõudis teha: selle aluseks oli tema nõudlikkus enese vastu, veendumuse jõud, dialektiline mõtlemine.

Nii suutis Lenin ühendada inimese, aja ja universumi.

See oli minu Moskvas viibimise kõige suurem õpitund, sügav mõtisklus ja arvepidamine iseendaga . . .

1. veebruar — 1. juuli 1974

On alustatud india iidse sakraalarhitektuuri haruldase mälestise, buda usu templi Borobuduri restaureerimist. Templ on ehitatud VIII saj. m. a. j. ja asub Jaava saarel, taasavastati see aga 1835. aastal.

*

Kiievi Dokumentaalfilmide Stuudio väntab täispikka värvilist filmi vene kunstnikust Nikolai Roerichist. Rohkesti võtteid tehakse Mägi-Altais, kus kunstnik elas 1926. aastal ja lõi arvukalt maale, mis asuvad nüüd maailma paljudes muuseumides laiali.

*

LÜHIDALT

Ühenduses Kirgiisi NSV ja Kirgiisia KP 50. aastapäevaga korraldati Frunzes noorte luuletajate festival. Sellest os võtjad kohtusid tootmiskollektiividega, lugesid oma värskeid luuletusi, rääkisid loominguplaanidest. Huvitavad ning kogemuslikult rikastavad olid algajate autorite teoste arutelud.

*

Leningradi Dokumentaalfilmide Stuudios valmis värviline kontsertfilm «Venemaa meloodiad», mis jutustab ülevenemaalisest maa taidlusülevaatusest, pühendatud NSV Liidu 50. aastapäevale. Filmilindil esinevad parimad isetegevuslikud koorid ja tantsukollektiivid.

*

USA kinokülastajate tähelepanu on köitnud harukordne film «Valge öö», mille sisuks on Kanada arktilise saarestiku elanike, eskimote igapäevane elu ja kultuur. Süqava tõetruudusega näitab režissöör eskimote vaevarikast elu, tavasid ning kombeid ja noid raskusi, mis neil tekivad kokkupuutest tsiviliseeritud maailmaga.

GALERII

1

2

3

4

1. PETRAS REPSYS. «RISTIRÖÖTLITEGA KLAIPEDA PÄRAST PEETUD LAHINGU MÄLESTUSEKS» (LITO, 1971). II PEAPREEMIA.

2. HELDUR LARETEI. «VIIMANE PÄEV» (KUIVNÕEL, AKVATINTA, 1973). EESTI NSV KULTUURIMINISTEERIUMI PREEMIA.

3. VIVE TOLLI. «AED MÜÜRI TAGA» (SÖÖVITUS, 1974). III PEAPREEMIA.

4. EVI TIHEMETS. «TALLINNA MADONNA» (OFORT, SÖÖVITUS, 1974). TALLINNA TÄITEVKOMITEE PREEMIA.

GRAAFIKUTE SUURPÄEVAD

Möödunud neljapäev kujunes meie graafikutele ja kunstlavalikkusele pidupäevaks. Avati Tallinna III graafikatriennaal. Pealelõunal oli Tallinna Kunstihoonesse kogunenud suur hulk eri rahvustest kunstnikke — eestlasi, lätlasi, leedulasi, Moskva ja Leningradi graafikuid —, kunstiteadlasi ja kultuuritöötajaid, ajakirjanikke ning tallinlastest kunstisõpru. Ekspositsiooni avamisel viibisid seltsimehed V. Väljas, N. Johanson, O. Utt, Eesti NSV kultuuriministri asetäitja P. Uusman, Tallinna Linna TSN Täitevkomitee esimees I. Kallion, kes on ühtlasi III graafikatriennaali organiseerimiskomitee esimees, EKP Tallinna Linnakomitee sekretär R. Ristlaan, ELKNÜ Keskkomitee esimene sekretär I. Toome jt. Avasõnad ütles Eesti NSV Kunstnike Liidu juhatuse esimees, graafik ja üks ekspositsioonis osaleja Ilmar Torn. Järgmisena sõnavõtnud Ivar Kallion rõhutas, et Tallinna graafikatriennaalid on saanud uueks heaks traditsiooniks meie vabariigi kultuurielus. Järk-järgult on laienenud nende haare, suurenenud osatähtsus. Lisaks kolme Balti vabariigi graafikutele võtab tänavusest triennaalist osa ka Moskva, Leningradi, Minski, Harkovi ning Jakutski, samuti Tallinna sõprusilinnade Schwerini ja Szolnoki kunstnikke. Graafikal on suuri võimalusi aidata kaasa rahvaste sõpruse idee propageerimisele. Seejärel tegi I. Torn teatavaks Tallinna III graafikatriennaali peapreemiate laureaadid. Esimese, teise ja kolmanda preemia pärisid graafikud Inar Helmut (Läti NSV), Petras Repšys (Leedu NSV) ja Vive Tolli (Eesti NSV).

Eesti NSV Kultuuriministeeriumi eripreemia parima ühiskondlik-poliitilisel teemal graafilise lehe eest sai Helmut Laretei Viktor Kingissepa mälestusele

Kunstnik Herald Eelma võtab vastu «Sirbi ja Vasara» 1974. aasta kunstipreemia.

pühendatud töö «Viimane päev» eest. Tallinna täitevkomitee preemia parima linnateemalise lehe eest kuulub Evi Tihemetsale («Tallinna madonna»). Vilniuse täitevkomitee preemia pälvis Evald Okas («Linn» II), Riia täitevkomitee oma Aldona Skirutyte («Juubel»). Eripreemia parima tööstusteemalise graafilise lehe eest oli välja pannud Tallinna Masinatehas, selle väärilisteks peeti Inar Helmuti taiest «Teras», ETKVL-i auhinna sai Albina Makunaite «Hommik». Malle Leisi serigraafiatehnikas «Suvepäev» päris Eesti NSV Looduskaitse Seltsi eripreemia parima inimese ja looduse probleeme käsitleva taiesena. Ka meie ajalehe 1974. aasta kunstipreemia otsustati anda Tallinna III graafikatriennaalil väljapaistvalt esinenud eesti graafikule, kelleks osutus Herald Eelma («Sild»).

Lisaks pea- ja eripreemiatele anti välja diplomeid. Diplomi said kunstnikud G. Didelyte, I. Katiniene, A. Kučas, A. Skirutyte, D. Tarabildiene, N. Valatkevičiute (Leedu NSV), E. Anderson, K. Cirulis, D. Ezergaile, G. Krollis, P. Upitis (Läti NSV), H. Eelma A. Keerend, E. Okas, K. Põllu, P. Ulas, R. Veeber (Eesti NSV), J. Džolos-Solovjov Harkovist, G. Moltšanova Leningradist, A. Munhalov Jakutskist, G. Poplavski Minskist ja G. Zahharov Moskvast.

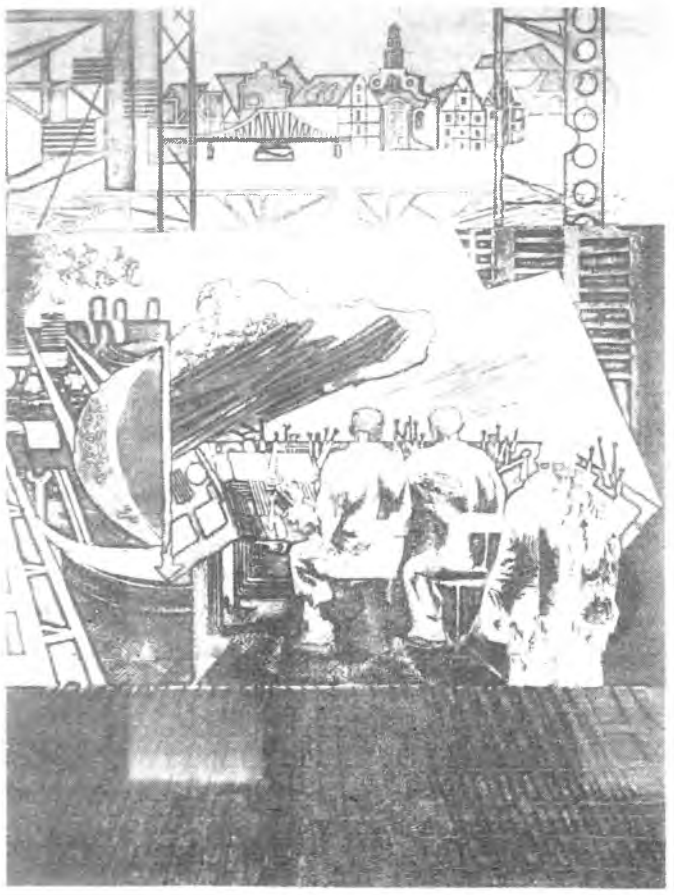
Järgmisel päeval, 20. septembril oli ühingu «Teadus» keskkontoriumis graafikakunsti probleemidele pühendatud teaduslik konverents. Esimesena sõnavõtnud Ilmar Torn selgitas oma ettekandes kõigepealt mõningaid Tallinna graafikatriennaalide korraldamise printsiipe. Ta ütles: «Praegusajal toimub kogu maailmas estampgraafika buum, mingi omalaadne graafika renessanss. Estampgraafikaga tegelevad paju ka nõukogude kunstnikud, kuid samal ajal organiseeritakse meil Nõukogude Liidus veel väga vähe spetsiaalseid estampgraafikanäitusi. See avaldab aga negatiivset tagasimõju. Seepärast ongi Tallinna graafikatriennaalide üks eesmärke estampgraafika ja selle tehnikate propageerimine. Et huvi puhtakujuliste graafikanäituste vastu on nii nõukogude kui ka välismaa kunstnike seas väga suur, siis oleme kutsunud Tallinna

Eesti Looduskaitse Seltsi aseesimees Jaan Eilart koos seltsi eripreemia laureaadi Malle Leisiga.

graafikatriennaalidest, mis esialgselt olid mõeldud ainult kolme Balti vabariigi kunstnike näitusena, osa võtma samuti teiste Nõukogude linnade, sel aastal aga ka Tallinna sõpruslinnade Schwerini ja Szolnoki kunstnikke.» Järgnevalt võrdles I. Torn vastavatud ekspositsiooni eelmise näitusega, märkides, et kunstnikud on saavutanud ilmselt edu meisterlikkuses ja graafilises kultuuris, on avardunud teemade ring,

TALLINNA III GRAAFIKATRIENNAAL

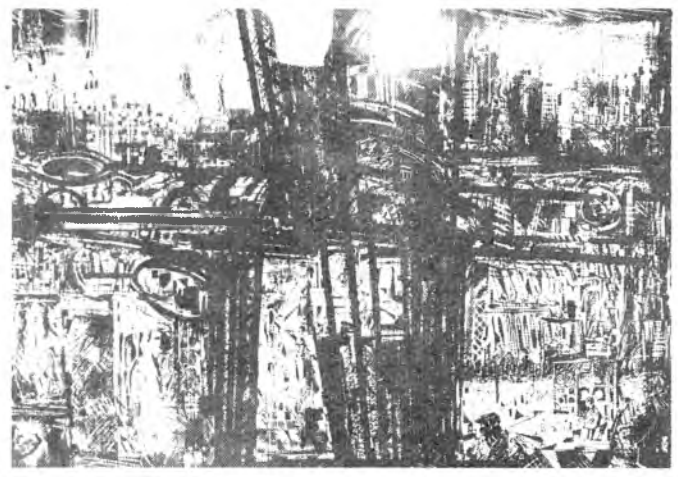
1

2

3

4

5

1. INAR HELMUT. «TERAS» (VÄRVILINE SÖÖVITUS, 1973). TALLINNA MASINATEHASE PREEMIA.
2. ALDONA SKIRUTYTE. «VILNIUS PÜHITSEB 650. AASTAPÄEVA» (KOLOREERITUD LINOOLLÕIGE, 1973). DIPLOM.
3. PEETER ULAS. «ÕHTU» (PEHMELAKK, 1974). DIPLOM.
4. EVALD OKAS. «LINN» II (LITO, 1974). VILNIUSE LINNA TÄITEVKOMITEE PREEMIA.
5. KALJO PÕLLU. «UNI» (METSOTINTO, 1973). DIPLOM.

rohkem käsitletakse meie kaasaja elu aktuaalseid probleeme. Vähenenud on passiivselt elu ja elunähtusi kirjeldavate tööde arv. Selles nägi kõneleja rikkalikult assotsiatiivse, keerukat kujundikeelt ning mitmeplaanilist sümboolikat kasutava nn. filosoofilise graafika arenemise üht peamist tendentsi kõigi kolme vabariigi graafikas. «Tähendatud laadis töötab enamik eesti graafikuid, samuti suur hulk leedu noorema põlvkonna estampiste, nagu Didelyte, Jukniute, Repšys, Žibyte, Katiniene, Čarna jt. Läti kolleegidest on niisuguse laadi võtnud omaks graafikud Krollis, Helmut, Rikmane, ka Dragune, Niklitin, Villeruš. Põhimõtteliselt on see hea, sest näitab kunstniku aktiivset ellusuhtumist, kuid võib ka nii juhtuda, et kujundite mäng läheb pildil nii keerukaks, et kunstniku mõttekäik ei jõua vaatajani.»

Seejärel peatus I. Torn detailsemalt üksikutel ekspositsioonidel. Leedu NSV graafikaekspositsiooni pidas kõneleja kõige hoolikamalt ja läbimõeldumalt ettevalmistatuks. «Ehkki leedu graafikud kajastavad endiselt väga palju oma maa ajalugu ja mütoloogiat, oskavad nad seda teha mitmekesisemalt ja huvitavamalt kui varem. Tahaksin siin eriti välja tõsta Petras Repšyst, kes suudab käsitleda ajaloolist teemat erinäoliselt ning -keelel on juba palju järgijaid. Ajaloolise teema kõrval on leedu graafikas hakanud üha rohkem maad võtma nüüdisteema kõigi oma probleemidega. Sümpaatseid, poeetilisi ja huvitava vormiga töid on sel teemal esitanud M. Jukniute, R. Veliuviene ja E. Kriaučiunaite-Staneliene.»

Läti NSV ekspositsiooni kohta ütles I. Torn, et selles on märgata ilmset edasiminekut tehnikates. «Endiselt on läti kunstnikud tugevad temaatiliselt, otsides suuri üldistusi ja sümboleid meie kaasaja kõige aktuaalsematele elunähtustele. Uusi eredaid tahke on oma loomingus avanud Gunar Krollis ja Inar Helmut. Teenitult sai I. Helmut graafiliste lehtede «Kaasaegsed rütmid» eest Krakovi V graafikabiennaali ühe peauhinna. Kuid samas peab ütlema, et Läti NSV ekspositsioon on sel triennaalil kõige ebaühtlasema tasemega. Väga tugevate lehtede kõrval leidub palju passiivselt kirjeldavaid ja väheütlevaid töid. Tundub, et läti kolleegid on suutelised rohkemaks.

Peatudes Eesti NSV graafikaekspositsioonil, nentis kõneleja, et «see on näitusel kõige keerulisem, vaieldavam ja konfliktsem, kuid samas tehniliselt ilmselt kõige ühtlasema tasemega ning ka kõige rikkalikum. Kui võrrelda käesolevat väljapanekut eelnenuga, võib konstateerida suuremat tõsidust. Eesti graafikas domineerib filosoofiline lähenemine käsitletavale ainele, keerukas kujundikeel. Nii püütakse lahendada ka olulisi sotsiaalseid teemasid. Siiski ei iseloomusta see kogu eesti graafikat. Küllaltki sirgjooneliselt käsitlevad oma teemat Heldur Laretei, Illimar Paul ja Rinaldo Veeber. Tehniliselt on eesti graafika näidanud pidevat arengut: on tõusnud ausse seesugused head vanad tehnikad nagu vasegravüür (E. Ootsing), metsotinto (K. Põllu), pehmelakk (P. Ulas, C. Klar), tegeldakse aga kõige uuemategagi.»

Järgmisena sõnavõtnud seltsimehed G. Vaitkunas Vilniusest, L. Reišmane Riiast ja meie vabariigi kunstiteadlane B. Bernštein rääkisid konkreetsemalt vastavalt leedu, läti ning eesti graafika päevaprobleemidest.

LEMBIT SAARTS 50

«Kõige raskem on algus. Tuleb oodata inspiratsiooni, ja vahel võtab see õige kaua aega.» (L. S.) Siis tuleb ületada piir ootuse ja alguse vahel, et jõuda loomiseni. Astumine millessegi on astumine üle millegi piiri. 50. eluaastagi täitumine on piirist üleminek, astumine kuhugi, kuigi see ei määra iseenesest veel midagi. See on vaid fakt. Ja samal ajal ka meeldetuletus, et see generatsioon, kellest alles hiljaaegu räägiti kui kunstnike nooremast põlvkonnast, on astumas või astunud üle 50 piiri. Ilma selle põlvkonnata oleks raske ette kujutada eesti kunsti, aga eelkõige Tartu maali üldpilti. Nimetagem siin Lembit Saartsi kõrval sedapuhku vaid tema lähemaid kaaslasi-tartlasi (või kunagisi tartlasi) S. Jõgeveri, H. Viirest, V. Janovit, L. Vallimäe-Marki, K. Kärnerit, V. Ohakat, Ü. Soosterit.

Lembit Saarts on sündinud 28. septembril 1924. a. Tartu lähedal Rebasel. Tema aeg on seotud Tartuga: Treffneri gümnaasium, «Pallase» kujutava kunsti kursused, Tartu Kunstiinstituut (1944—1948) ja lõpuks — kodu. Tema õpetajaiks olid A. Vabbe ja J. Võerahansu (keda L. Saarts eriliselt meelde tuletab), lühikest aega ka E. Kits ja kaudteid pidi on teda mõjustanud P. Cézanne. Ta ei pretendeeri paljule, tema loomevahendiks ja -jõuks on värv, tema sooviks «luua värvidega muusikat, pannes kõrvuti värve nagu helilooja helisid, oodates, mis välja tuleb». Tema peenetundelised, nüanssidele rajatud maalid kumavad läbi õhtuvalgust, kätkedes värvide ja vormide pidevat muutumist, üksteisega seotust, liikumist. «Värv on primaarne, kuid maalijal on tähtis näha ka kontuuri, mis on värviga tihedalt seotud.» Nii viib ka kujutatavast lähtuv alati vastavate vormivõtete juurde. Kunstniku ütluse järgi toimub nn. oma pildi loomine konkreetse looduse järgi, olgu selleks siis portree, maastik või kompositsioon.

Tulemus sünnib loomeprotsessis, ja mitte alati kohe. Milline on ideaal? «Peab teadma, millal saabub piir, et — poleks enam midagi juurde panna ega ära võtta.» See on nõnda teoreetiliselt. Kunstnik, kelle elu pendeldub loomingulise, pedagoogilise ja isiklike sündmuste vahel, vajab aega, et täita oma eesmärki — «teha ära need ilusad pildid», mida ta ikka ja alati on kavatsenud ja mis on südame peal. Nõnda siis: aega ja jõudu parimate loomeaastate parimateks maalideks!

ENE ASU-OUNAS

RAT «ESTONIA» KÜLALIS-ETENDUSED VARNAS

VARNA (ETA erikorresp.).

18. septembril olid RAT «Estonia» juhtkond ja silmapaistvamad solistid vastuvõtul Varna linna rahvanõukogus. Neid tervitas nõukogu esimehe asetäitja I. Hristova. Ta andis ülevaate Varnast kui Bulgaaria suurest turismi-, kultuuri- ja tööstuskeskusest. Suvel puhkab siin kuni pooleteist miljonit sissesõitnut. Linnas on neli kõrgemat õppeasutust ja mitu teatrit.

I. Hristova õnnitles külalisi Eesti suure autasu puhul, mille määramisest nad said teada Varnas: muusikateatrite üleliidulises sotsialistlikus võistluses võidetud esimese preemia puhul.

*

Riikliku Akadeemilise Ooperi- ja Balletiteatri «Estonia» etendusega 19. septembril algas Varnas pidulikult Bulgaaria—Nõukogude sõpruskuu. Lavakunstnike ja arvuka vaatajaskonna poole pöördus Bulgaaria—Nõukogude Sõprusühingu linnanõukogu esimehe asetäitja V. Vigeva. Ta tervitas soojalt Nõukogude Eesti kunstimeistreid, kelle etendused on siin äratanud suurt huvi.

Kõnega esines ka Bulgaaria KP Varna Linnakomitee sekretär A. Marinov. «Bulgaaria ja Nõukogude Liidu rahvaid,» ütles ta, «seob vankumatu sõprus. Bulgaaria sotsialistliku revolutsiooni 30. aastapäeva tähistamise päevil korraldatud Bulgaaria—Nõukogude sõpruskuu kulgeb meie rahvaste vennalike sidemete edasise tugevdamise deviisi all.»

Õhtu programmis oli kolm ühevaatuselist balletti.

Saalis viibisid Bulgaaria KP Varna Ringkonnakomitee sekretärid G. Stankov, G. Mihhova ja D. Zlatõv ning NSV Liidu Varna peakonsul A. Doluda.

*

RAT «Estonia» kollektiivi esinemised külalislahkes Bulgaarias on kohalike kunstisõprade sõnade kohaselt kujunenud suursündmuseks Varna kultuurielus.

Siinne ajakirjandus märgib, et need külalisesinemised soodustavad bulgaaria ja nõukogude rahva sõpruse edasist süvenemist.

Varna elanikud, samuti arvukad Bulgaariast ja teistest maadest siia sõitnud turistid on juba võinud tutvuda peaaegu kõigi lavastustega, mis on «Estonia» külalisetenduste repertuaaris. Publiku hulgas võib kohata ka Varna Ooperiteatri näitlejaid ning muusikateadlasi ja kriitikuid Sofiast. Ühel etendusel tutvus ETA korrespondent Bulgaaria Riikliku Konservatooriumi professori Tsvetana Djakovitšiga. Professor ütles:

«Nõukogude Eesti kultuuritegelastega kohtun ma esmakordselt, kuid loodan, et see ei ole viimane kord. Verdi ooper «Rigoletto» Eesti lauljate esituses jättis mulle sügava mulje. Suurepäraselt laulavad solistid, hea ansamblina näitasid end koor ja orkester. Kõiges selles on tunda eeskujulikku professionaalset ettevalmistust.»

Bulgaaria teeneline kunstnik ballettmeister Lili Beron on lõpetanud A. Vaganova nimelise Leningradi Akadeemilise Koreograafiakooli. Tema arvates kujutab Eesti balletitrupp endast huvitavat, hea tehnilise ettevalmistusega meisterlikku loomingulist kollektiivi.

*

Kohalikus muusikakeskkoolis leidis aset õppejõudude ja õpilaste südamlik kohtumine «Estonia» peakoormeistri, Eesti NSV teenelise kunstitegelase Ü. Järvela, Eesti NSV teenelise kunstniku T. Maiste ja Eesti NSV Kultuuriministeeriumi töötaja V. Ojamaaga.

Teatri juhtivad töötajad tutvusid ringkonna saavutustega majanduse ja kultuuri alal.

«VANEMUISES» ESIETENDUS «FIDELIO»

Pärast viitkümmend kolme proovi kuu aja jooksul, neist kolmkümmend neli laval, tõi Potsdami Hans Otto Teatri lavastaja Peter Brähmig Tartu ooperilavale Beethoveni «Fidelio».

Peab pingutama, et mitte kirjutada tulemusest, vaid sündmustikust, mis sellele eelnenud.

Arhitekt vist ei luba püstitada hoonet, kui kontseptsiooni, idee, üldlahenduse kõrval pole olemas detailjooniseid. Peter Brähmigil olid nad kõik, kui ta astus «Vanemuise» ooperitrupi ette.

Nägime lavastamistööd, vestlesime mitme vanemuislasega ja saime osa tulemustest. Peab nentima, et juhuslikkust, improvisatsiooni Peter Brähmigi, vähem kui neljakümneaastase Störtebeckeri tõugu mehe töös ei ole. Raudse programmi muutmine pisiasjuski tuli arvesse vaid siis, kui ettenähtu oli ilmses vastuolus osatäitja iseloomu ning võimetega, olgu need siis või füüsilised.

Diktaat oli tugev, kontakt ka. «Peter Brähmig tuli esimeste proovide aegu meie juurde, rääkis ära oma arusaamad ja kavatsused, ning me mõistsime, et töötame koos.» Nii või umbes nii võis kuulda mitme vanemuislase suust.

Jah, see «neetud» saksa täpsus. Rocco osatäitja oli kord proovi ajal tõbine, Brähmig läks lavale ja laulis kaasa terve partii, mängimisest rääkimata. Peadirigent Erich Kõlar kinnitas, et Brähmig tundis muusikat pisiasjadeni, «täpsed sisseastumised» olid endastmõistetavad. Milline töö «tornikambris» enne lavastust!

Kuulakem veel. «Vanemuise» koor: «Niisugust lavastajatööd ooperikollektiiviga on nähtud harva.» Arvata võib. Seoses sellega paluti meeles pidada meie kapsaaeda. Ent see jääb niigi meelde. Ent teisalt. P. Brähmig: «Nii suurejoonelisi lavastamistingimusi pole olnud.»

Kui tulla tagasi võrdluse juurde arhitektuuriga, siis managem silme ette avar konstrueerimisbüroo. Tornikambri perioodil oli Brähmigi peamine abimees Jürgen Heidenreich. Murdmaks «Fideliot». Koostöö kunstnikuga olevat Brähmigi meetodi üks põhimõtteid, ja nii nad sõidavadki aastavahetusel kahekesi Dresdenisse, et Saksa DV ooperikunsti ühes Mekas lavastada «Toscat».

Paraku oli «kohalikuks uudiseks», et juba esimeste proovide ajal pidi igal osatäitjal partii absoluutselt peas olema, juba siis pidi ta muusikalisest materjalist täielikult üle olema. Ning sellega tuli alguses pahandusigi. Eks ole ju suur tõde vana (kui ainulaadsed natuurtalendid välja jätta): tõelise kunsti loomisel on tehnika, «käsitöö» absoluutne, materjali valdamine loomulik eeldus.

Siiski ei ole tegijaks-tunnetajaks mitte printsiibid, vaid inimesed. Kulissidetaguste jutuajamiste ajal paluti rõhutada, et Peter Brähmig lõi kõigiga esimestest päevadest peale väga hea kontakti. («Kui Brähmig läheks Potsdamist ära, läheksin temaga kaasa.» — Potsdami koorineiu ütlus, vt. «Edasi» 22. 09. 74.) «Me ei pidanud tunde istuma laval, et nuputada, mida ooperiga peale hakata, vaid meile anti kogu aeg probleeme, mis nõudsid nuputamist» (üks osatäitjaid).

Premjääri ajal istus minu kõrval daam, keda ma koos tema skepsisega ooperietenduste vastu üpris hästi tunnen. Ka tema tardus teise vaatuse monumentaalse tõe ees. See oli fine furioso, Beethoven — andku taevas teile seda kuulata! — ja teostaja oli «Vanemuise» ooper (temasse võib taas uskuda).

Jürgen Heidenreich ja Peter Brähmig «Vanemuises».

Väike kõrvalepõige. Saksa keele foneetika kohaselt hääldas järjekindel Peter Brähmig peadirigendi nime «Köhler». Ta ütles: «Köhler — miilaja, mees, kel tuli hõõgumas.» Võin kinnitada, et «Vanemuise» tuli pole hulk aega nii võimsalt loitnud kui «Fidelios». Tundsime seda, mille väljendamiseks on raske sõnaraamatust abi leida.

VIKTOR SEPP

NÕUKOGUDEMAALT

USBEKI HELILOOJA FELIKS JANOV-JANOVSKI

Kohtasin Feliks Janov-Janovskit Moskvas NSVL Heliloojate Liidu kongressil. Ja nüüd vestlesime uuesti pealinnas, saabunud ühiselt reisilt Jugoslaaviast Dubrovniki muusikafestivalilt. Mis uudist?

«Peaaegu valmis jäi koju II viiulikontsert (mõeldud seekord ettekandmiseks noortele viiuldajatele), lõpetamisel on ka «Neli meeleolu» tšellole ja klaverile usbeki stiilis. Algaval õppeaastal asun täitma dekaanikohuseid Taškendi konservatooriumi teooria- ja kompositsioonifakulteedis... Jah, loomingu- ja instrumendiõpetuse tunnid jäävad. Novembrikuuks kutsume teid aga Taškenti, Usbeki NSV 50. aastapäevale pühendatud Heliloojate Liidu juubelipleenumile.»

Aasta tagasi, Usbeki Heliloojate Liidu pleenumil tõsteti esile F. Janov-Janovski värskelt valminud Kontserti orkestrile: sügavalt rahvusliku laadiga teos, üks esimesi selletaolisi suurvormis. Hästi võeti vastu ka «Eleegiad» — väike süit sopranile ja seitsmele instrumendile jaapani poetessi Sumako Fukao sõnadele. 1972. a. tuli Janov-Janovskil nii Samarkandis kui ka Ordžonikidzes lavale lasteooper S. Maršaki aineil «Petersell — välismaalane». Pedagoogitöö konservatooriumis võtab oma osa, ka kohustused Usbeki Heliloojate Liidu juhatuse liikmena, looming jääb võib-olla arvuliselt napiks. Helilooja iga teos paistab silma aga peene viimistluse ja läbimõelduse poolest. Armastusega on kirjutatud orkestriteosed, eriti keelpillidele.

«Lõpetasin Taškendi konservatooriumi kõigepealt viiuldajana ja siis, paar

aastat hiljem (1959), ailes kompositsiooniklassi. Minu õpetajaks oli prof. B. Nadeždin, teenekas helilooja-pedagoog, nagu teil oli Heino Eller. Mängisin draamateatri orkestris, siis Usbeki NSV Riiklikus Sümfooniaorkestris ning Usbeki Raadio ja Televisiooni keelpillikvartetis. Diplomitööks valminud sümfonieti järel kirjutasin kiiresti valmis Viiulikontserdi. 1970. a. esiettekantud «Concerto grosso» keelpillikvartetile ja kammerorkestrile mängis möödunud aastal Usbeki Heliplaadistuudios plaadile Leedu kammerorkester S. Sondeckise juhatusel...»

Veel kuulub vestluskaaslase loomingusse vokaalsümfooniline poeem «Ma kuulan aja sammu» (N. Brauni tekst) ja E. Mieželaitise sõnadele kirjutatud oratoorium «Hääl» etlejale, solistidele, koorile ja orkestrile, samuti muusikat teatrile, kümnele filmile, koorilaule (näit. tsükkel F. Garcia Lorca sõnadele), laule, romansse, usbeki rahvalaulude seadeid, viimastel aastatel on populaarsuse võitnud ka F. Janov-Janovski estraadilaulud.

1961. aastast töötab helilooja õppejõuna Taškendi konservatooriumi kompositsioonikateedris. Juba on jõudnud usbeki muusikaloomingus kinnitada kanda tema esimesed õpilased. Nende hulgas nimetab ta kõigepealt kahte venda, M. Tadžijevit, kelle sümfooniamakom «Navo» on äratanud tähelepanu, ning M. Mahmudovit, kelle III sümfoonia valiti ettekandeks Aasia maade III rahvusvahelisel muusikatribüünil ja kelle Kammersüiti orkestrile mängiti ka viimasel NSVL Heliloojate Liidu kongressil Moskvas.

F. Janov-Janovski suur huvi vennasvabariikide, sealhulgas eesti heliloojate uusloomingu vastu on teda viinud selle aktiivsete tutvustajate hulka. Hiljaaegu juhendas ta eesti sümfonismile pühendatud ulatuslikku kursuseööd. Aastaid on ta olnud konservatooriumi kuulamis- ja arutlusõhtute eestvedajaks. Teiste hulgas on olnud ka spetsiaalselt eesti heliloomingule (H. Elleri, V. Tormise, J. Räätsa, E. Tambergi, A. Pärdi, ka E. Tubina teosed) pühendatud õhtuid, mis on leidnud kolleegidest pedagoogide ja üliõpilaste elavat huvi ning tunnustust.

PRIIT KUUSK

FILHARMOONIA KEELPILLIKVARTETT ESIMESEL REISIL

Eesti NSV Riikliku Filharmoonia esimene ja värske koosseisuline ansambel, keelpillikvartett koosseisus Lemmo Erendi (I viiul), Jossif Šagal (II viiul), Ants Toomingas (altviiul) ja Ivo Juul (tšello) tegi äsja teoks oma esimese kontserdireisi väljapoole vabariiki. 2.—14. septembrini esineti Kasahhi ja Kirgiisi NSV-s. Kasahhimaal mängis kvartett Džambulis, Tšimkendis (seal ka karakullitööstuse töötajatele), Jessliss' ja Tselinogradis, kus esineti samuti kohalikus televisioonis. Reis lõppes kahe kontserdiga Frunzes. Sealmail polnud eesti kvarteti mängu varem kuuldud, küll on aga eesti muusikat tutvustanud meie Filharmoonia (mitte-koosseisuline) puhkpillikvintett. Keelpillikvarteti kavas oli Schuberti Allegro c-moll, Haydni «Lõokese» kvartett, eesti muusikast Rudolf Tobiase Kvartett nr. 2 ja Evald Vainu Kvartett ning Eugen Kapi lühipalad «Eesti tants» ja «Marupolka», samuti Tšaikovski, Šostakovitši, A. Järnefeldti, Dvořaki jt. lühipalu.

Eelolevaks hooajaks on Filharmoonia leidnud ansamblile tõhusa rakenduse. Ees seisab suur ja huvitav töö Heino Elleri keelpillikvartettide ettekandmiseks nii Tallinnas kui ka Tartus (millest kvartetiabonemendi kavad koostanud Lemmo Erendi sõnade järgi on keerukaimad I, II ja IV kvartett), samuti esinetakse loengkontsertidel ning võetakse osa üleliidulise kammermuusikafestivali vabariiklikust eelvoorust, nagu ikka, on kavas eesti muusika helisalvestused raadios jne.

BULGAARIA KAMMERANSAMBLIT KUULAMAS

Too 13-liikmeline ansambel on personaalselt üpris noor, ent koosmängu, auditooriume ja muud on seljataga kuus aktiivset hooaega. Ansambel reisib sageli kodumaal ja väljaspool (Saksa DV-s, Nõukogude Liidus, Poolas), võtab osa vabariiklikest («Varna suvi», «Sofia muusikanädalad», Bulgaaria raadio ja televisiooni konkursid jm.) ning rahvusvahelistest muusikaüritustest.

Tõsi, hiiglasaavutusi pole tänapäeva normeeritud ja spetsialiseeritud võistumängudel saavutatud, küll aga publiku ülikiire tunnustus. Millega siis ja kus? Küllap kõigepealt seal, kus ei võrrelda «normeeritult» ega «spetsialiseeritult», s. o. spetsiifiliselt kitsas lõigus (näiteks ükskõik millise nimeka autori oopuste esitus, kõnelemata muidugi mingi konkreetse oopuse mänguvõrdlusest). Meid külastanud bulgaarlaste üks tugevaid külgi publiku ees ongi nende kui muusikute suundprogramm: pakkuda ühel kontserdil žanriliselt ja tämbriliselt erinevat kammermuusikat, asjaolu, mis eristab antud kollektiivi kui ansamblit näiteks triost, kvartetist, klaverikvartetist ja -kvintetist, puhkpillikvintetist, samuti kammerorkestrist, pakkudes aga ühes programmis potentsiaalselt ja praktiliseltki neid kõiki.

Pilt on siin sarnane peaaegu kogu eesti kammermuusika tegemisega: paljusid muusikuid näeme mängimas isegi väga eripalgelistes kombinatsioonides, ainult et enamasti kõik nende avaldused rajanevad põhiliselt omaalgatuslikul entusiasmil ega ole koordineeritud, juhatatud ja seatud. Mis oleks, kui organiseeritaks osa melegi paremaid kammermuusikuid (mis tähendaks hõivata väheste instrumentalistidega võimalikult lai žanriline valdkond, seega meie väikevõimalusi rentaablilt realiseerides) ja lastaks neil hoopiski löögivõimekamatena gastroleerida kavadega, mis iseenesest mõista siis ka viimistletumad ja süvendatumad oleksid?

Seesuguse programmi kunstiliselt rahuldav teostamine eeldab muusikutelt ennekõike head, mitmekülgset tehnikat ja stiilitundmist. Kuuldu põhjal — Mozarti Kvintett Es-duur oboele, klarnetile, metsasarvele, fagotile ja klaverile, Šostakovitši Klaverikvintett g-moll op. 57 ja Viktor Raitševi Sümfoonia nr. 5 — jätsid külaliste kõik keelpilli-, samuti mitmed puhkpillimängijad (Vladislav Grigorov — metsasarv, Dimitr Dimitrov — klarnet, lõpuks ka Nikolai Kolarov — oboe) väga hea mulje just suurepärase instrumendivaldamisega. Stiili üle võib alati vaielda, praegu aga, näiteks Mozarti puhul, pole sellel mõtet, sest tegu on kõige rohkem lihtsalt erinevas emotsionaalsusastmes üldse: esitus oli üldjoontes puhas peaaegu kõikides komponentides, väga siiras, meie jaoks vaid ülemäära dünaamiline nii kõla ekspressiivsuses kui ka äärmises lürismis. Toosama emotsionaalne skaala leidis koha ja tõi suurepäraselt välja aga Šostakovitši muusika rikkused — küll selle sädelevuse, küll õrnuse, küll traagilisuse (igas mõttes sisuliseks tipuks kujunes teine osa, fuuga).

Ansambli kui terviku kõlavõimaluste suurt ampluaad demonstreeris ilmekalt V. Raitševi sümfoonia; dirigeeris Vasil Lolov, ansambli kunstiline juht, kes ise viiuldaja ning heliloojagi. Ettekande viimistletus ja paindlikkus olid nauditavad, teose muusikaline materjal maksimaalselt kõlama pandud.

Lõpetuseks peab kuulajapoolelt veel sedagi möönma, et börsisaali akustika on kahtlemata harjumatu ja võõras, selle oma «värv» oli seetõttu mõneti segav, eriti algul (Mozart).

IVALO RANDALU

ÕNNITLEME . . .

. . . Teid, FRIEDA BERNSTEIN, juubeli puhul! Olgu siis passiandmete või tegelikkuse järgi, igal juhul olete tänaseks jõudnud juubeliikka.

Pianisti õppeaeg on pikk ja päevad harjutamist tulvil. Märkamatult läksid õppeaastad Leningradi konservatooriumis ning 1947. a. kevadel jättis noor lõpetanu hüvasti alma mater'*iga ja erialapedagoogiga, et hakata edasi andma kogutud teadmisi juba endast nooremaile.*

Teie kutsumus oli kontsertmeistritöö, olete jäänud sellele truuks. Kas kohe algul otsustasite töötada lauljatega, ei tea, kuid täna võime nentida, et Teie staažikas kontsertmeistritee on kulgenud peamiselt just lauljatega. Kes küll kõik pole Teie abistava ja juhtiva käe alt läbi käinud! Juba 1951. aastal, mil asusite tööle Tallinna Riiklikku Konservatooriumi, ütles Lehte Mark, kes tollal oli alles üliõpilane: «Sain suurepärase kontsertmeistri, ta oskab sama hästi juhendada kui saata.» Pälvida kohe tööle-

asumisel niisugust tunnustust üliõpilastelt, kes on alati kõigil aegadel olnud suurimad kriitikud (ja mitte vähem arukad tõelistest kriitikutest), on tähelepanuväärne. Elu on seda ka tõestanud. Koostöö professor Aleksander Arderiga oli Teile tõhus kool lauljatega tegelemisel eriti seetõttu, et teie emotsioonid ühtisid, töössesuhtumine ja muusikatunnetus olid identsed, seda süstiti üliõpilastesse täisannusena. Et olete eelkõige pedagoog, mitte abiõppejõud, nagu kontsertmeistreid kahjuks nimetatakse, siis pöörate kontsertmeistritunnis peatähelepanu musitseerimisele. Selle eest on lauljad Teile tõesti tänulikud. Ja neid on palju, kes võivad Teid tänada ning ennast Teie õpilaseks nimetada, — Hendrik Krumm ja Anu Kaal, Maarja Haamer, Ivo Kuusk, Illart Orav, Henn Pai, Henno Sein jt. Teie suhtumine oma õpilaste esinemistesse ja nende edasijõudmisse on sügavalt liigutav. Te leiate alati aega kuulata neid ikka ja uuesti teatrilaval esinemas, et siis hiljem anda selle kohta oma hinnang, et koos arutleda, analüüsida ja näidata ära nii õnnestumised kui ka puudujäägid. See on Teie pedagoogilise töö tähelepanuväärivamaid aluseid, mille tulemus on õpilaste edu ka lavalises töös.

Hea ansamblitaju, peen stiilitunne ja sügav sisutunnetus on omadused, milleta ei saagi olla Frieda Bernsteini kontsertmeistritegevust. See on tunnustust leidnud esinemistel nii kodu- kui ka vennasvabariikides, M. Glinka nimelisel üleliidulisel vokalistide konkursil tunnistati F. Bernstein aga vastava diplomiga parimaks kontsertmeistriks.

Palju tänu tehtu eest, edu tulevikuks!

ALICE ROOLAID

JUUBILAR ON ANDO RANNU

Kuuskümmend aastat eluiga, sellest nelikümmend pühendatud muusikale. Mida kõike on jõutud teha selle aja vältel: õppida konservatooriumis klarnetit (sõda katkestas õpingud), pärast sõda Tallinna Muusikakoolis oboed (seekord õnneliku lõpetamiseni); mängida sõjaväeorkestris, teenida Nõukogude armees, mängida sõja-aastail Eesti Riiklike Kunstiansamblite džässorkestris, pärast sõda Filharmoonia džässorkestris, sama asutuse ja Eesti NSV Siseministeeriumi puhkpilliorkestris, RAT «Estonia» ja RAT «Vanemuise» sümfooniaorkestris.

1958. a. alates on A. Rannu AÜN Tartu Kultuurihoone puhkpilliorkestri dirigent. Ta on tegutsenud laulupäevadel puhkpilliorkestrite üldjuhina nii

Tartu linnas ja rajoonis kui ka naaberrajoonides, tegelnud orkestrite üldlaulupidudeks ettevalmistamisega linnas ja maal, olnud aktiivselt kaastegev paljudel-paljudel puhkpilliorkestrite kaasalöömist nõudnud üritustel, teeninud välja hulk medaleid ja aukirju, Eesti NSV kultuuritöö eesrindlase rinnamärgi ning lõpuks, 1973. a. vabariigi teenelise kultuuritegelase aunimetuse.

Seda kõike on jõudnud teha 28. septembril 1914. a. Riias töölisperekonnas sündinud juubilar Ando Rannu. Trükikojas õpitud käsiladujaamet taandus muusikukutseks, mis saigi päris omaks.

Sõbrad ja kolleegid soovivad Sulle Sinu kahekordsel juubelipäeval õnne, jätkuvat organiseerimisindu, energiat ja edu muusikuteel ning meie puhkpillimuusika arendamisel.

AADU REGI

LÄTI KOORI EDU ITAALIAS

Tänavusuvisel rahvusvahelisel polüfoonilise muusika koorikonkursil Itaalias Arezzos, kust kaks aastat tagasi tõi kaks I preemiat koduvabariiki Tallinna kammerkoor, esindas Nõukogudemaad üleliidulise konkursi laureaat **Riia** Polügrafistide Keskmaja rahvakoori nimetust kandev **kammerkoor «Ave Sol»** (kunstiline juht ja dirigent Läti NSV teeneline kunstitegelane, 1973. a. vabariikliku preemia laureaat Imants Kokars). Võistluste tavalistest eri gruppidest osales «Ave Sol» kahes: I kategoorias (polüfoonilised segakooriteosed) ja V kategoorias (rahvalaulude ettekandmine). I kategooria eelvoorus võistelnud 13 koorist pääses finaali 5, kellele lõppes võistlus järgmiselt: I — Caracase kammerkoor Venetsueelast, II — Stokholmi Miikaeli kammerkoor, III — «Brno Madrigalistid» (TSSV), IV — «Ave Sol» ja V — Stuttgardi kammerkoor. Muuseas laulis «Ave Sol» I kategooria eelvoorus Gesualdo Madrigali kõrval ka **Uno Naissoo «Sõjale ei!»**, lõppvoorus aga kaks osa Pauls Dambise tsüklist «Merelaulud». Veel edukamalt lõppes Riia koorile võistlus **V kategoorias,** kus 11 koori hulgas saavutati Venetsueela koori ees **I preemia ja laureaaditiitel.** Selles kavas olid J. Graubinši, Aldonis Kalninši, E. Melngailise ja P. Dambise läti rahvalaulude seaded. Arezzo konkursi II ja III kategoorias olid parimad vastavalt Santa Barbara meeskoor Grossetost (Itaalia) ja Miskolci segakoori naisrühm Ungarist (dirigent Janos Remenyi). Pärast edukat esinemist konkursil andis «Ave Sol» kontserte veel Itaalia linnades Pratos ja Stias.

MUUSIKAMAAILM

Nüüdisaja muusika uurijaile on huvitav teada, missuguste autorite teosed valis 560 (!) partituuri hulgast välja žürii (Jos Wouters, Ton de Leeuw ja Peter Schat Hollandist, Jean-Claude Eloy Prantsusmaalt ning Arne Nordheim Norrast) Rahvusvahelise Uue Muusika Ohingu tänavuse festivali kontsertidele (22.—29. X) Amsterdamis, Rotterdamis ja Haagis. Need on:

Bruno Maderna — «Aura»; Fernando Cerqueira — «Quanta»; Jos Kunst / Jan Vriend — «Elements of Logic»; Otto Ketting — «Time Machine»; Nicholas Sackman — «A pair of wings»; Morton Feldman — Kontsert tšellole ja orkestrile; Aribert Reimann — II kontsert klaverile ja 19 instrumendile; Sven David Sandström — «Through and through»; David Anzaghi — «Limine»; Zygmunt Krause — «Aus Aller Welt Stammende»; Guus Janssen — «Gieter»; Nigel Osborne — «Heaventree»; Benedict Mason — «Fond Youth is a Bubble»; Yoritsune Matsudaira — «Prelude, Interlude et Après lude»; Stephen Peter Lawson — Puhkpillikvintett; Salvatore Sciarrino — Rondo; George Kröll — «Parodia ed Perotinum»; Niccolo Castiglioni — «Arabeskid»; Katsuhiro Cubonoh — Keelpillikvartett; Jansung Bakh — «Paroodia»; Jürg Baur — «Tre studi per quattro»; Franco Donatoni — «Laul».

Nimetatute kõrval tegi žürii ettepaneku levitada veel järgmisi teoseid: Mauricio Kagell Variatsioonid fuugata; Roger Marshi «Dum's Dream»; Klaus Huberi «Jot»; Joyi Yuasa «Chronoplastic»; Tona Scherchen «Bien»; Girolamo Arrigo «La cantata Hurbenik».

*

Kaks aastat tagasi Viini pidunädalatel esietendunud menuka ooperi «Vana daami visiit» (nüüd on seda lavastatud ka mitmes teises Euroopa riigis) järel on austria helilooja Gottfried von Einem võtnud käsile ooperi «Salakavalus ja armastus», mis esietendub Lääne-Berliini Ooperis. Teose libreto kirjutasid Einemi õpetaja helilooja Boris Blacher ja helilooja abikaasa Lotte Ingrisch.

*

Bedřich Smetana 150. sünniaastapäeva ja 90. surma-aastapäeva tähistamiseks esietendus ooper «Müüdud mõrsja» ühel ja samal päeval, 29. juunil, kahes Saksa FV teatrimajas — Dortmundis ja Hannoveris. Viimases lavastas ooperi tuntud tšehhi režissöör Vaclav Kašlik.

*

Londonist on Pariisi kuulsa linnaorkestri (L'Orchestre de Paris) juhi kohale oodata juba teist dirigenti. Paar aastat tagasi peadirigendiks valitud kauaaegse Londoni Covent Garden Opera muusikadirektori Georg Solti kohale asub peatselt noor dirigent ja pianist Daniel Barenboim.

*

Lovro Matačić nimetati Monte Carlo Ooperi rahvusliku orkestri alaliseks peadirigendiks.

*

Londoni Kuningliku Filharmooniaorkestri šefiks kutsuti juunikuus Antal Dorati. Endine peadirigent Rudolf Kempe asub samale postile Londoni BBC sümfooniaorkestri ees Pierre Boulezi järglasena.

*

Pablo Casalsi festivalid San Juanis Puertoriikol saavad teoks ka edaspidi, pärast nende algataja surma. Mõni kuu enne elu lõppu kinnitas suur muusik need, kes jätkavad festivalide korraldamist: Casalsi lese Martha Casalsi kõrval dirigent Zubin Mehta, pianist Rudolf Serkin, viiuldaja Isaac Stern ning pianist-dirigent Daniel Barenboim. 1976. aastal avatakse San Juanis festivalikeskus 2200-kohalise kontserdisaaliga ja ruumidega konservatooriumi jaoks, mille Casals San Juanis asutas.

*

Esmakordne Anton Bruckneri nim. rahvusvaheline organistide konkurss leiab aset Bruckneri-festivalil 14.—20. oktoobrini Linzis, mil jõuavad haripunkti helilooja 150. sünniaastapäeva pidustused. Linzis hiljuti avatud Bruckner-Haus oma suurepärase kontserdisaaliga on kutsunud end külastama juba mitmeid nimekaid kollektiive ja soliste. Avamisel mänginud «Viini Filharmoonikute» järel (Bruckneri VII sümfoonia H. Karajaniga) on seal nüüd esinenud Toronto ja Tšehhi filharmoonia (V. Neumann), BBC (Pierre Boulez), Amsterdami Concertgebouw', Chicago, Los Angelese, (Zubin Mehta), Dresdeni (Kurt Sanderling) ja Leningradi filharmoonia (J. Mravinski) sümfooniaorkestrid, solistidena on kaasa teinud lauljad Elisabeth Schwarzkopf, Gundula Janowitz, Annelies Rotenberger, Nicolai Gedda ja Hermann Prey, viiuldaja Nathan Milstein, pianist Claudio Arrau jt.

*

Poola Raadio uueks muusikasaadete peatoimetajaks kinnitati eksperimentaalmuusika autorina hästituntud helilooja Wlodzimierz Kotonski.

*

22.—25. oktoobrini leiab Belgias Gentis aset rahvusvaheline kongress, mis on pühendatud nüüdisaja muusika noodistamise probleemidele.

*

Berliini Koomilise Ooperi solistidest moodustati uus vokaalkvartett. Selle koosseisu kuuluvad sopran Barbara Sternberger, metsosopran Friederike Wulff-Apelt, tenor Peter Seuffert ja bass Horst-Dieter Kaschel. Kvartett debüteeris õhtuga Johannes Brahmsi ja Robert Schumanni lauludest.

*

Bukaresti kirjastuse «Musica» väljaandel ilmus ulatusliku «Rumeenia muusika ajaloo» esimene köide.

*

Plzeni Tyl-teatris esietendus tšehhi helilooja Miloš Vaceki uus muusikal «Tuul Alabamast», kirjutatud Jaroslav Hašeki jutustuse ainetil.

*

Kesk-Saksa Kirjastus Halles (Saksa DV) on kavandanud käesolevale aastale raamatu «Tšiili — laulus ja sõnas». Väljaande autorite hulgas on kirjanikud Anna Seghers, Erik Neutsch ja Max Walter Schultz, kunstnikud Willi Sitte ja Werner Tübke, helilooja Paul Dessau ja Luigi Nono.

MÕTTEVAHETUS

PULMAMARSIST KOHTU-SAALINI JA EDASI...

R. Rimmeli probleemartikkel «Miks Lumivalgeke abiellus Kriimsilmaga?» on «Sirbi ja Vasara» lugejate hulgas esile kutsunud elava vastukaja. Toimetusse on post toonud juba üle poolesaja kirja, milles väga erinevate kutselade esindajad avaldavad oma arvamust artiklis tõstatatud probleemide kohta. Osa neist saabunud kirjadest, nagu lugejad ise on võinud veenduda, leidsid juba tervikuna ajalehes äratrükkimist. Õige mitu mahukat mõtteavaldust ootab trükkimisjärge. Päris selge aga, et kõiki ei ole praktiliselt võimalik ajalehes avaldada. Ja selleks ei olegi tarvidust, sest paljud kirjade saatjad ei ole avaldamist silmas pidanudki, paljud aga lihtsalt kordavad juba esitatud seisukohti ja arvamusi, mis langevad sisuliselt ühte teiste kirjade omadega.

Seepärast pakume vahepeal mõttevahetuse jätkuks väljavõtteid lugejate kirjadest, üksikuid mõtteid ja seisukohti, ka arutluse all oleva teema kõrvalmõtteid, mis võiksid laiemat üldsust huvitada. Ühtlasi tänab toimetus kõiki kirjade saatjaid mõttevahetusest aktiivse osavõtu eest ja loodab koos teiega, et vaidluses sünnib tõde.

Eesti NSV teeneline õpetaja

ARTUR TIKI:

Viimastel aastatel on meie ettevõtetes ja asutustes pööratud tõsisemat tähelepanu inimeste tööalasele kvalifikatsioonile. See on kõigiti kiiduväärne. Halb on aga see, et samal ajal on jäänud töötajate pedagoogiline harimine, kui sellega ettevõttes või asutuses üldse tegeldakse, sellekohasest propagandast osasaamise tasemele. Neid, kes oma pedagoogilisi teadmisi süstemaatiliselt täiendavad rahvaülikoolides, on suhteliselt vähe. Ka koolipoolne pedagoogiline propaganda hõlmab ainult üht osa töötajatest, neid, kelle lapsed juba koolis käivad või peatselt (aasta pärast) kooli lähevad. Ülejäänute, eriti nende puhul, kes kasvatavad nooremaid lapsi, on olukord selles suhtes tunduvalt halvem.

Et isiksuse kujunemisel etendab määravat osa just koolieelne kasvatus, eriti lapse teisel ja kolmandal eluaastal, siis pedagoogiliselt kõige magusam aeg lapse kasvatamisel jookseb väheviljakalt, mõnikord isegi praakitootvalt maha. Viltulaskmised laste, homsete töötajate ja perekonnainimeste kodusel kasvatamisel on valusamad kui möödalaskmised tööpinkide juures. Ümberkasvatamine on raske ning vaevarikas, selle kasutegur sageli üsnagi väike.

Olukorra pöördeliseks parandamiseks tuleks kaalumisele võtta võimalus organiseerida noortele töötajatele juba enne nende abiellumist sellekohane kursus, kus nad miinimumprogrammi alusel saaksid teatud ettevalmistuse nii iseseisvaks perekondlikuks eluks kui ka laste koduseks kasvatamiseks nonde sünnimomendist alates. Kursuse nimetuse ja programmi üle tuleks eraldi mõtteid vahetada.

Ettepanek ise, kui arvestada homse päeva nõudeid, ei peaks enam vastuseisu leidma, kuigi see poolteistkümmend aastat tagasi kutsus kuulajates esile ka naerupahvatusi. Viimaste ennetamiseks lisagem nüüd vahest sedagi, et sotsialismimaades on mõningaid sellekohaseid samme juba astutud. Poola Rahvavabariigis haritavat noormehi pedagoogiliselt isegi armeeteenistuse ajal.

Lisaks juba nimetatud eesmärkidele peaks kursus kujutama endast ka aktiivse rahvastikupoliitika teostamise vahendit. Selle kaudu oleks võimalik panna noori demograafiliselt õigesti mõtlema. Kursuse üks põhifunktsioone peaks olema olukorra parandamine just selles lõigus, mis aitaks vähendada nende riiklike organite tööd, kes arutavad ja vormistavad abielulahutusi. Nende arv pole ju sugugi väike ja et lahutumuse peamised põhjused on psüühilist laadi – vähene soov ja oskus elukaaslasega kohanemiseks —, siis ei tohiks pingutused selles suunas päriselt tühja joosta.

Lisaks psühholoogia ja pedagoogika sõlmküsimustele peaks selle programm hõlmama ka meditsiini- (laste tervishoiu), seksuaal- ja perekonnaõiguse aluste probleeme. Kursuse korraldamise võiks usaldada kas või ühingule «Teadus», kui selleks ei leita mõnd riiklikku organit (asutust). Kursuse lõpetamise kohta (iseküsimus: kas arvestustega või ilma?) anda välja vastav tõend. Rööbiti tehtud ettepanekuga tuleks mõelda ka sellele, kuidas sünnituseelset dekreetpuhkust ära kasutada asjaosaliste pedagoogiliseks harimiseks. Selles mõttes jookseb ju ka see aeg praegu kasutult maha.

RIINA DMOHOVSKI:

On lahutus tõepoolest paratamatu, kellele siis jätta lapsed? Jätta nad isadele, ega seegi variant ideaalne ole, sest laps vajab mõlemat, nii isa kui ka ema. Ja kui kümnest lapsest tõepoolest üheksa isadele antaks, kes garanteerib, et nemadki miilitsa lastetuppa ei satu, nagu praegu juhtub üksikemade lastega? (Ainuke vahe on võib-olla see, et mees ei jää igavesti üksikisaks, naine väga tihti jääb.)

Lõppude lõpuks pole seegi nii tähtis, kas lapsed on emade või isade juures. Mina võitlen kogu aeg selle variandi eest, et mõlemad annaksid oma panuse lapse kasvatamiseks, et mitte teist vanemat (olgu see siis isa või ema) eemale ei tõrjutaks. Miks ei võiks lapsel olla kaks kodu, kus ta vabalt võib käia? Miks ei võiks teine vanematest veeta lapsega näiteks suvepuhkuse? Kurb küll, aga enamasti tehakse see lahendus võimatuks ühe poole piiritu egoismi tõttu. On ju nii kerge «kätte maksta» teisele sellega, et hoitakse lapsed temast eemal, kuigi sellega tehakse nimelt lastele halb teene. Eriti eksivad siin naised, kes hindavad oma võimeid üle. Alguses, kuni laps on veel väike, tullakse tõepoolest väga hästi isata toime. Hiljem, murdeeas, ilmnevad ülesaamatud probleemid. Nüüd on aga hilja endiselt mehelt abi paluda, isast võõrutatud laps ei leia temaga enam usaldusliku kontakti.

Mehaanilisi otsuseid (laps igal juhul emale) muidugi teha ei tohiks. Tegelikult peaks iga lahkuläinud vanematega lapse elukäiku veel tükk aega pärast kohtuotsust kontrollima ja vajaduse korral otsust korrigeerima. Pole ju haruldane juhtum, et last kasvatab tegelikult vanaema, samal ajal kui lapse ema vaid kasseerib alimente.

Kui laps tuuakse sünnitusmajast koju, tuleb kohe patronaažõde kodust oluliselt korda kontrollima. Kust aga võtta see tohutu inimeste armee, kes jälgiksid lahutatud vanemate laste saatust? Ja siiski poleks see tuluta töö. Hiljem jääks ära kasvatuspraagi parandamine. Tuleb teha profülaktikat, et mitte pärast seista parandamatu haiguse ees. Sest tehtud viga maksab end kätte üle inimpõlvede, halvasti kasvatatud lapsed saavad ükskord suureks ja neil endil on lapsed.

L. KASELO, raamatukogutöötaja:

Veel tahaksin hooldusinspektoritele ja klassijuhatajatele südamele koputada, et purunenud perekondadest võrsunud laste eluolu jälgitaks põhjalikumalt. Vanemlike õiguste äravõtmine ei tohiks samuti nii raskeid teid mööda kulgeda. Ja et tõesti teinekord ka isasid enam usaldataks, eriti poegade kasvatamisel. Tegelikult hakkavad isale määratud last sageli hooldama mehe vanemad. Aga vanaema on tihti parem kasvataja kui uut meest püüdev pärisema. Pole saladus, milliseid teid mööda kulgeb uue mehe püüdmine: ehtimine, olengud ja alkohol, kõik need asjaolud kokku takistavad laste normaalset elu, rääkimata nende psüühilisest traumeerimisest.

RICHARD EHRLICH:

R. Rimmeli tõstatatud probleem väärib (vääriks) iga mõtleva kodaniku täit tähelepanu ja tingimatut toetust. Kohtu kaasistujana olen selles küsimuses rutiini ja ebaõigluse vastu võideldes kaotanud kaasistuja «karjääri» ja kohtunikega «rahuliku kooseksisteerimise».

Teadsin üht kõigiti korralikku ja mehena igati väärt sportlast. Tema naise liiderlikkus ja jõhkrus lapse vastu oli samuti üldtuntud. Mehe äraolekul unustati laps külma ja nälga, et aga ise võiks vabalt elu nautida.

Lahutusprotsessil oli palju lapse saatuse eest täie südamega võitlevaid tunnistajaid ja ühelgi (ka asjast kaugemal seisjal) ei olnud kahtlust selles, kelle kasvatada peaks poeg jääma. Otsuse tegemisel jäi aga (nais)kohtunik kindlaks: laps tuleb jätta emale!

«Palun, millistel motiividel?» küsisin.

«Minu kui kohtuniku töö (ka karjääri) ja tuleviku motiividel! Ma ei taha mitte, et minu tehtud otsuseid muudetaks. Ma ei taha toota praaki, sest iga muudetud otsus näitab minu töö puudulikkust!»

Näete, kuhu koer on maetud!

Läksin selle ebaõigluse pärast (ja ka mulle võõra lapse pärast) kohtunikuga nii tülli, et enam oma jalga kohtulaua taha ei tõstnudki. Praegugi kumisevad kõrvus kohtusaalis kõlanud sõnad tolle õnnetu otsuse kuulutamisel: «Ei tehtud õigestil»

Nagu elu näitab, ollakse küll väljas oma karjääri, ametkondlike huvide nimel, aga lahutatud vanemate lapsed alles ootavad õiglast kaitset.

PEEP KÜTT, insener ja isa:

Vana tüüpi perekond ei eksisteeri enam, sest kadunud on jõud, mis teda koos hoidsid. Kuid uued suhted pole selles sfääris veel lõplikult stabiliseerunud. Enda ümber võime näha peaaegu muutumatult säilinud patriarhaalseid perekondi, aga ka selliseid, kus rollid hoopis vastupidi jaotatud (osa Lääne teadlasi räägib isegi «varjatud matriarhaadist»). Üks on selge, majanduslik sõltuvus enam perekondi koos ei hoia ja ka moraal on inimeste suhtes leebem. Inimesed on armastuses vabamad kui kunagi varem. Sellelt seisukohalt ei paista lahutuste arvu pidev suurenemine sugugi sotsiaalse katastroofina. Kuid paljudes lahkuminevates perekondades on lapsed, kes tahavad normaalselt kasvada ja areneda ka siis, kui vanemate kooselu on karile jooksnud. Nende arv suureneb koos lahutuste arvu suurenemisega ja see on juba tõsine probleem. Osalise lahenduse tooks ehk sedavõrd tõhus kontroll sündivuse üle, mistõttu lapsed sünniksid tõesti ainult seal, kus neid väga oodatakse, kuid see on juba eraldi teema. Praegu igatahes on lahkuminevad vanemad ja on nende lapsed, kelle saatus tuleb võimalikult targasti otsustada. Kas ei peaks ühiskond asuma nüüd ainult laste huvide kaitsele ja sedavõrd tõsisemalt? Mele tublid naised suudavad end juba ise kaitsta — võrdse vastase vastu.

Kui vanemad laste suhtes kokkuleppele ei jõua, siis tuleb kohtul selgitada, kummal neist on rohkem tahtmist, võimalusi ja võimeid laste kujundamisel terviklikeks isiksusteks ja kasulikeks ühiskonnaliikmeiks. Aga kuidas?

Esmase tingimusena tuleks jalule seada vanemate võrdsus ühiskonna silmis. See ei eelda ainult isa kui lapsekasvataja rehabiliteerimist. Vaja on muuta suhtumist ka emasse, kelle laps isa juures elab: pedagoogiliste võimete vähesus ei vähenda veel märkimisväärselt inimese kui ühiskonnaliikme väärtust. Mingil juhul ei saa seda samastada vanemlike õiguste äravõtmisega. Alles niisuguselt aluselt saab lähtuda vanemate omaduste sisuline analüüs ja võrdlus, millest kasvab välja (laste suhtes) õige kohtuotsus. Tingimus pole aga piisav. Kohtu käsutuses olev informatsioon peaks lubama koostada mõlema vanema kui isiksuse tõepärase ja küllalt detailse sotsiaalpsühholoogilise «portree».

Praegu annavad kohtule põhilise osa informatsioonist asjaosaliste endi ja tunnistajate ütlused ning advokaatide esinemised. Haridusosakonna «eksperthinnangut» informatsioonlallikana eriti tõsiselt võtta ei saa (vt. R. Rimmeli artikkel SV nr. 28). Kohtuistung ise on ajaliselt piiratud ja kohtud üle koormatud, inimsiksus ja perekonnaelu aga äärmiselt keerukad nähtused. Sisulist informatsiooni andvad tunnistajad (vanavanemad, lähemad sõbrad ja tuttavad) seisavad asjaosalistele sedavõrd lähedal, et on paratamatult mingil määral erapoolikud. Ka advokaadid kaitsevad põhiliselt oma kliendi huve: see on neile ju prestiižiküsimus. Seesuguses olukorras võib ühtede ja samade faktide tendentsiliku esitamisega ükskõik kellest või millest mitu vastandlikku pilti maalida. Paratamatult jääb kõlama selle hääl, kes faktide esitamises osavam või julgem (isegi — jultunum). Kõne alla tulevad ka emotsionaalsed mõjutusvahendid: kannatajailme, pisarad, hüsteeria. Kas võib väita, et need üldse ei mõju? Kohus koosneb samuti inimestest.

Kas tõesti on võimatu saada tõelist informatsiooni või teiste sõnadega — kohtuistungit piisava põjalikkusega ette valmistada? Püüame seda analüüsida.

Tahtmisega oma lapsi kasvatada on asi kõige lihtsam: eeldame, et kohtulik valdlus laste suhtes üldse tekkis, on ka mõlemal vanemal tahtmine olemas.

Ka võimalustega ei näi asi keeruline olevat: korteriolusid, sissetulekut jms. on kerge kindlaks teha. Siiski, suurem osa laste elust kulgeb tulevikus ja küllap tuleks vanemate võimalusi hinnata perspektiivis (siin on ehk mõningane seos võimetega). On ju kas või korteriprobleem praegu veel terav ja selle lahenemine paljudele tulevikuküsimus. Kas ja kuidas võtta aga arvesse selliste «kõrvaliste» faktorite mõju nagu kummagi vanema uus perekond (mis pole kohtuistungi ajaks ehk veel moodustatud), vanavanemate olemasolu ja nende suhe lapsega, vanemate tutvusringkond ja naabrid, hügieeni- ja esteetilised tingimused jne.? Kahtlemata mängivad need tähelepanuväärset osa lapse isiksuse kujunemisel.

Kõige keerulisem on asi võimetega. Kui hakkaksime ideaalsele lapsevanemale (kes pealegi oma last üksi kasvatab) vajalikke omadusi üles lugema ja neid tähtsuse järgi ritta seadma, siis vaevalt kakski inimest kokkulangevate tulemusteni jõuaksid. Pealegi pole ka laps «puhas leht», tal on oma pärilikud omadused ja senise kasvatuse mõjul tekkinud jooned. Nii ei saa vanemate võimetest rääkides ka lapse isiksust päriselt kõrvale jätta.

Oletame nüüd, et on piisava põhjalikkusega uuritud, milline peaks olema lapsevanem ja milline ta tohib olla, ilma et sellest lapse arengule kahju tekiks, ehk — kuidas mõjustavad vanema nii- või teistsugused omadused lapse isiksuse arenemist. Vahemärkusena: siis saaks võimalikuks ka nende omaduste sihipärane arendamine juba lapseeas. Edasi tuleks ilmselt välja töötada «vanemlike võimete» mõõtmise metoodika ja hindamisskaala. Sel teel saadud üksikutest joontest on vaja koostada (jällegi vastava metoodika abil) isiksuse «portree» ja tõlkida see üldarusaadavasse keelde. Kohtu ülesandeks jääks siis kahe inimese «portreid» võrrelda, võtta arvesse ka muid faktoreid ja lõpuks mingite kriteeriumide (mida samuti veel pole) alusel ühte vanemat teisele lapsekasvataja rollis eelistada.

Vaevalt saab niisuguse probleemikompleksi kallale asudes loota kiirele edule — loetletud metoodikad ei pea olema mitte ainult töökindlad, s. t. andma usaldusväärseid andmeid, vaid ka küllalt lihtsad, et ilma spetsiaalse sotsiaalpsühholoogiaalase hariduseta ametnikud haridusosakondades neid kasutada saaksid. Alustada sellesuunalisi uuringuid siiski võiks (mida arvavad TRÜ psühholoogid ja sotsioloogid?). Lapsed võidaksid ka siis, kui esialgseks eesmärgiks seada ainult «üllebakompetentsete» (L. J. Peteri järgi) vanemate väljaselgitamine. R. Rimmeli artikli alguses toodud näite puhul on ju kõige kurvem see, et kuni lõpuks ühelt vanemalt vanemlikud õigused ära võetakse, on lapse isiksus nii tõsiselt haigestunud (neuroosid, asotsiaalsed jooned käitumises jne.), et täielik tervistumine vaevalt enam võimalik on. Siis on hilja ka teiselt vanemalt imet loota, lapse sulamine ühiskonda ja selle täisväärtuslikuks liikmeks saamine on vaevarikas ja pahatihti mittetäielik.

HANS LAANSALU:

Laste jagamise konflikt lahkuläinud vanemate vahel on ikkagi sekundaarne nähtus, kuigi kahjuks esineb seda üha enam ja enam. Primaarne on konflikt Lumivalgekese ja Kriimsilma vahel, millest ühiskond saab teada alles kohtule esitatud avalduse kaudu. On selge, et kohus ei suuda välja selgitada, kes on Lumivalgeke, kes Kriimsilm. Juhused, kus arutluse vältel Lumivalgekesest Nõiamoor saab, on harvad ja pole isegi määravad, kui see ei kajastu kohtule esitatud tõendites ja tunnistustes. Muide, mida saab tõestada tõend, mille haridusosakond või mis tahes asutus on välja andnud vaid ühe formaalse külaskäigu põhjal /kui mitte hoopis ilma selletagi/. Või isegi iseloomustus töökohalt, kus inimese eraelu ei tunta? Vähe on Nõiamoore ja Kriimsilmi, kes igas olukorras nendeks jäävad ja oma tegelikku olemust ei peida. Valeldamatult peab kohtul olema otsuse tegemiseks mingi alus, kuid bürokraatlik paberike on inimese saatusele liiga nõrk vundament. Näib, et siin oleks vaja rakendada tälendavaid uurimisabinõusid, võib-olla oskuslikult koostatud psühholoogilist testi, mille mõlemad last endale taotlevad vanemad täitma peavad.

Et mõista sekundaarset, peab tutvuma lähemalt primaarsega. Allakirjutanule tundub, et oleks väär taandada kogu pere kondlike konfliktide nähtamatu sõlmepundar naiste emantsipatsiooni tasemele, nägemata vastuolusid, mida naiste «vabanemine» on kaasa toonud. Ilmar Vaino oma asjalikult analüüsivas artiklis ei saa ometi mööda minna vihjest karjaaeda lastud vasikatele, ja paraku kõlab see üldistusena.

Jah... Riskeeriksin välta, et aastaküneid meie teadvusse taotud naiste võrdõiguslikkuse kellakõlin on vale ja eksitav. Sest peale konstitutsioonilliste õiguste ja kohustuste jääb kehtima bioloogiline ebavõrdsus. Meie üldiselt eeskujulikult korraldatud sotsiaalhoolduses on siiski lünki, mis ei võimalda võrdõiguslikkuse kaalukausse kohastikku seada.

Küllap oleme sellise suhtumisega ka ise aidanud luua niisugust tõrjuvat olekut, mida R. Rimmel nimetab naiste ringkaitseks. Kas see ringkaitse ei alga juba töökoormusest tingitud rahulolematuse vaheselnast abikaasade vahel, mis perekondlikes konfliktides kivinedes lõppude lõpuks kajastub kohtule esitatud abielulahutushagis...? Perekonnaliikmete töökoormuse jaotus koduseinte vahel kaldub üheksal juhul kümnest naise kahjuks; liialigi langevad tema osaks rutiinsed, päevast päeva nurisema paneva järjekindlusega korduvad toimetused, mis tänapäeva naise ärganud vaimus vähemalt sisemist mässu tekitavad. R. Rimmel väidab, et tema tutvusringkonnast oskab enamik isasid süüa teha, nõusid pesta, tube koristada, laste rõivaid pesta-palgata jne. Tõepoolest, need

toimetused ei ole just rasked ega keerulised, pigem vahest tüütud. Kui paljud isadest järjekindlalt ja emaga võrdsetel alustel nende toimetustega tegelevad? Kaldun arvama, et nende arv ei ole just suur. Isad on võimelised kodusteks talitusteks, kuid enamasti otsivad nad endale «kvalifitseeritumat tööd», olgu selleks siis auto hooldamine või mõni muu hobi.

KÜLLI ÕELU:

TEESE JA ANTITEESE

Rimmeli algatatud mõttevahetuse avaartiklit võiks käsitleda ka nii: mehed avavad meile, praegu kahjuks veel mitte päriselt inimeseks saanud naistele, oma põhjatu tarkusesalve ja tunneteaami.

*

Rüütellikkus, ka nilsugune, mis väljendub vaikimises eneseõigustamise asemel ja enesealanduses endise partneri süüdistuste ümber tõukamata jätmise näol, on loomulikult ainult meestele omane.

*

Ühed ja samad faktid ning nähtused võimaldavad väga mitmesuguseid järeldusi. Tõdemus, et tulemus sõltub valitud metoodikast, on igale aruandjale hästi tuntud. Ka sellele, kes millegipärast on sunnitud aru andma iseendale.

*

Ringkaitse on k a i t s e taktika ja peabki sundima r ü n d a j a t pead murdma.

*

Seni on ainult need ideaalid, mis ületavad reeglistikuks fikseerituid, olnud tähenduslikud homsele. Kuidas saaks olla tähendust homsele üleskutsel «Meestele võrdõiguslikkus naistegal», kui tänasest kajab veel selgesti eilne, hoopis vastupidine: «Naistele võrdõiguslikkus meestegal»?

*

Diletant, kui ta on praktik, võib arutada ka niimoodi: nii meeste kui ka naiste töö tasustatakse võrdselt. Aga kuidas mõjub naise kvalifikatsioonialasele võrdsusele mehega see energiahulk, mis kulub rasedusele, sünnitamisele ja lapse toitmisele?

*

Isa, kes oma töö pärast on kodus ja laste juures palju vähem kui ema; isa, kes loeb mitut ajalehte, kuulab raadiot, vaatab televiisorit, lävib hulga inimestega — see isa muutub muidugi lastele suuremaks autoriteediks kui ema, kes aina keelab ja käsib, hooldab ja muretseb. Eriti siis, kui ema on isa autoriteeti toetanud kärsitu ütlusega: «Ei mina seda tea, küsi isalt!» Aga kas nii tark ja autoriteetne isa seesuguseks jääb, kui pole enam keelavat-käskivat, kärsitut ja alatasa tülikalt hooldavat ema? Küllap isa, jah, suudaks üksi kasvatada vähemalt oma koopia.

*

Enne ikka nägu, jalad ja piht, siis alles süda, lõpuks mõistus. Süüdistused tulevad vastupidises järjekorras: loll, südametu, inetu nõid. Seda, et viimaseid iseloomustusi avalikult ei öelda, võib tõlgitseda tagasihoidlikkusena, kõikeandestavusena, hea kasvatusena või silmakirjalikkusena. Kuidas soovite, vabandust, — soovitav.

*

Kõige solvavam on ju see, et on hulk naisi, kes lapse kasvatamiseks meest ei sooviqi. Milleks ja mille abil siis üldse elada, kui niisugused vaated naiste hulgas veel laiemalt maad võtavad?!

*

Neil aegadel, kui naised olid ühiskondlikult õigusetud, oli ühiskond vähe arenenud ja halb. Nüüd, kui naistel on ühiskondlikud õigused, on naised vähe arenenud ja halvad.

*

Naisekeha maalitakse ja fotografeeritakse lihtsalt ilu pärast, ilma et teose nimeks peale ühesõnalise «Akti» midagi konkreetsemat pandaks. Meeste puhul on ikka kas «Mõtleja», «Odaviskaja» või midagi muud taolist. Ju siis meestelt peale valmu- ja toore jõu muud võtta pole.

*

Inimene on jumalaga võrdne, kui tal jumaldatavat pole. Kui on käimas ühelt poolt naisestumine, teiselt poolt mehestumise katkematu kampaania, pole kummalgi poolel inimvõrdsusest sooja ega külma.

*

Igas seaduses on paragrahvivahed, kust läbi pääseb, äärmisel juhul pisikeste kriimustustega. Ole hüpata või alt läbi ronida pole mõtet: võib end eluohtlikult rebestada või lootusetult määrida. Ega naise võrdõiguslikkusegagi teisiti ole.

*

Kelle käes on perekonnas võim? Selle käes, kes mõistab selle sõna sisu. Millised sunnivahendid valitakse, on iseküsimus, ja kui palju sõna rusikast progressiivsem, jääb problemaatiliseks. Jalaga lüüa pole küll ilus.

*

Vaesed loomad! Võib-olla tuleks hoopis neid kaitsta? Ikka on nemad, kelle nahka end riietame, küsimata, kas on tegemist ema- või isarebasega. Võib-olla sugulusest?

*

Et neid palke ikka veel leidub! Minu arvates olid meie metsad juba ammu nii hõredaks raiutud, et igaüks ainult iseenda pinnukest voolima pidanuks. Ennäe, eksisin!

MALEKOMMENTAAR

PUHANGULISELT

VALTER HEUER

Pressiloož on üsna kõrgel. Kui püüad mängijaid teraselt silmitseda, hakkab pea ringi käima: tunned ennast eriti kõrgel olevat. On ju vastupidi: Karpov ja Kortšnoi hõljuvad tohutu püramiidi tipus, ise oled kusagil päris all. Aga see püramiid lainetab, kihiseb, keeb. Jutt ei ole niisama entusiastidest, äraarvamatu hulga puhul oleksid igasugused võrdlused ülearused, jutt on nendest, kes selle asjaga ikkagi lähemalt seotud, — malemeistritest, ajakirjanikest, kõikvõimalikest tegelastest.

Nende keskel, puhasideeliste kirgede ja sogaste spekulatsioonide möllus on kuidagi kosutav mõelda Tallinna paikapanemistele kohvitassi taga. Siin on tõesti maailm sinu ees!

Moskvas sattus kätte «Volksstimme» number, milles ühenduses Viini messiga räägiti meie kaunist kandist. Viinlane arutavat: Eestimaa? Kõlab kuidagi põhjamaiselt. Kas ei asu see kusagil Hollandi ja Taani vahel? Jällegi kosutav, kui enda meelest tuled otse tsentri südamikust.

Pärast sääraseid karastusi võib mingi uue mõnuga taas sekka lüüa.

Leningradi noortelehes ilmus matši eel pikk artikkel «Elagu male!». Kaks autorit (üks muide Veera Panova poeg) esindasid n.-ö. intelligentseid kiibitsejaid. Intellektuaalid väitsid: «Tekkinud on erakordselt paradoksaalne konfliktsituatsioon: ea poolest vanem kaitseb male tulevikku, noorem selle minevikku.» Capablanca, Botvinniku, Petrosjani ja Karpovi kohta oli lausutud: «Omamoodi tehnilised kontrollid maleloomingus. Toomata ise midagi uut, ei lase nad läbi praaki, sõeluvad halastamatult välja kõik juhusliku, pealiskaudse, võltsi.» Ilus. Ilus, pealiskaudne, võlts! «Leningradskaja Pravda» pidas vajalikuks trükkida sama pika vastusartikli. Malelehes «64» riivas seda teemat ka Petrosjan: «Olen korduvalt avaldanud oma arvamust ühekülgsete iseloomustuste üle, mida kuulsatele maletajatele jagavad ajakirjanikud. Praegu on Anatoli Karpovi saavutused tähelepanu fookuses. Temast ei kirjuta mitte üksnes spetsialistid. Mida küll kirjutatakse! Et Karpov olevat ettevaatlikkuse, ratsionalismi ja mingi raskesti mõistetava praktitsismi kehastus — see paneb mind leebelt öeldes imestama. Praktitsism? Inimene lihtsalt mängib väga tugevasti, teistest tugevamini. Ettevaatlikkus? Igaühel meist on oma karakter, oma arusaamine malest. Et eristada suurmeistrite loomingut, läheb tarvis juveliirinstrumenti. Kirves igatahes ei kõlba. Muidugi, asjaarmastajatele imponeerib uljas rünnak. Lugu on aga selles, et tipptasemel toob otserünnak harva edu. Selleks peab olema vastav positsioon, vastavad eeldused.»

Pressikeskuses tänati Petrosjani. Tõsi, ta pole sugugi esimene suurmeister, kes nõndamoodi üles astub. Hea tahtmise korral võiks tuua kümneid ja kümneid analoogilisi tsitaate, mõne koguni möödunud sajandist. Nähtavasti on nendest vähe kasu: saalil on males alati oma pretensioonid ja neid ei kõiguta ühegi lavalt kostva manitsusega.

Jäägu maletehnilised nüansid praegu sinnapaika. Mis puutub puhtinimlikesse iseloomustustesse, siis oleme tõesti kergekäelised ja kergeusklikud. Kui väita näiteks Karpovi kohta, et ta on millegi kehastus, ei tohi seda sugugi tähttähelselt võtta. Male on neid tegevussfääre, kus inimloomuse vastuokslikkus ja ebajärjekindlus täies alastuses välja löövad. Mis veel rääkida sihukestest asjadest, nagu sajaprotsendiline praktitsism või sajaprotsendiline ratsionalism. Me pole ju kivikujud, meil on süda rinnus, mis näiteks malepartiis vahel väga tuikama hakkab. Kui nimetada Karpovit ratsionalistiks, siis tähendab see, et ta suudab niisugust rasket liini paremini hoida kui enamik tema konkurente.

— — —

Teine partii tekitas kõmu. Ei mäleta, et pretendentide tasemel oleks keegi nõnda ruttu kokku varisenud: kogu mäng kestis vaevalt kaks tundi. Lausa valu lõi seest läbi, kui Kortšnoi laua tagant püsti kargas ja kuidagi külg ees äkki lava taha kadus. Tundus, nagu oleks sel põgenemisel otsekui mingi sügavam tähendus, nagu oleks see mingi enne.

Selle teise partii ümber on juba kõvasti diskuteeritud. Ühed süüdistavad Kortšnoi peakorterit (s. t. tema treenereid), mis võrdub Karpovi peakorteri kiitmisega. Teised arvavad, et see oleks Karpovi enda teenete vähendamine. Petrosjan katsub selle partii abil tõestada, et noorem pretendent oskab õigel ajal ka efektselt rünnata.

Sekundandid arusaadavatel põhjustel ajakirjanikke ei informeeri. Provintslasi kardetakse siiski vähem, ja et Osnos, Kortšnoi staabiülem, on vana tuttav, sain tõde kuulda: «Magasime analüüsis maha. Kortšnoi usub sääraseid seise, aga juba tunde järgi oli asi kahtlane. Nüüd tuleb kogu variant arhiivi kanda.»

Pressikeskuses kinnitasid mõned mehed, et Karpovil olevat tema ilusad ründekäigud viimseni juba kodus laua peal olnud. Ei tea, kas see on tõsi, küll on kindlasti tõsi: teist partiid ei otsustatud sammassaali laval, teises partiis võitsid Karpovi sekundandid Kortšnoi sekundante. Pole ka imestada, ühel pool on Geller ja Furman, kes mõlemad kuuluvad maailma parimate teoreetikute ja treenerite hulka. (Et Geller Reikjavikis Spasski abistajana toime ei tulnud, selles olid süüdi tema nigelad poliitikuvõimed.) Teisel pool asuvad Osnos ja Džindžihašvili, kelle nimed publikule vaevalt midagi ütlevad. Osnos on Kortšnoiga aastaid koos töötanud, ilmselt sobivad nad teineteisega. Džindžihašvili ilmus mängu alles selle matši eel ja osutus üllatuseks vist isegi Kortšnoi lähikondlastele. Gruusia meister pääses äsja kõrgemasse liigasse (nii et visiitkaart on küllalt soliidne) ja oskab turniiripartiis tagajärjekalt improviseerida. Aga edukas teostaja ei tähenda kaugeltki edukat ettevalmistajat.

Kõik areneb oma rada ja kellegi paljas tahe midagi ei muuda. Kui aga võim käes oleks, likvideeriksin üldse treenerite ja sekundantide seisuse. Pea pea vastu, mitte peakorterid peakorterite vastu!

— — —

Teine partii pidi kaotajale väga halvasti mõjuma, sest punkt oli nagu kingitud. Osnose sõnade kohaselt polevat lugu siiski nõnda olnud: Kortšnoi seedib igasuguseid lööke, ta on neid palju saanud, saab veelgi, see kuulub tema kõvera mängumaneeri juurde. Et ka kõnealuse matši vältel midagi niisugust juhtub, selleks olevat nad valmis olnud.

Kolmanda partii algus ometi hirmutas Kortšnoi poolehoidjaid. (Muide, kui pretendendid lavale tulevad, plaksutatakse alati rohkem nooremale mehele.) Esimeses partiis oli ta sama avanguvariandiga saanud märgatava paremuse, nüüd Karpov muutis oma plaani, Kortšnoi mõtles kaua, ei mõelnud midagi välja, kavatses nagu rünnata, seal vahetas lipud ja sattus halba lõppmängu. Kusagil poole partii peal paistis, et korrespondendid võivad varsti oma diplomaadikohvrid käevangu riputada ja lahkuda: see südmus ei paku enam huvi.

Meistrid analüüsisid ootusärevalt. Kõige rohkem rahvast kogunes Petrosjani ümber, eksmaailmameister leidis Karpovile aina hirmutavamaid käike, säärases vaikses manööverdamismängus on ta võrratu. Üleüldise sagina keskel istus Furman ja uuris värsket malelehte. Prillidest hoolimata seadis ta lehe otse vastu nina ja oleks justkui teisele planeedile reisinud. Kui mõni rabeleja teda tonksas, tõstis ta korraks pilgu ja süüvis jälle oma lehte. Ainult see tundus talle tähtis olevat.

Vist niisugune ongi tõeline treener. Üldse, sellest alati veidi nukrailmelisest vaikivast mehest peetakse väga lugu. Praegu on ta nimel eriline kõla. Karpovi treener — see teeb lahti paljud uksed. Mitte küll kõik. Furman on veendunud suitsetaja, suitsetab ka pressikeskuses, kus sihuke lõbu muidu keelatud. Astuski tema juurde tuletõrjuja: «Seltsimees, kas te ei näe...» Furman vaatas ja tossutas tasapisi edasi. «Seltsimees!» Delikaatse eneseväärikusega: «Ma olen Karpovi treener.» Pool pressikeskust katkestas analüüsimise. Ei midagi, Furman pukseeriti ukse taha.

Karpovil ei õnnestunud kolmandat partiid võita.

See rahu kehastuseks (taas kehastus!) kuulutatu on praeguse matši ajal küllalt rahutu, tema näole tikuvad punased laigud, tema õhuline figuur, mida karikaturist kujutaks arvatavasti paari kergelt tõmmatud sirgjoonega, on laua taga vahel kuidagi kramplik.

Matši ajal Spasskiga polnud Karpov favoriit. Siis oli elu kergem. Nüüd pakutakse talle võitu kandikul kätte. Elektronarvuti olevat langetanud otsuse — 5:2 Karpovile. Rahva hulgast on koguni kostnud: Kortšnoi võidab ainult ühe partii...

Katsu siis ennast valitseda, ennast kokku võtta, maksimaalselt pingutada.

— — —

Neljandas partiis olid Karpovil valged. Valgetega on ta eriti kardetav. Maleolümpial Nizzas olevat Saksa FV suurmeister Unzicker öelnud: ei oska enam ette kujutada, kuidas mustadega Karpovi vastu viiki teha. Kortšnoi loobus teises partiis kasutatud variandist ja valis salaarsenalist uue relva. Pärast pisikesi peensusi saabus enam-vähem võrdne seis. Nagu meie Randviir armastab öelda, oli Karpovil hingeline paremus, kuid üle viigi polnud palju loota, viiki võis teha küll kõigi mugavustega. Seal hakkas noor maailmameistrikandidaat keerutama, paigal tammuma ja enne ajakontrolli ilmnes äkki, et ülekaal on juba Kortšnoil, kohe päris kombatav ülekaal. Tol õhtul oligi Kortšnoi leer optimistlikus meeleolus: kui nõnda tagasihoidlikult alanud partiist punkt tuleb, tähendab see mitte üksnes matšiseisu võrdsustumist, vaid ka psühholoogiliselt üliolulise müüdi purunemist: ka Karpov on haavatav!

Nende juttude saatel lahkusin Moskvast. Tallinna jõudsid järele uudised: Kortšnoi kirjutas üles nõrga salakäigu, partii jäi siiski viiki, Karpov juhib endiselt 1:0.

Ettenähtud 24 partiist on mängitud vaid üks kuuendik. Vaid üks kuuendik! Ja nagu lausus keegi asjatundja mees Tallinnas, ei tähenda 1:0 veel midagi, mitte midagi.

Tõsi, aga algus on Karpovi päralt, kuigi ka tema sekka vääratas. Igast neljast partiist 1:0 ja tegu ongi tehtud. Muide, see prantsuse dramaturg, Kortšnoi poolehoidja, keda ühes eelmises artiklis oli tsiteeritud, kuulutab nüüd: «Arvestades situatsiooni spetsiifikat ja Kortšnoi psühholoogia iseärasusi, võib oodata, et sportlik hõõgus kulmineerub kusagil viienda ja kümnenda partii vahel. Saabub peadpööritavate keerukuste ja mõlemapoolse ajapuuduse periood ning siis ilmneb Kortšnoi paremus.»

Tol dramaturgil on küll vähe toetajaid. Ent mine tea!

KKKK

Järjekordset õppeaastat alustab 1. oktoobril Tartu Riikliku Kunstimuuseumi juures asuv kujutava kunsti kaugõppekursus. Viie aasta jooksul saavad õppijad teadmisi ja praktilist juhendamist nii maalis, joonistamises, šriftis kui ka kunstiajaloos, maalitehnoloogias, perspektiiviõpetuses, plastilises anatoomias jt. ainetes. Et tõhustada põhiliselt kirjaliku konsultatsiooni vormis toimuvat õppetööd, peetakse aasta jooksul kaks seminari, kus pearõhk on praktilisel tegevusel. Kursuse programmi täitnud õpilased omandavad õiguse juhendada isetegevuslikke kujutava kunsti ringe.

Osavõtt on võimaldatud kõigile soovijaile alates 17. eluaastast. Neile, kes on kunstiga ka varem tegelnud ega taha seetõttu alustada esimestest ülesannetest, antakse katsetöö.

Täpsemat informatsiooni saab aadressil: Tartu, Vallikraavi t. 14, tel. 339-55.

T. TOOMEMETS,
kujutava kunsti kaugõppekursuse juhataja

EESTI NSV KULTUURI MINISTEERIUMIS

Kultuuriministeeriumi kolleegiumi koosolekul, mis peeti 18. septembril k. a. arutati teiste küsimuste hulgas ka kultuuriülikoolide tegevust meie vabariigis. Märgiti, et kultuuriorganid, klubilised asutused ja kultuuriülikoolide nõukogud on palju korda saatnud nimetatud ülikoolide võrgu väljaarendamisel ja nende sisulise töö täiustamisel. Need on kujunenud esteetiliste, eetiliste ja ühiskondlik-poliitiliste teadmiste levitamise vajalikuks vormiks, neile kuulub tähtis osa elanikkonna loomingulise aktiivsuse arendamisel, töökvalifikatsiooni tõstmisel ja kultuurihuvide laiendamisel. 1973/74. õppeaastal oli vabariigis 36 kultuuri- ja ateismirahvaülikooli 140 teaduskonna ja 258 õppegrupiga, kus osales üle 16 000 inimese. Märgatavat elevust tõi kultuuriülikoolide üleliiduline ühiskondlik ülevaatus, mis kestab ka uuel õppeaastal. Eelmise aastaga võrreldes paranes sisuline töö ja suurenes kuulajate arv. Kultuuriülikoolide tegevus laienes Tartu ja Kohtla-Järve linnas ning Jõgeva, Kohtla-Järve, Põlva, Pärnu ja Tartu rajoonis. Hea tööga on paistnud silma Tallinna kultuuriülikool, kujutava kunsti fakulteet Tartu linnas, Pärnu linna ateismirahvaülikool ja paljud teised, kelle tegevust on esile tõstetud vabariiklikel ja üleliidulistel ülevaatustel.

Arutlusel võtsid sõna R. Viies, F. Rommot ja H. Tiits. Kolleegium andis oma otsuses konkreetsed ülesanded linnade ja rajoonide kultuuriosakondadele ning kultuuriülikoolide nõukogudele sisulise ja metoodilise töö edaspidiseks parandamiseks ning senise tegevuse laiendamiseks. Kinnitati Eesti NSV Kultuuriülikoolide nõukogu uus koosseis (esimees P. Uusman). Aktiivse osavõtu eest kultuuriülikoolide tegevusest otsustati premeerida suurt rühma kultuuritöötajaid ja aktiviste.

Raamatukogude osatähtsuse tõstmisest töötajate kommunistlikul kasvatamisel esines ettekandega Riikliku Raamatukogude Inspektsiooni juhataja I. Tingre. Vabariigis on viimastel aastatel tehtud tähelepanuväärset tööd rahva teenindamise parandamiseks ja raamatukogunduse täiustamiseks. Raamatukogud propageerivad aktiivselt Kommunistliku Partei ja Nõukogude riigi poliitikat, abistavad parteiorganisatsioone elanikkonna kommunistlikul kasvatamisel, kultuuritaseme tõstmisel. Töö efektiivsust on aidanud suuresti tõsta rahvaraamatukogude võrgu tsentraliseerimine. Uuele süsteemile on üle läinud 15 linna ja rajooni raamatukogud. Lugejate arv on kõigis vabariigi raamatukogudes kokku kasvanud 691 000-ni. On elavnenud teaduslik uurimistöö.

Paljude raamatukogude töö tase ja elanikkonna teeninduse korraldus ei vasta aga veel täielikult töötajate kommunistliku kasvatamise ülesannetele. Leidub puudusi raamatufondide komplekteerimisel ja nende propageerimisel. Rahule ei saa jääda ka laste ja noorte teenindamisega. Töö parandamist takistavad raamatukogude ametkondlik killustatus, materiaal-tehnilise baasi mahajäämus jm. Antud küsimuses võttis kolleegium vastu asjakohase otsuse.

AUTASUSTAMISI

■ **Seoses Eesti NSV saksa fašistlikest anastajatest vabastamise 30. aastapäevaga anti paljudele Suure Isamaasõja veteranidele Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi, linnade ja rajoonide partei- ja täitevkomitee aukirjad. Teiste hulgas said Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirja Eesti NSV TA Keele ja Kirjanduse Instituudi direktor Endel Sõgel, EKP Tallinna Linnakomitee ja Tallinna TSN Täitevkomitee aukirja Tallinna TSN Täitevkomitee Kinofikatsiooni Valitsuse juhataja René Hammer, Eesti NSV TA Majanduse Instituudi vanemteadur Voldemar Kaufmann, trükikoja «Punane Täht» trükitsehhi juhataja Lembit Keskla, kirjastuse «Valgus» Eesti Nõukogude Entsüklopeedia peatoimetuse toimetaja Olaf Luhar, «Kommunaalprojekti» projekteerimiskabineti juhataja Konstantin Renter, Tallinna TSN Täitevkomitee Arhitektuuri ja Planeerimise Valitsuse juhataja asetäitja Henn Roopalu ja kirjastuse «Perioodika» töötaja Valentin Villemsoo. Kohtla-Järve rajooni partei- ja täitevkomitee aukirja said ajalehe «Leninlik Lipp» toimetaja asetäitja Elmar Künnap, Rakvere rajooni partei- ja täitevkomitee aukirja ajalehe «Punane Täht» toimetaja Johannes Valmets, Paide rajooni partei- ja täitevkomitee aukirja ajalehe «Võitlev Sõna» toimetaja Heino Heinlo ja Paide rajooni kultuurimaja vanemmetoodik Richard Lint.**

■ **Kuuekümnenda sünnipäeva puhul ning viljaka teadusliku töö ja aktiivse ühiskondliku tegevuse eest autasustas Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium vabariikliku koondise «Eesti Kolhoosiehitus» Spetsiaalse Konstrueerimise ja Tehnoloogia Büroo «Desintegraator» direktori esimest asetäitjat Eesti NSV teenelist teadlast tehnikadoktor Johannes Hinti aukirjaga.**

■ **Kauaaegse eduka töö eest ajakirjanduses ja seoses viiekümnenda sünnipäevaga anti ajalehe «Sovetskaja Estonia» toimetuse kolleegiumi liikmele osakonnajuhataja Igor Gasplile Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukiri.**

■ **Seoses Tallinna Loomaaia 35. aastapäevaga autasustati Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu presiidiumi ja Eesti NSV Kultuuriministeeriumi kolleegiumi otsusega loomaaia lindude sektori juhatajat Milli Lipmeistrit kauaaegse ja kohusetundliku töö eest rinnamärgiga «Eesti NSV kultuuritöö eesrindlane».**

■ **Kauaaegse kohusetruu töö eest, teenete eest nõukogude kultuurisaavutuste propageerimisel ja seoses viiekümnenda sünnipäevaga autasustas Eesti NSV Kultuuriministeerium ajalehe «Sirp ja Vasar» toimetuse korrespondenti Heljo Ernesaksa aukirjaga. Juubilar pälvis ka Eesti NSV MN Kirjastuste, Poligraafia ja Raamatukaubanduse Komitee aukirja.**

■ **Pikaajalise eduka töö eest elanikkonna kommunistlikul kasvatamisel sai viiekümnenda sünnipäeva puhul Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirja Haapsalu rajooni Palivere kultuurimaja direktor Sinaida Toom.**

■ **Kauaaegse loomingulise töö eest ja seoses kuuekümnenda sünnipäevaga anti Rakvere Teatri näitlejale Faustine Turbanile Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukiri.**

■ **Seoses metsatöötajate päevaga ja pikaajalise töö eest metsamajanduses sai Haapsalu rajooni partei- ja täitevkomitee aukirja Matsalu Riikliku Looduskaitseala vanemteadur Valdur Paakspuu.**

■ **Teenete eest laulukultuuri arendamisel ja viiekümnenda sünnipäeva puhul pälvis Eino Nurk Kohtla-Järve linna partei- ja täitevkomitee aukirja.**

PREEMIAID TALLINNA FOTOMEESTELE

Nõukogude Liidu üks suuremaid fotoaparaaditootjaid Krasnogorski Mehaanikatehas, ajakirja «Sovetskoje Foto» ja «Komsomolskaja Pravda» toimetus tegid augusti lõpul kokkuvõtteid oma iga-aastasest ühisest fotovõistlusest «Krasnogorsk 73». Konkurss sai teoks kolmandat korda ja muidugi oli osavõtt eelmistest arvukam, arvatavasti ka tugevam. Registreeriti 2928 fotot 607 autorilt. Kaasa lõid fotomehed Ungarist, Poolast, Tšehhoslovakkiast, Bulgaariast ja Jugoslaaviast. Osa võttis 34 meie maa fotoklubi. Esimeseks tuli Moskva fotoklubi «Novaator» — I järgu diplom ja preemiaks neljast objektiivist komplekt aparaadile «Zeniit». Teise koha sai Tallinna fotogrupp «Stodom», kellele määrati II järgu diplom ja preemiaks kolm «Zeniidi» objektiivi. Kolmandaks tulid Leningradi fotoklubi «Viiburi» ja klubi «Nord» Murmanskist. Neid autasustati vastavalt III järgu diplomi ja kahe objektiiviga.

Peale komplektide hinnati üksikeksponaate. Žürii jaotas fotod teemade järgi seltsmesse rühma. Tunnustus tuli stodomlasele Peep Puksile, tema «Jooks» hinnati looduspiltide hulgas parimaks. P. Puksi autasustati fotoaparaadiga «Zeniit-E» koos lisaobjektiiviga «Tair-11 A» ja I järgu diplomiga.

Peale preemiate, mida oli kokku 15, määrati 57 autorile ka diplomid. Stodomlane Peeter Tooming pälvis diplomi fotode «Paadid» ja «Soo» eest.

Eestisse tuli veel kolm individuaaldiplomit. Need pärisid tallinlased Lembit Peegel («Liider») ja Vassili Šalla («Elamispinnaprobleem») ning kohtlajärvelane Edgar Erisalu («Probleemid ja otsus»).

KALJU SUUR

NOTA BENE!

KIRJANIKE MAJAS

Esmaspäeval, 30. IX kl. 19 August Sanga 60. sünniaastapäevale pühendatud loominguline õhtu. Ettekanne Paul Rummolt. Esinevad Karl Ader, Ave Alavainu, Ville Härm, Hans Kaldoja, Elnari Koppel, Voldemar Panso, Ines Parker, Sirje ja Heino Raudsik.

Pääsmed müügil Kirjanike Majas.

RAT «ESTONIA»

Etendused väljaspool statsionaari

Laup., 28. IX kl. 20.30 **«Poissmehed»** (Kehtna näidissovhoostehnikumi Keava osak. klubis); pühap., 29. IX kl. 20 **«Poissmehed»** (Keila Kultuurimajas).

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAAMATEATER

Reedel, 27. IX kl. 19 **«Inimene ja inimene»** (reserveeritud etendus); laup., 28. IX kl. 19 **«Kolm õde»**; pühap., 29. IX kl. 12 **«Püha Susanna»**, kl. 19 **«Pühajärv»**; teisip., 1. X kl. 19 **«Mees, naine ja kontsert»**; kolmap., 2. X kl. 19 **«Õhtusöök viiele»** (alla 16 a. keelatud); neljap., 3. X kl. 19 **«Möödunud suvel Tšulimskis»**; reedel, 4. X kl. 19 **«Mängi, pillimees!»**, kl. 20 **«Külalised»** (Riisipere sovhoosi klubis); laup., 5. X kl. 19 **«Kolm õde»**.

EESTI NSV RIIKLIK NOORSOOTEATER

Pühap., 29. IX kl. 19 **«Ehitusmeister Solness»** (RAT «Vanemuise» väikeses majas); esmasp., 30. IX kl. 19 **«Ehitusmeister Solness»** (RAT «Vanemuise» väikeses majas); teisip., 1. X kl. 18 **«Sabata krokodill»**; kolmap., 2. X kl. 19 **«Orpheus»**; neljap., 3. X kl. 19 **«Nõmmekingsepad»**; reedel, 4. X kl. 19.30 ja laup., 5. X kl. 19.30 **«Ehitusmeister Solness»** (Viljandi «Ugalas»).

EESTI NSV RIIKLIK VENE DRAAMATEATER

Teisip., 1. X kl. 19.30 **«Luiskaja»**; kolmap., 2. X kl. 19.30 **«Takso poole tunni jooksul...»**; neljap., 3. X kl. 19.30 **«Hiirelõks»**; reedel, 4. X kl. 19.30 **«Nigel auhind»** (muusikal); laup., 5. X kl. 19.30 **«Möödunud suvel Tšulimskis»**, kl. 20 **«Nigel auhind»** (Narvas).

RAT «VANEMUINE»

SUURES MAJAS: reedel, 27. IX kl. 19 **«Pericola»**; laup., 28. IX kl. 19 **«Soolaleivapidu»**; pühap., 29. IX kl. 19 **«Fidelio»** (RAT «Vanemuise» peadirigendi Erich Kõlari 50. sünnipäeva tähistamiseks); esmasp., 30. IX kl. 19 **«Äiu-äiu, poiss kui karu»**; kolmap., 2. X kl. 19 **«Lõbus lesk»**; neljap., 3. X kl. 19 **«Merineitsi»**; reedel, 4. X kl. 19 **«Armujook»**.

KÜLALISETENDUSED: **«Jänes kehkenpüks»**: neljap., 3. X kl. 17 Räpina Kultuurimajas; reedel, 4. X kl. 16 Mustvee Kultuurimajas.

«ESTONIA» KONTSERDISAAL

Laup., 28. IX kl. 19.30 ja 5. X kl. 19.30 **Ervin Abel ja Tamara Abel estraadinäidendis «Olgu tööl või kodus...»**; pühap., 29. IX kl. 19.30 **estraadiansambel «Vana Toomas»**. Solistid: B. Lehtlaan, A. Grünberg, M. Položenka, R. Tuus, R. Mölder, S. Nurmis, V. Marken, M. Mõttus; esmasp., 30. IX kl. 19.30 **Eino Baskin estraadikavas «Väike nali — suured mured»**; teisip., 1. X kl. 19.30 ja kolmap., 2. X kl. 19.30 esineb **TV ansambel K. Kikerpuu juhatusel.** Solistid: H. Tamme, J. Joala, P. Allik, I. Linna; neljap., 3. X kl. 19.30 esinevad **Herbert Laan** (alt) ja **Vaike Vahi** (klaver). Kaastegev Andres Laan (viiul); laup., 5. X kl. 15 esinevad **Tiiu Heinsalu** (viiul) ja **Toivo Peäske** (klaver).

OLEVI SAAL

Pühap., 29. IX kl. 16 esinevad **Jüri Gerretz** (viiul), **Toomas Velmet** (tšello) ja **Valdur Roots** (klaver).

LAEVASTIKU OHVITSERIDE MAJA

2., 3. ja 4. X kl. 19.30 **Hispaania tantsutrupp.** Esitantsija Maria Rossa; pühap., 6. X kl. 19.30 **Sorbi Riiklik Tantsuansambel** (Saksa DV).

Tellige ja lugege kuukirja

«LITERATURNOJE OBOZRENIJE»

NSVL Kirjanike Liidu häälekandja «Literaturnoje Obozrenije» valgustab laiahaardeliselt ning operatiivselt meie kaasaegset kirjandusprotsessi, kõigi vennasvabariikide kirjanike loomingut, samuti välismaa autorite teoseid.

Ajakirja veergudelt leiate artikleid, ülevaateid ja uute raamatute retsensioone, kirjanike vestlusi oma tööst, kirjanike dialooge lugejate ning kriitikutega, lugejate huve uurivate sotsioloogide mõtisklusi, samuti poleemilisi märkusi, kirjanduslikke följetone, laialdast bibliograafilist informatsiooni jms.

Ajakirjale teevad kaastööd tuntud kirjanikud, kriitikud ja kirjandusteadlased. Kuukirjas on aukohal lugejate endi sõna.

Lugedes regulaarselt ajakirja «Literaturnoje Obozrenije», olete kursis sellega, mis toimub praegu meie kirjanduses, missugused jooned ja omadused määravad tema arengut. Ajakiri aitab teil süvendada oma arvamust loetud raamatust.

«Literaturnoje Obozrenije» on määratud laiale lugejateringile.

Tööline ja kolhoosnik, õpetaja ja raamatukogutöötaja, ajakirjanik ning üliõpilane — kõik, kes peavad sõprust raamatuga, leiavad ajakirja näol endale huvitava vestluskaaslase ja hea abilise.

Tellimusi võtavad vastu ühiskondlikud ajakirjanduslevitajad töökohal ja õppeasutustes, «Ajakirjanduslevi» osakonnad, samuti sidejaoskonnad.

Tellimishind üheks aastaks on 6 rubla,

poolaastaks 3 rubla,

3 kuuks 1 rbl. 50 kop.

Üksiknumbri hind on 50 kop.

Indeks — 70498.

Kirjastus «Pravda»

AS — 80

Selle märgi all möödus eelmine nädalavahetus Hiiumaal, täpsemalt Kassaris. Külalisi oli iga sorti, siitsamast ja suurelt maalt — Silvia Rannamaa ja Harald Suislepp, Ellen Niit ja Jaan Kross, Mari-Liis Küla ja Voldemar Panso, Viidalepad ning Olev Eskola ja teisigi. Meeleolu oli ülev. Algpõhjus — Anna sünnipäev. Täpsemalt — Anna Sooba 80-aastane. Veel täpsemalt — Lepa Anna juubilarirollis.

Sama nooruslik ja tragi nagu möödunudsügisesel sünnipäeval — ei mingit vahet!

Siiski — muidu kõneleb tema ja teised kuulavad, seekord vastupidi. Ütles ainult: «Tänan väga!» Ja see oli tabavalt öeldud nagu alati.

Pildil: naljakas inimene kogumikust **«Naljakas inimene»** ja **«Naljaka inimese»** autor, kes on ühtlasi oma raamatu tegelane, niisiis ka üks naljakas inimene. Nõnda on siis pildil kaks naljakat inimest — Lepa Anna ja tema Pansu või ka vastupidi ning meie erikirjasaatjana pidustustel viibinud Mikk Mikiver.

LÜHIDALT

Kontserdihooaja algusse, novembrisse, langeb Nõukogude Liidu rahvaste festival «Valgevene muusikasügis», mis leiab aset vabariigi paljudes külades ning linnades ja toob kohale arvukalt muusikakollektiive ning soliste üle terve NSV Liidu. Teadaolevalt esinevad seal sümfooniaorkester J. Mravinski juhatusel, Gruusia ansambel «Orera», lauljad ja muusikud Moskvast, Moldaaviast, Ukrainast, Usbekistanist.

Eesti NSV Riiklik Filharmoonia kuulutab välja

KONKURSI

vabadele kohtadele Eesti NSV Riiklikus Akadeemilises Meeskooris.

Konkurss on reedel, 11. oktoobril kell 14 ja laupäeval, 12. oktoobril kell 13 RAM-i harjutussaalis, Estonia pst. 4.

Informatsioon tel. 462-96.

Direktsioon

SOOVITAME RAAMATUSÕPRADELE!

Eesti rahva kultuuripärandisse kuuluvad ka rahvalaulud. Väljaanne

«EESTI RAHVALAULUD»

on regivärsiliste rahvalaulude valikkogu, kuhu on koondatud kaunimad ja kõnekamad laulutekstid. Antoloogia annab regivärsi repertuaarist tervikliku läbilõike. Esitatud laulud taotlevad tutvustada kõiki laululiike ja -tüüpe.

VABARIIKLIK RAAMATUKAUB TU

FOTO-

MAPIST

ANTS DIDRIK.

«OOTEL».

OLI JA ON

■ Eesti NSV MN Riikliku Ehituskomitee, Eesti NSV Ehitusministeeriumi, Eesti NSV Kommunaalmajanduse Ministeeriumi, Eesti NSV Arhitektide Liidu ja RPI «Eesti Projekti» ühisel ettevõtmisel algas Tallinnas 25. septembril ja kestab 27. septembrini vabariiklik-tehniline linnaehituslik nõupidamine, mille plaanis on veerandsada ettekannet. Need käsitlevad linnade projekteerimise nüüdisaegseid printsiipe, Tallinna tööstuse rekonstrueerimise territoriaaliseid probleeme, pealinna transpordisüsteemi modelleerimist, haljastuse projekteerimise edasisi suundi, sõiduautode hoidmist, keskkonnakaitseliste nõuete arvestamist linnaehituses, linnade lähisümbruse (puhkekodude) väljaarendamist jm. Täna tutvuvad nõupidamisest osavõtjad Tallinna uute ehitusrajoonide ja huvipakkuvate ehitistega.

■ Eesti NSV Teatriühingul on külas Bulgaaria Näitlejate Liidu delegatsioon, kuhu kuuluvad näitlejad Hristo Kurdov, Vasil Kotov ja Kiril Mitšev. Kümne päeva jooksul tutvuvad nad Tallinna, Tartu ja Viljandi teatrilavastustega ning kohtuvad meie teatritegelastega.

■ Rootsi sõitsid Nõukogude Sõprusühingute Liidu turismigrupiga kirjandusteadlane Harald Peep ja kirjanik Heino Kiik.

■ Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu presiidiumi ja Eesti NSV Kultuuriministeeriumi kolleegiumi ühise otsuse alusel korraldatakse tänavu Puškini 175. sünniaastapäevale pühendatud vabariiklik deklamaatorite ülevaatus. Osa võivad võtta kõigi klubiliste asutuste ja ettevõtete deklamaatorid ning kõnekoorid. Esitada tuleb kaks pala, üks Puškini loomingust ja teine NSV Liidu rahvaste klassikast. Ülevaatus peetakse kahes voorus: I voor — vabariiklikku alluvuseqa linnades ja rajoonides 1. okt. —4. nov.; II voor — ringkondlikud ülevaatused Kohtla-Järvel 16. nov., Tartus 23. nov. ja Tallinnas 30. nov.; III voor — vabariiklik ülevaatus Tallinnas 14. detsembril.

■ Eesti NSV Kinematografistide Liidus olid neil päevil külaliseks režissöörid Andrei Hržanovski ja Mihhail Bogin. Vaadati «Sojuzmultfilmi» uudisloomingut ja M. Bogini filmi «Otsin inimest».

■ ELKNÜ Keskkomitee noorte teadlaste sektor (juhataja Tõnis Kaasik) pidas Lahemaa rahvuspargi territooriumil seminari teemal «Inimene ja looduslikud ressursid». Keskkonnakaitseprobleemidest, taime- ja veeressurssidest, loodusvarade ratsionaalsest kasutamisest jne. kõnelesid Eesti NSV MN keskkonnakaitsekomisjoni aseesimees akad. Ilmar Õpik, Eesti NSV Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeeriumi osakonnajuhataja Jaan Naaber, Eesti NSV TA Küberneetika Instituudi vanemteadur keemiakand. Peeter Luiga, TA Termo- ja Elektrofüüsika Instituudi vanemteadur geograafiakand. Vaido Kraav ja TA Majanduse Instituudi vanemteadur majanduskand. Enn Kareda.

■ Ülevenemaalise Teatriühingu turismigrupiga sõitis Prantsusmaale RAT «Vanemuise» lavastaja Eesti NSV rahvakunstnik Epp Kaidu.

■ Välismaaga Sõpruse ja Kultuurisidemete Arendamise Eesti Ühing korraldas möödunud nädalal ühingute liidu «Rootsi—Nõukogude Liit» juhatuse palvel nende aktivistidele Tallinnas seminari, millest võttis osa 15 külalist Stokholmist, Göteborgist, Hälsingborgist, Österlundist jm. Delegatsioon eesotsas arhitekt Iack Rängega käis ka meie vabariigi tööstusettevõtetes ja kultuuriasutustes ning külastas maaasulaid. Välismaaga Sõpruse ja Kultuurisidemete Arendamise Eesti Ühingus oli neil jutuajamine ühingu esimehe asetäitja Kusta Reinsooga ja ühingu «NSVL—Rootsi» Eesti osakonna esimehe kirjanik Vladimir Beekmaniga. J. Tombi nim. Kultuuripalees kohtusid külalised internatsionaalse sõpruse klubi Rootsi sektsiooni liikmetega.

■ Egiptusse võtsid 20-päevase reisi ette ja viibivad Kairos, Aleksandrias jt. linnades Rakvere Teatri peanäitejuht Mai Mering, RAT «Estonia» lavastaja Sulev Nõmmik ja RAT «Vanemuise» näitleja Väino Uibo. Reisil tehakse vahepeatus Bulgaarias (Varna), Türgis (Istanbul) ja Kreekas (Pireus).

■ «Harju Elu» toimetuses tehti kokkuvõtteid Harju rajooni vabastamise 30. aastapäevale pühendatud olukirjelduste ja kirjanduslike portreede võistlusest. Parimatele võistlustöödele panid välja preemiad (à 100 rbl.) Saue sovhoos, «Rahva Võidu» ja Kuusalu kolhoos. Zürii koosseisus EKP Harju Rajoonikomitee sekretär E. Teetlaus, «Harju Elu» toimetaja A. Randel, «Rahva Võidu» kolhoosi partei-algorganisatsiooni sekretär L. Puuder, toimetuse kultuuriosakonna juhataja H. Aso ja kirjade osakonna juhataja H. Piiskoppel määras Saue sovhoosi preemia Aino Nikiforova võistlustööle «Sõjasuvi» ning «Rahva Võidu» kolhoosi preemia L. Laanemetsa ja A. Veetamme töödele. Kuusalu kolhoosi preemia jäi vastava tasemega tööde puudumisel välja andmata.

■ 19. septembril avati Hiiumaal Kärdla kultuurimajas Valdur Ohaka maalide näitus. Tutvustava loenguga esines E. Komissarov. Hiiumaal on avatud veel kolm Eesti NSV Riikliku Kunstimuuseumi rändnäitust: fotonäitus «Eesti keskaegne arhitektuur» «Sõpruse» kolhoosis, ning reproduktsioonide väljapanekud «Nõukogude Eesti monumentaalskulptuur» (Hiiumaa Kalakombinaadis) ja «Eduard Viiralti graafika» (Lauka 8-kl. koolis).

■ Ukstelst päeva peatusid Eestis Poola Arhitektuuri Mälestusmärkide Konserveerimise Töökoja kunstnikrestaureerijad ja arhitektid Krystyna Kulczyńska, Wladyslawa Menet, Bronislaw Buliński, Lech Accordi ja Zygmunt Kaminski. Esmakordselt tegid reisi Eestisse ja vahetasid eesti kolleegidega mõtteid rühm selle ala eriteadlasi Jugoslaaviast eesotsas Zagrebi Kultuurimälestiste Kaitse Instituudi direktori professor Maria Balticiga.

EESTI KIRJANDUSTEADUSEST SOOVITAME:

V. Alttoa, A. Valmet. «17. sajandi ja 18. sajandi alguse eestikeelne juhuluule».
E. Päll. «Eesti nõukogude kirjanduse noorusmailt».
E. Sõgel. «Revolutsioon ja kirjandus». Artikleid, uurimusi, publitsistikat.
O. Utt. «Aja kutse». Artikleid ja arvamusi.
H. Puhvel. «Sõnad sõelaga sülessa». Artikleid, lühiuurimusi, marginaale.
O. Jõgi. «Virvendused iaugvees».
V. Miller. «Minevikust tulevikku».
«Eesti kirjandus, kirjandusteadus ja kriitika 1959—1962». Bibliograafia.
«Eesti kirjandus, kirjandusteadus ja kriitika 1963—1966».
N. Bassel. «Rahvuskirjandus ja maailmakirjandus».
«Priiusel raiume rada . . .» Artiklite kogumik eesti revolutsioonilauludest.

VABARIIKLIK RAAMATUKAUBASTU

UUSI RAAMATUID

M. Ovsjannikov. HEGEL.

Kodanlikus filosoofias on Hegel viimase pooleistsaja aasta jooksul olnud kriitika ja võltsimise objektiks. Teda on ümber lükanud iga laadi positivistid ja irrratsionalistid, kuid keegi meie kaasaja kodanlikest mõtlejatest pole suutnud esitada teaduslikumat ja efektiivsemat meetodit kui dialektika. Hegel tõstatas hulk küsimusi, mille tähtsus on tänapäevani püsima jäänud. Sarja «Suuri mõtlejaid» kuuluvas raamatus heidab autor pilgu Hegeli elule ja tegevusele ning annab seejärel põhjaliku kriitilise käsitluse suure saksa mõtleja kogu õpetusele, loogikale, loodus- ja vaimufilosoofiale. Erlti detailselt on analüüsitud Hegeli idealistlikku dialektikat, näidatud selle ratsionaalset tuuma ja ajaloolist piiratust. Tõlkinud J. Saar. Kujundanud R. Pangsepp. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 5000 eks. 140 lk. 42 kop.

Эрни Крустен. ОККУПАЦИЯ.

Eesti NSV 1970. a. kirjanduse aastapreemia saanud jutustuse «Okupatsioon» on vene keelde tõlkinud A. Tamm. Kaane kujundanud A. Keerend. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 20 000 eks. 96 lk. Hind 21 kop.

Katri Vala. SININE ROHTAED.

Sarja «XX sajandi luule» uuest raamatust leiame tsükleist «Kauge rohtaed», «Sinine uks», «Maa sadamasillal», «Tagasitulek» ja «Pesapuu põleb» valdava osa nimeka soome poetessi Katri Vala (1901—1944) mõttetihedast luulest. Soome keelest tõlkinud D. Vaarandi. Kunstiliselt kujundanud Maarja Vannas. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 5000 eks. 204 lk. Hind 91 kop.

Arvo Valton. PÖÖRIÖÖ KÜLASKÄIK.

««Loomingu» Raamatukogu» nr. 31 (871).

Valik kirjaniku uuemast lühiproosast sisaldab peale niminovelli lood «Rüütel», «Loomine», «Ravimine», «Kuradi armuke», «Karikakar», «Nõiatöö», «Spirituaal», «Tagantjärel», «Punane valgel, valge rohelisel» ja «Prohveti tagasitulek». Kirjastus «Perioodika». Trükitud 25 000 eks. 72 lk. Hind 10 kop.

Kristiina Pelto-Timperi. SIRELISURU.

««Loomingu» Raamatukogu» nr. 35 (875).

Kristiina Pelto-Timperi on sündinud 1954. aastal Raahe linnas Põhjalahe ääres ning oma esikraamatu «Sirelisuru» kirjutas ta juba gümnaasiumiõpilasena 1970. aastal. Koolitüdruku silme läbi nähtud avameelne jutustus ühe suve elamustest, mõtisklused omast ja elust üldse sai ajakirja «Parnasso» romaaniauhinna ja ilmus 1971. a. Järgmisel aastal nägi trükivalgust autori teine teos, jutustus «Tules on päev». Soome keelest tõlkinud Toomas Niit. Kirjastus «Perioodika». Trükitud 25 000 eks. 64 lk. Hind 10 kop.

HEI, HOPP!

Tsirkuseareeni loomadest jutustav raamatuke on mõeldud eelkoolielistele ja nooremate klasside õpilastele joonistusoskuse ning värvimeele arendamiseks. Joonistanud Kristiina Kaasik. Kirjastus «Kunst». Trükitud 40 000 eks. 20 lk. Hind 25 kop.

KALENDER 1975.

Peale kalendriosa leiame juubelitele pühendatud lehekülgedelt kirjutisi Hans Pöögelmannist (E. Plotnik), A. Lunatšarskist (M. Kuressaar), armeenia suurest poeedist Avetikh Isahakjanist (A. Jaaksoo), Guy de Maupassant'st (O. Ojamaa), «Aarete saare» jt. romaanide autorist Robert Louis Stevensonist (V. Jürisalu, värsid tõlk. U. Laht), bulgaaria uue, rahvusliku kirjanduse rajajast Ivan Vazovist (V. Kabur), ungari suurest jutumeistrist Mór Jókaist (P. Palmeos) ja iraani poeedist Šamsuddin Muhammed Häfizist (H. Udam). Loeme kirjatükke Eesti NSV 35. aastapäevaks ja rahvusvahelise naisteaasta puhul, liiduvabariikide lippudest ja vappidest, rahast minevikus ja tänapäeval, Atlantise mõistatusest, ebatavalistest loodusnähtustest, Eesti jugadest, Eestimaast poole tuhande aasta eest, asjade ajaloost jm. ning veerge tervishoiuteemadel, autoostjalle jne., rahvaste mänge jm. Eesti kalendri traditsioone järgides toob kalender ka mõnusaid vahelugemisi. Koostanud G. Olevsoo. Kunstiliselt kujundanud E. Tikerpäe. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 180 000 eks. 272 lk. Hind 50 kop.

LAULAB JAAK JOALA.

Vihikusse on valitud meie populaarse laulja repertuaarist A. Oidi «Ja elab rõõm» (H. Karmo), O. Ehala «Keegi on hea» (V. Ojaverel), R. Tammiku «Öölaul» (K. Tammik), K. Kikerpuu «Matise laul» filmist «Verekivi» (K. Kass), V. Ignatjevi «Sind hüüan» (O. Roots), Ü. Naissoo «Mu kodu» (J. Saar), R. Lätte «Metshaldjas» (O. Roots) ja G. Tanieli «Tihti küll seda ei juhtu» (U. Laht). Siin on antud veel D. Tuhmanovi «Silmades sul on palju» ja «Kui on kord arm», F. Laia «Armastuse lugu», S. Mckenzie «Saabun koju», A. Clarke'i «Naerata», G. Brookeri «Ohe öös» ja «Viiltkübar», E. Lindahli «Maria-Louisa» ja R. Lehtise «Silmad ja suu». Vihikust leiame ka Jaak Joala sõnavõtu koos piltidega. Koostanud A. Oit. Kujundanud E. Palmiste. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 30 000 eks. 48 lk. Hind 22 kop.

«LOOMING» nr. 8.

Üksikul polaarsaarekesel täidab sõja lõpupäevil fašistliku armee erilülesannet lennuväeüksus, mille koosseisus on ainult üks lennuk ja meeskond. Teadmata, et sõda on lõppenud, teevad lendurid veel mitu aastat oma pommitajaga õiseid luureretki ning ootavad kutsungit ja koordinaate, kuhu ohtlik laadung visata. Ja nad jõuavadki oma tunni ära oodata . . . Nii algab Vladimir Beekmani järgnema jääv romaan «Öölendurid», teos tuimast käsutäitmisest ja väikekodanlikust suhtumisest sõja võimalikkusse. Proosalehekülgedelt loeme veel Veera Saare novelle «Kivitassija pisar» ja «Kibesoolane leib», Teet Kallase jutustust «Viimane mõrv» ja Uno Lahe tõlkes Arthur Milleri novelli «Tulevikuotsing». Luuleveergudel esitab Mats Traat «Suvepäeva poeemi». Värsivormis võtavad sõna ka Valeeria Villandi ja Adolf Rammo. Francesco Petrarca luulet on itaalia keelest tõlkinud Ain Kaalep. Ehitajatest ja elamuehitusest teeb artiklis «See on meie igapäevane, eluaegne töö» juttu Ülo Ojatalu, Aleksander Antsonit meenutab Albert Seppel, ameerika esimese klassikalise loodusraamatu «Walden ehk elu metsas» kirjutaja Henry David Thoreau elust ja põhimõtetel ning tema teose saamislool peatuvad Märt Karmo ja Ain Raitviir. Artiklite osa lõpetab Erna Siirak kirjapanekuga «Kirjanduskriitika teemadel (ajaloo, teooria ja praktika aspektist)». Mõtete ja märkmete rubriigis kirjutab Rudolf Rimmel nõukogude patriotismist — «Armastus esimesest pilgust». Ringvaates on keskseks Max Laossoni ja Valeeria Villandi juubel. Sõna võtavad vastavalt E. Säärits ja J. Toomla. Kriitikaveergudel on vaatluse all Einar Maasiku novellide ja teatrinovellide raamat «Õhtud Rihmaküla» (rets. Ülo Tonts), Lehte Hainsalu ballaadivihik «Põhjavesi» (Ruth Mirov) ja M. Steblin-Kamenski raamat «Islandi kultuur» A. Alase tõlkes (Heino Eelsalu). 176 lk. Hind 50 kop.

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL. 1971. A. ILMUNUD TÖÖDE BIBLIOGRAAFIA.

Bibliograafias on registreeritud ülikooli töötajate ja üliõpilaste trükis ilmunud raamatud ja brošüürid, kogumike ja ajakirjade artiklid ning teaduslike konverentside materjalid. Registreeritud on ka TRÜ-s 1971. a. kaitstud ja TRÜ töötajate mujal kaitstud väitekirjad. Eraldi on üliõpilaste võistlustööd. Lõpuks nimede loend ja aineloend. Toimetanud M. Kümnik. TRÜ Teadusliku Raamatukogu väljaanne. Trükitud 500 eks. 268 lk. Hind 96 kop.

TULU- JA LASTETUSMAKS.

Käsiraamat ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide arvealatöötajatele. Vene keelest tõlk. A. Allikmäe. Eesti NSV Rahandusministeeriumi toimetis. Kirjastus «Valgus». Trükitud 25 000 eks. 48 lk. Hind 13 kop.

Sama. Vene keeles. Tiraaž 5000 eks. 56 lk. Hind 14 kop.

KALENDERPÄEVIK 1975.

Eesti- ja venekeelse tekstiga. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 30 000 eks. Hind 73 kop. (2 plokki + plastmassümbris).

«NÕUKOGUDE KOOL» nr. 9.

Septembrinumbri materjalide autoriteks on Eesti NSV Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituudi teadurid. Ideelis-poliitilisest kasvatusest ajaloo õpetamisel kirjutab Silvia Õispuu, motivatsioonist kirjandiõpetuses Kai Võlli, kontentanalüüsi meetodist Anne Reinstein jne. Mari Kadakas tutvustab üht katset uurida Eesti õpilaste suhteid teatrikunstiga ankeetküsitluse abil, võõrkeeleõpetuses kasutatavate testide klassifikatsioonil ja struktuuril peatuvad Ibragim Rapoport ja Ingrid Sotter. 88 lk. Hind 30 kop.

«EESTI LOODUS» nr. 10.

Keskkonnakaitse lehekülgedel tehakse juttu meie metsade tulevikust (Feliks Nõmmsalu, Ivar Etverk), peatutakse Läänemere elustiku uurimise probleemidel (Evald Ojaveer, Ivar Veldre). Teemal «Linnastumine ja administratiivne jaotus Soomes» kirjutab Ott Kurss, sellest, kuidas viljaja ilupuud Eestisse tulid, Ants Viires, vanadest kaartidest ja nende koostajaist Endel Varep jne. Lõpuks lehekülgi humoristi-karikaturisti, Kihva Värdi vestete autori Riho Lahi juubeliks. 56 lk. Hind 30 kop.

«KULTUUR JA ELU» nr. 9.

Klubitöö teemadel võtab pealkirja all «Läheneda loovalt» sõna EKP Viljandi Raioonikomitee sekretär Rein Elvak. Võrtsjärve mänge meenutavad Kalev Raave, Aadu Hint ja Ellen Palm. August Jakobsoni 70. sünniaastapäeva puhul on andnud kirjutise Anton Vaarandi, Jaan Jenseni samasuguseks tähtpäevaks Vl. Raudsepp. Rubriigis «Kirjaniku mõlgutusi» teeb Ain Kaalep juttu sõnadest «taidlus» ja «taidleja», «sõnakunst» ja «etlema». Loeme Ilmar Sikemäe «Vasaku käe lugusid», V. Ardovi lühinäidendit «Häda töökoormuse pärast» jm. 60 lk. Hind 30 kop.

«NÕUKOGUDE NAINE» nr. 9.

Avaldab Oskar Kruusi sulest lehekülgi kirjandusajaloost. Seekord kannab kirjatükk pealkirja «Aino Kallas ja Eino Leino». Nobeli preemia laureaadi tšiilitar Gabriela Mistrali luulet tutvustab Ain Kaalep. Saame tuttavaks nukurahvateatri «Kehra Nukk» näitejuhi Lea Sibulaga jt. 34 lk. Hind 35 kop.

«KINO» nr. 16.

Vaateväljal on M. Gorki nim. stuudio mängufilmid «Põhjalaevastiku junga» ja «Liisk». Viimases on keskmes põlvkondade valulik vahetumine spordis. Juttu tehakse veel inglise filmist «Looduse kutse», mis tugineb J. Londoni samanimelisele jutustusele, ning kahest bulgaaria filmist «Ögaõun» ja «Vananaistesuvi». 16 lk. Hind 7 kop.

«KEHAKULTUUR» nr. 17.

September 1974. 30 lk. Hind 30 kop.

VÄHEM VALGUST!

«Sirbi ja Vasara» lähemates numbrites teeme tutvust poola noorema põlve karikatuuriga, kohtudes algul mõne autoriga üksikult, lõpetades aga nähtust tervikuna vaatleva artikliga.

Ülalseisvate joonistuste autor on EDWARD LUTCZYN. Sündinud 1947. aastal, elab Krakovis. On avaldanud end paljudes väljaannetes, tegutseb lisaks plakatistina. Võitis möödunud aastal ajakirja «Szpilki» «Hõbenõela», mis sümboliseerib teist kohta poola karikaturistide pingereas. «Enda meelest olen võitnud konkursse, millest pole osa võtnud.»

ILLAR MÕTTUS

Kuulan kõrvaltoast kostvaid jutukatkeid ja mõtlen, miks inimesed nii palju lobisevad. Ise ma küll selline ei ole. Keegi trükib masinal ja keegi itsitab kõrval. Ise ma kirjutusmasinat ei tunnista, veel vähem on mind keegi nii lollakalt itsitamas kuulnud. Kuulatan veel. Üks ütleb, et «Sõja ja rahu» kirjutas tema naaber. Naerda kõkutades võtan kirjutusmasina, et selline idiootsus kirja panna. Klõbina peale jäädakse kõrvaltoas vait. Siis kostab mahlakas: «Kretin!» No on tüübid! Kuulavad pealt ja sõimavad ka veel! Ise ma küll selline ei ole! Järsku on kõik harjumatult vaikne. Kui juba alustasid, siis rääkigu ilust lõpuni. Ise ma küll selline ei ole. Ikka on vait. Need inimesed on lihtsalt psüühiliselt haiged! Ise ma küll selline ei ole!... Natukese aja pärast meenub mulle, et elan õue peal kuuris ja et sellel pole ühtegi kõrvaltuba ega seal elavat naabrit.

LÁSZLÓ KOLOZSVÁRI PAPP

MALVIN, KIRJANIK

Millest ma täna õige kirjutaksingi, küsis kirjanik Malvin iseendalt. Võiks ehk kirjutada vaimuka jutukese «Malvin, kirjanik», arvas ta. Pärast lühikest kõhklust heitis ta selle mõtte kummati kõrvale. Ja et ta oli lihtsalt istunud, mõtlemata millelegi, otsustas ta äkitselt: mõelda on vaja.

Päike kõrvetas kirjutuslauda. Muidu valitses vaikus, kuulda oli ainult puuris askeldavat koolibrit. Kirjanik Malvin toetas selja mugavalt vastu toolileeni ja hakkas mõtlema. Mõne aja pärast tabas ta end sellelt, et taas polnud peas mõtteraasugi. Nonoh, tegi Malvin endale karmi peapesu, kas ma olen siis üldse kirjanik või mitte?... Kuid see ei muutnud olukorda karvavõrdki. Ta pilk jäi unelevalt puhkama diplomitele ja karikatele. Veripunased kassitapuõied piilusid aknast sisse. Mitte midagi ei juhtu, mõtles kirjanik Malvin endamisi ja haigutas. Siis hakkas ta kärsitult oma kuldset pliiatsit imema. Kui ma kirjutama asuksin, ehk siis tuleks mõni mõte pähe, kaalutles ta. Ta tõusis gooti stiilis kirjutuslaua tagant püsti, nuusutas mahagonvaasis ilutsevat lillekimpu. Ta mõtles oma austajaile ja leidis arutu olevat, et sel päeval veel ridagi paberile pole pandud. Tõstnud pea lillede kohalt, kohtas ta pilk aknast sissevahtivat tiigrit. Misasja, tiiger, siin! Ei või olla, arvas kirjanik Malvin ning lakkas asjaga tegelemast. Tiiger liputas tükk aega sõbralikult saba, kuid jäi õige pea uniseks. Ta lükkas punutud aiatoolid kokku, heitis kerratõmbunult nendele pikali ja vajus tervesse, sügavasse unne.

Kirjanik Malvin võttis puhvetkapist pärlmutriga inkrusteeritud laeka, pistis näputäie lõhnavat nuusktubakat ninna. Aevastamise järel tundis ta pea selgema olevat. Tiiger tõstis verandal pead, urahtas närviliselt ja vajus siis uuesti tervesse, sügavasse unne. Oleks nagu tiigriurinat kuulda olnud, mõtiskles kirjanik Malvin, ent kuna polnud mingit põhjust oletada, et tema villa à la Le Corbusier verandal magab mingi tiiger, siis valis ta kalotšapuust tehtud toosi seest uue pliiatsi ja sukeldus taas mõnusasse kirjutamistranssi. Millest ma õige kirjutaksin, esitas ta kõigepealt endale küsimuse, ja et küsimus osutus riukaliseks, siis jõudis ta, ehk küll suurte raskustega, kuid ikkagi tõsisele otsusele. Võiksin vahest kirjutada oma elust, hüpitas ta võimalust enda ees. Oh kui saaks veel kord noor olla! Need ärevad, rasked aastad! Ajalugu. Elasime suust suhu, naeratas ta tahtmatult ja silitas kirjapressina kasutatavat metallipanka. Mis siin nõnda haiseb?! — jahmatas ta äkitselt. Kui see poleks täielik absurd, siis võiksin vanduda, et ma tunnen tiigrilõhna. Aga kuidas võiks too suur kass siia sattuda? Mitte kuidagi. Me elame hästi korraldatud ühiskonnas. Muidugi, muidugi... Sellega pöördus kirjanik Malvin päevakorra juurde tagasi ja süvenes uuesti valulisse kirjutamisnaudingusse.

Punutud aialauale lendas tuvi, hakates pragude vahelt raasukesi otsima. Tiiger paotas uniselt silmi. Tuvi nägemine tuletas talle tühja kõhtu meelde. Ta äigas lindu käpaga, kuid see lehvitas tiibu ja lendas minema. Tiiger liigutas loobuvalt saba, talle meenus kirjanik Malvin ning ta rahunes.

Võiks ehk kirjutada ühe väikese võrtsika loo Rootsi keskaegsetest kohvikutest, jätkas kirjanik Malvin arutlemist. Ta võttis riiulilt rikkalikult illustreeritud raamatu Norra keskaegsete kohvikute kohta. Uneldes lehitses ta teost. Ah siiski mitte, ütles ta siis poolhääli, tujutult. Ta pilk jäi peatuma oma 1848. aasta revolutsioonist ja vabastusvõitlusest kirjutatud triloogial. Kázmér Barlangay kaob jäljetult, Richard võtab Emõke naiseks, nad elavad tagasitõmbunult iidses härrastemajas. Jenõ piinleb türmis... Aga miks mitte seda tetraloogiaks arendada, andus kirjanik Malvin unistustele. Pärast sõnulseletamatuid kannatusi jõuab Kázmer oma renna mõisa. Äratundmise stseen. Hulkuriaastad pole Kazmerist möödunud jälgi jätmata. Ustav sõdalane János on hakanud salakütiks, annab juba peaaegu röövli mõõdu välja, kuid ühel jahikäigul päästab ta Emõke elu, kui selle ratsu peruks läheb. Pärast jahti öine lõkketuli põlismetsas, süngete mägede jalamil. Vendadel tekib plaan päästa Jenõ vangistusest. Vestes lihaküpsetamiseks vardaid, tunneb truu teener János, et ta peab tulipäisele noortele järgnema. Edaspidi võiks János vahest oma elu ohverdada...

Tiiger kohkus üles. Pehmelt hüppas ta valge marmoriga kaetud verandapõrandale. Ringutas ja sõrkis siis peenarde vahel vingerdavat jalgrada mööda aia tagumisse otsa, kus sammaldunud kivide vahelt nirises allikas. Tiiger kustutas ahnelt janu ning hakkas ennast pesema. Vastas, andaluusia daaliapõõsal edvistas kapsaliblikas. Ma ei oska kujutleda elu ilma tööta, pomises kirjanik Malvin omaette. Kogu mu elu on kulunud kõvasti tööd tehes. Tuhanded leheküljed on sündinud minu käe läbi. Ma olen ajaloo elav tööriist, mille abil elu end jäädvustab.

Ta haaras smaragdroheliste kaantega märkmiku, pliiats lausa toppis end ise pihku. Ta kirjutas, kumeral laubal otsekui välgud sähvimas: Kirjanik on ajaloo elav tööriist, mille abil elu end jäädvustab. *Kuupäev, allkiri:* Malvin, kirjanik. *Ta luges read hoolikalt üle ja asetas siis raamatukese rahuldustundega kirjutuslaua nurgale, käeulatusse. Asu aga tööle kallale, mõtles ta naljatlevalt ja tõmbas elevandiluukarva käsikirjalehed rõõmsal meelel enda ette. Täna hakkan kirjutama ungari praegusajast sotsiaalset romaani. Pead uljalt püsti lüües langes ta pilk oma ungari tänapäevasele sotsiaalsele romaanitriloogiale. Erutuses ei pannud ta üha tugevnevat lehka tähelegi. Ta võttis kätte triloogia viimase tüseda köite. Kogu lugu polnud enam päris täpselt meeles. See juhtus aastal tuhat üheksasada kuuskümmend kaks, luges ta süngelt lõpulauset. Vaatame siis lähemalt järele, elavnes kirjanik Malvin. Kázmér Aradlai on teadmata kadunud, tema vend, jalgpallurinimega Ricsi, on Emesi naiseks võtnud ja läinud pustasse, kuid tegelikult unistab pöördumisest tööstusliku tootmise juurde. Ükskord, tsiteeris kirjanik Malvin endamisi Ricsit, ükskord lähen veel tööpingi juurde tagasi. Jenci, kõige noorem Aradlai, istub vanglas... Aga miks mitte seda tetraloogiaks arendada, lõi kirjanik Malvin õhevile. Pärast pikki rännakuid ilmub Kázmér pustasse Ricsi juurde. Äratundmise stseen. Rännuaastad pole Kázmérist möödunud jälgi jätmata. Ühel väljasõidul lähedasse metsa kohtavad nad Józsefit, endist Horthy kadetti, kes pärast ärateenitud vanglakaristuse kandmist on hakanud puuraiduriks. Mehine töö on mineviku ta mälust jäljetult kustutanud. József päästab Emesi ligidalasuvast loomaaiast ärakaranud metssea kihvade eest. Õhtul laanes lõkketuli. Juttu tuleb ka Jencist. József kohkub, kuuldes, et Jenci Aradlai, «Grundi» meeskonna absoluutne väravakütt, istub vanglas. József jutustab, et kogu segase aja — oktoobrist jaanuarini — olevat ta olnud Jenciga koos. Jenci ei saa järelikult milleski süüdi olla, langetab lõbus seltskond lihavardaid keerates otsuse. Mille või kelle pärast läks süütult trellide taha Jenci Aradlai, «Grundi» legendaarne kesktormaja, sellele küsimusele annab oma uues romaanis vastuse Malvin, kirjanik, sosistas kirjanik Malvin endamisi kelmika naeratusega.*

Veel kord vaatas ta toas ringi, just nagu pikaks ajaks lahkudes talle nii armsast ümbrusest, ja siis lakkas välismaailm kirjanik Malvini jaoks olemast. Ta kirjutas kuni videvikuni. Kui ta vahepeal korraks töö katkestaski, siis ainult selleks, et sirutada kangeks jäänud selga või lehitseda enesekontrolliks mõnda teoreetilist käsiraamatut või erialast ajakirja.

Õhtuks oli tiiger väga näljaseks muutunud. Juba tundide viisi piilus ta kardinate vahel kirjanik Malvinit ja nilpsas igatsevalt keelt. Ja ühel momendil seisidki mad vastamisi — kirjanik Malvin ukselävel, hüppevalmis tiiger keset verandat. Ennäe, kergitas kirjanik Malvin kulmu, nagu paistab, ongi üks tiiger tõepoolest siin. Küsimus seisneb nüüd vaid selles, mis ta tahab ja kuidas ta siia sai.

Tiiger paljastas hambad ning sõnas: «Mina olen tiiger ja pistan sind nüüd kinni.»

«Siin on mingi eksitus. Mina olen Malvin, kirjanik. Mind ei saa lihtsalt niisama, asja ees, teist taga, kinni pista,» tähendas kirjanik Malvin väärikalt, veidi korralekutsuva varjundiga hääles, ent sõbralikult.

«Kuid mina olen näljane tiiger, sina aga kaitsetu kirjanik,» ütles tiiger, sülg nirisemas.

«Jätame selle jutu, sa haisev tiiger,» sõnas kirjanik Malvin leebelt. «Ära sega minu töökat argipäeva.»

«Hüppan!» möirgas tiiger ähvardavalt.

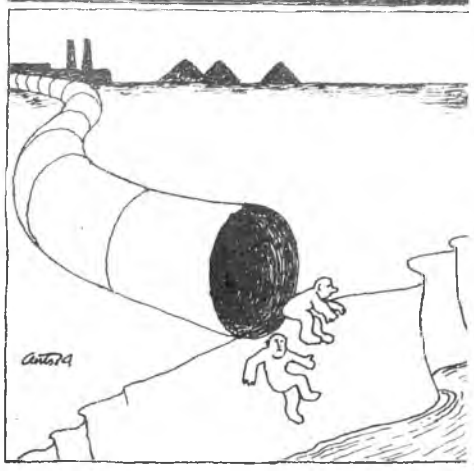
«Minu poolest võid kas või hüpatagi,» vastas kirjanik Malvin põiklevalt.

Tiiger hüppas. Ja Malvin, kirjanik, sõi tiigri ära. Sel öösel magas ta halvasti. Isegi nii halvasti, et andis endale tõotuse enam mitte kunagi tiigreid süüa. Vähemasti mitte tervet tiigrit korraga.

Ungari keelest L. VESKIS

ANTS KASESALU

Индекс 69786

«СИРП Я ВАЗАР»

(«Серп и молот»)

ТОИМЕТАЯ E. LÕBU
ТОИМЕТУСЕ KOLLEEGIUM: V. GROSS, K. IRD, J. KAHK, K. KIISK, J. KOHA, M. PORT, A. PÄIEL, L. REMMELGAS, A. TAMM, I. TORN, P. UUSMAN JA D. VAARANDI

Toimetus: 200 001 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 414-16, toimetaja asetäitja — 499-24, vastutav sekretär — 467-03, kirjandusosakond — 424-84, kunstiosakond 489-05, muusikaosakond — 433-11, publitsistika- ja kultuuritöö osakond — 430-05, teatriosakond — 432-46. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 96 kop. Üksiknumbri hind 8 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pikk t. 73. «Сирп я вазар» («Серп и молот»), орган Министерства культуры Эстонской ССР, Союза писателей Эстонской ССР, Союза художников Эстонской ССР и Союза композиторов Эстонской ССР. Издательство «Периодика», Таллин, ул. Пикк 73.

FKP Kesskomitee Kirjastuse Trükikoda Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.

MB-08631 Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 54 800 Tell. nr. 2389